

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI
BİLİM DALI

İSTANBUL'UN FİNANS MERKEZİ OLMASI
VE KATILIM BANKACILIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa VELİOĞLU

İstanbul
Şubat-2020

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI
BİLİM DALI

İSTANBUL'UN FİNANS MERKEZİ OLMASI
VE KATILIM BANKACILIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa VELİOĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Adem ESEN

İstanbul
Şubat-2020

TEZ ONAYI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından **İslam Ekonomisi Ve Finansı** Anabilim Dalı,
Uluslararası Finans Ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Adem ESEN

Üye: Prof. Dr. Ömer BOLAT

Üye: Doç. Dr. Yusuf DİNÇ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**İstanbul'un Finans Merkezi Olması ve Katılım Bankacılığı**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Mustafa VELİOĞLU

ÖNSÖZ

Araştırmamın her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım **Prof. Dr. Adem ESEN**'e, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteklerini esirgemeyen aileme, sevgili eşim **Zeinep TSALAMPOLOU**'ya, ve KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI'na teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa VELİOĞLU
İstanbul-2020

ÖZET
İSTANBUL'UN FİNANS MERKEZİ OLMASI VE KATILIM
BANKACILIĞI

Mustafa VELİOĞLU

Yüksek Lisans, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Adem ESEN

Şubat, 2020 - 167 Sayfa

Finans sektörünün temel aktörleri bankalar ve borsalardır. Katılım bankacılığı, klasik bankacılık işlevlerini, İslami hukuka uygun olarak kar ve zarara katılmak yöntemiyle faizden uzak tutarak yatırımcılarını ekonomik hayata kazandırmaktadır. Ülkeler ekonomilerini daha güçlü hale getirmek ve sürdürülebilirlik kazandırmak için finans merkezleri oluşturma çabası içerisine girmişlerdir. Türkiye de, İstanbul'un finans merkezi olması konusunda güçlü bir irade ortaya koymuştur. İstanbul'un Finans merkezi olması birçok finansal alana pozitif katkı yapacağı gibi katılım bankacılığına da pozitif katkı yapacaktır. Otuz yıldan beri Türkiye'de varlıklarını sürdüren Katılım bankaları bankacılık sektöründe belli bir oranın üzerinde pay alamamışlardır. İstanbul Finans merkezi katılım bankacılığının sektör içindeki payını artıracaktır. Bu çalışmanın amacı, İstanbul'un Finans Merkezi olması sürecinde katılım bankacılığı geleceğinin projeksiyonunu yapmak ve bu sürece karşılıklı olarak katkılarını belirlemektir.

İstanbul'un finans merkezi olabilme potansiyeli, İstanbul Finans Merkezinin (İFM) yasal temel, hukuki yapı ve yapılabirliği araştırıldı. Katılım bankacılığının mevcut durumu ortaya kondu. Katılım bankacılığı büyüme göstergeleri ile çeşitli ulusal ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiler korelasyon ve regresyon analiz yöntemleri kullanılarak belirlendi. Göstergeleri hızla büyüme gösteren ve ulusal ekonomiye katkı sunan katılım bankacılığının İFM ye İFM nin de katılım Bankacılığına karşılıklı katkı yapacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: İstanbul Finans Merkezi, Katılım bankacılığı, Faizsiz Bankacılık, İslam Ekonomisi,

ABSTRACT
ISTANBUL BEING A FINANCIAL CENTER AND
PARTICIPATION BANKING

Mustafa VELİOĞLU

Master, International Finance and Participating Banking

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Adem ESEN

February, 2020 – 167 Pages

The main actors of financial sector are the banks and the stock exchanges. Participation banking maintains its investors economically viable by keeping classical banking functions away from interest by means of participation in profit and loss in accordance with Islamic law. Countries have struggled to build finance centers to make their economies more powerful and sustainable. Turkey has also demonstrated a strong will for İstanbul to be a financial center. İstanbul being a financial center will make a positive contribution to many financial areas as well as participating banking. Participation banking, continuing its presence in Turkey more than 30 years, could not get above a certain percentage share in the banking sector. İstanbul Finance Center will increase the share of participation banking in the sector. The purpose of this study is to project the future of participating banking in the process of İstanbul becoming a financial center and to determine their mutual contribution to this process.

The legal basis, legal structure and feasibility of the Istanbul Finance Center (IFC) as well as the potential to become a financial center of Istanbul were investigated. The current situation of participation banking has been revealed. Relationships between the growth indicators in participation banking and various national economic indicators were determined using correlation and regression analysis methods. It is thought that participation banking that shows rapid growth and contributes to national economy will have positive contribution to İstanbul Finance Center and vice a versa.

Key words: Istanbul Finance Center, Participation banking, Interest Free Banking, Islamic Economy,

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
RESİMLER	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii

GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI FİNANS MERKEZLERİ.....	4
1.1. Finans Merkezi.....	4
1.2. Finans Merkezinin Özellikleri Ve Türleri.....	7
1.2.1. Uluslararası/ Global Finans Merkezi	7
1.2.2. Bölgesel Finans Merkezi	7
1.2.3. Ulusal Finans Merkezi	8
1.2.4. İslami Finans Merkezi	8
1.2.5. Özel İşlemler Finans Merkezi.....	10
1.3. Uluslararası Finans Merkezlerinin Ortaya Çıkış Nedenleri Ve Kriterleri ...	10
1.3.1. Finans Merkezlerinin Avantajları	12
1.3.2. Finans Merkezlerinin Dezavantajları.....	12
1.4. Uluslararası Finans Merkezi Olma Yönünde Türkiye'nin Önemi	13
1.4.1. Türk Ekonomisinin Gelişimi	14

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL ULUSLARARASI FİNANS MERKEZİ	17
2.1. Uluslararası Finans Merkezi Olma Yönünden İstanbul'un Önemi	17
2.1.1. İstanbul'un Tarihteki Önemi	18
2.1.2. İstanbul'un Ekonomik Gelişimi	19
2.1.3. İstanbul'un Türk Ekonomisine Katkısı	22
2.2. Uluslararası Finans Merkezi Olma Yönünden İstanbul'un Potansiyeli	24
2.2.1. Nitelikli İşgücü	24
2.2.2. Finansal Hizmetler Sektörünün Derinliği	26
2.2.3. İmaj	27
2.2.4. Yasal Altyapı	28
2.2.5. Politik/Ekonomik İstikrar	29
2.2.6. Düzenleyici Çevre	30
2.2.7. İş yapma Kolaylığı / Bürokrasi	31
2.2.8. Mali Ortam	32
2.2.9. Yaşam Tarzı /Hayat pahalılığı	33
2.2.10. Altyapı	33
2.2.11. İş yapma Maliyesi	34
2.2.12. Profesyonel Hizmetlere Erişebilirlik	35
2.3. İstanbul Finans Merkezi Çalışmaları	37
2.3.1. Mali ve Finans Sektörü Çalışmaları	38
2.3.2. Diğer Tamamlayıcı Çalışmalar	39
2.3.2.1. Eğitim ve Tanıtım Çalışmaları	39
2.3.2.2. Yerel Yönetim Çalışmaları	40
2.3.2.3. Ticaret Odası Çalışmaları	42
2.3.2.4. Fiziksel Alan Çalışmaları	43

2.4. İstanbul Finans Merkezinde Son Durum	44
2.5. İFM SWOT Analizi	
2.6. Finans Merkezleri Ve Uluslararası Sermaye Akışlarını Belirleyen Faktörler	48
2.6.1. Arz Kökenli Faktörler	49
2.6.2. Talep Kökenli Faktörler	50
2.6.2.1. Beklenen Getiri Oranları	50
2.6.2.2. Algılanan Risk Seviyesi	51
2.6.3. Makroekonomik, Sosyal ve Siyasal Faktörler	53
2.6.4. Uluslararası Faktörler	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞI.....	56
3.1. Osmanlı'da Bankacılık	56
3.2. Türkiye'de Bankacılık	58
3.3. Dünya'da Katılım Bankacılığı.....	64
3.4. Türkiye'de Katılım Bankacılığı.....	65
3.4.1. Osmanlı'da Katılım Bankacılığı.....	65
3.4.1.1. Para Vakıfları	66
3.4.1.2. Osmanlı'da İlk İslam Bankası: Adapazarı İslam Ticaret Bankası (1913)	67
3.4.2. Günümüzde Katılım Bankacılığı	68
3.5. Faizsiz Bankacılık /Katılım Bankacılığı	69
3.6. Katılım Bankacılığı Çalışma Prensipleri	70
3.6.1. Mevduat Toplama	70
3.6.2. Katılım Bankalarının Mevduat Toplama Enstrümanları	71
3.6.2.1. Cari Hesap	71
3.6.2.2. Katılma Hesabı	72

3.6.2.3.	Yatırım Vekâletine Dayalı Katılma Hesabı (Vekale Bil İstismar)	73
3.6.3.	Kredi Kullandırma	75
3.6.4.	Bankacılık Hizmetleri	76
3.7.	Katılım Bankacılığı Finansman (Kredi) Enstrümanları	76
3.7.1.	Ticaret Modellerine Göre Finansman Çeşitleri	77
3.7.1.1.	Murabaha	77
3.7.1.2.	İcara, Finansal Kiralama (Leasing)	78
3.7.1.3.	Selem	79
3.7.1.4.	İstisna (Eser Sözleşmesi)	80
3.7.2.	Ortaklık Modelleri	81
3.7.2.1.	Mudarebe	81
3.7.2.2.	Müşareke	82
3.7.2.3.	Diğer Ortaklıklar	83
3.7.3.	Katılım Bankacılığı Destek Uygulamaları	84
3.7.3.1.	Teverruk	84
3.7.3.2.	Karz (Borç Verme, Ödünç Verme)	85
3.7.3.3.	Vekâlet	86
3.7.4.	Katılım Bankacılığında Diğer Finansman Uygulamaları	86
3.7.4.1.	Sukuk/Kira Sertifikası	87
3.7.4.2.	Tekafül	91
3.8.	Katılım Bankaları Ve Mevcut Durum	92
3.9.	Faaliyetlerine Devam Eden Katılım Bankaları	96
3.9.1.	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	96
3.9.2.	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	97
3.9.3.	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	98
3.9.4.	Ziraat Katılım A.Ş.	100

3.9.5. Vakıf Katılım A.Ş.	100
3.9.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	101
3.10. Katılım Bankalarına Benzer İşlem Yapan Bazı Kurumlar	102
3.10.1. Emin Evim /Emin Otomotiv	103
3.10.2. Fuzul Ev/Fuzul Otomotiv	105
3.11. Emin Evim, Fuzul Ev ve Benzer İşlem Yapan Kurumların SWOT Analizi	107
3.12. Katılım Bankalarının Çalışma Prensiplerini Destekleyici Ürün ve Kurumlar	109
3.12.1. Portföy Yönetim Şirketleri.....	110
3.12.2. Yatırım Fonları	111
3.12.3. Portföyler	112
3.12.3.1. KT Portföy.....	112
3.12.3.2. Albaraka Portföy Yönetim	113
3.12.4. Katılım Sigortacılığı (Tekâful)	114
3.12.4.1. Neova Sigorta A.Ş.....	116
3.12.4.2. Bereket Sigorta	117
3.12.4.3. Bereket Emeklilik ve Hayat A.Ş.	118
3.12.4.4. Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş.....	118
3.13. Katılım Bankaları İstatistiksel Analizi.....	120

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL FİNANS MERKEZİ VE KATILIM BANKACILIĞI 134

4.1. On Birinci Kalkınma Planında İstanbul Finans Merkezi ve Katılım Bankacılığı.....	134
4.2. İslami Finansın/Katılım Bankacılığının Avantajlar	139
4.3. İslami Finansın/Katılım Bankacılığının Dezavantajlar	143
4.4. İstanbul Finans Merkezi ve Katılım Bankacılığı	144

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	149
KAYNAKÇA	153
ÖZGEÇMİŞ	167

TABLO LİSTESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Tablo 1.3.1: Finans Sektöründe Dünya Şehirleri	12
Tablo 1.4.1.1: Temel Ekonomik Büyüklükler	16

İKİNCİ BÖLÜM

Tablo 2.2.4.1: GFCI_25'e Göre İlk 20 Finans Merkezi ve İstanbul	29
Tablo 2.2.7.1: 2019 Yılı İş Yapma Kolaylığı İndeksi	32
Tablo 2.2.12.1: İFM İçin İstanbul'un Konumu	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tablo 3.2.1: Türkiye'de Banka Sayıları	59
Tablo 3.2.2: Finansal Kuruluşların Aktif Büyüklüğü (2018)	60
Tablo 3.2.3: Toplam Aktiflere Göre Bankalarda Yoğunlaşma	61
Tablo 3.2.4: Bankaların Sektör Payları	61
Tablo 3.2.5: Temel Bilanço Kalemleri (Mevduat, Krediler, Özkaynaklar)	62
Tablo 3.2.6: Banka Kredilerinin Dağılımı (2018)	62
Tablo 3.2.7: Türkiye-AB Ülkeleri Bankacılık Sektörünün Karşılaştırılması (2018)	64
Tablo 3.5.1: Katılım Bankaları Finansal Verileri (Eylül 2019)	70
Tablo 3.7.1.2.1: Türkiye Leasing Hacimleri	79
Tablo 3.7.4.1.1: Bono ile Sukuk Arasındaki Farklar	89
Tablo 3.7.4.1.2: Türkiye'de Son 10 Yılda Sukuk İhraçları	90
Tablo 3.7.4.1.3: Katılım Bankaları Sukuk ihraçları	90
Tablo 3.7.4.1.4: İslam Dünyası Sukuk İhraçları	91
Tablo 3.8.1: Katılım Bankaları Toplanan Fonlar (Milyon TL)	94
Tablo 3.8.2: Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü 2019 Finansal Verileri	95
Tablo 3.12.4.1: Sigorta Pirim Üretimi	115
Tablo 3.12.4.2: Katılım Sigortacılığı İle Geleneksel Sigorta Karşılaştırması	116

Tablo 3.13.1: Katılım Bankaları Toplanan Fon Miktarı İle Katılım Bankacılığı Ve Ulusal Göstergeler Arasındaki Korelasyon Değerleri	121
Tablo 3.13.2: Katılım Bankaları Toplanan Fon Miktarı İle Bankacılık Sektörü Göstergeleri Arasındaki Korelasyon Değerleri	122
Tablo 3.13.3: Katılım Bankacılığı Göstergelerine Ait Tahmin Değerleri	128
Tablo 3.13.4: Konvansiyonel Bankacılık Göstergelerine Ait Tahmin Değerleri	132

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tablo 4.1.1: Büyüme ve İstihdam Gerçekleşme Hedefleri	136
Tablo 4.1.2: Yurtiçi Tasarruf hedefleri	136
Tablo 4.1.3: Mali Piyasa Hedefleri	139

GRAFİKLER LİSTESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Grafik 3.1: İslami Finans Varlıklarında Büyüme	65
Grafik 3.2: Katılım Bankalarının Yıllara Göre Fon Toplama Büyüme Grafiği	93
Grafik 3.3: Katılım Bankalarının Yıllara Göre Fon Kullanım (Kredi) Büyüme Grafiği	95
Grafik 3.4: İslami Finans Varlıklarının Bölgeye ve Yatırım Aracına Göre Dağılımı	110
Grafik 3.5: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı ile GSYH Arasındaki İlişki (2000-2018)	123
Grafik 3.6: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı İle İthalat Arasındaki İlişki (2000-2018)	124
Grafik 3.7: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı ile Bankaların Toplam Fon Miktarı Arasındaki İlişki (2000-2018)	124
Grafik 3.8: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı İle TÜFE Arasındaki İlişki (2000-2018)	125
Grafik 3.9: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı İle Şube Sayıları Arasındaki İlişki (2000-2018)	125
Grafik 3.10: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı İle Personel Sayıları Arasındaki İlişki (2000-2018)	126

ŞEKİLLER LİSTESİ

İKİNCİ BÖLÜM

Şekil 2.1: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Altyapı Çalışmaları	42
Şekil 2.2: Risk Çeşitleri	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 3.1: İslami Finansman Modelleri	76
Şekil 3.2: Katılım Bankacılığı Göstergeleri Güven Aralıkları İle Birlikte Gözlenen Ve Tahmin Değerleri (2000-2025)	129
Şekil 3.3: Hareketli Ortalamalara Göre Katılım Ve Konvansiyonel Bankacılık Toplanan Fon Miktarı	130
Şekil 3.4: Hareketli Ortalamalara Göre Katılım Ve Konvansiyonel Bankacılık Şube Sayısı	131
Şekil 3.5: Konvansiyonel Bankacılık Göstergeleri Güven Aralıkları İle Birlikte Gözlenen Ve Tahmin Değerleri (2000-2025)	133

RESİMLER LİSTESİ

İKİNCİ BÖLÜM

- Resim 2.1: İstanbul Finans Merkezi Lokasyonu 45
Resim 2.3: İstanbul Finans Merkezi Maketi 46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- Resim 4.1: İstanbul Finans Merkezi inşaat çalışmaları 148

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOIFI	: İslami Finans Kuruluşları İçin Muhasebe Ve Denetleme Kurumu
AB	: Avrupa Birliği
ARIMA	: Otoresif Entegre Hareketli Ortalama (İstatistik Terimi)
ATM	: Otomatik Vezne Makinesi
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BIST	: Borsa İstanbul
BMD	: Bizim Menkul Değerler
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EDS	: Elektronik Denetim Sistemi
FPK	: Faizsiz Peşinatsız Kefilsiz
GFCI	: Dünya Finans Şehirleri Endeksi
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GYO	: Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
İFM	: İstanbul Finans Merkezi
İMF	: Uluslararası Para Fonu
İSTKA	: İstanbul Kalkınma Ajansı
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KKB	: Kredi Kayıt Bürosu
LSE	: Londra İktisat Okulu (London School Of Economics)
M.S.	: Milattan Sonra
MAPE	: Ortalama Mutlak Yüzde Sapması (İstatistik Terimi)
MBA	: İşletme Yüksek lisansı

NCB	: Ulusal Ticaret Bankası
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
OKS	: Otomatik katılım Sistemi (Bireysel Emeklilik için)
PTT	: Posta Telefon Telgraf
RMSE	: Ortalama Hata Karesi (İstatistik Terimi)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin istatistik programı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SWOT	: Güçlü Zayıf Fırsat ve Tehditleri Saptama Tekniği
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UFM	: Uluslararası Finans Merkezi
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
VIF	: Varyans Genişlik Faktörü (İstatistik Terimi)

GİRİŞ

Ekonomik kuramların gelişmesi ve fon akışının küresel olarak artması nedeniyle finansal kurumların kümelenmesi ihtiyacı doğmuştur. Ülkeler ekonomilerini daha güçlü hale getirmek ve sürdürülebilirlik kazandırmak için finans merkezleri oluşturma çabası içerisine girmişlerdir. Bölgesel, ulusal ve uluslararası finans merkezleri şeklinde farklı boyutlarda merkezler kurulmuştur. Son yıllarda buna özel işlem finans merkezi ve İslami finans merkezi türleri de eklenmiştir (Bhattacharya, 2011: 123-140).

Finans sektörünün temel aktörleri bankalar ve borsalardır. Dolayısıyla finans merkezlerindeki yoğunluğun büyük bir kısmı bu kurumlara aittir. Finansal istikrar açısından bu kurumlar arasındaki ilişkilerin, sermaye akışının ve yükümlülüklerin düzenlenmesi ve izlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla çeşitli kamu kuruluşlarına görevler verilmiştir. Bu görevlerin ışığında hükümete bilgi ve görüş vermek, para politikası konusunda makro ve/veya mikro ihtiyati tedbirleri almak gibi yükümlülükleri vardır (TCMB, 2017).

Türkiye, rekabet kurallarının geçerli olduğu serbest piyasa ekonomisine sahiptir. Kamu düzenleyici özel sektörün ise ekonomide öncü rol oynadığı bir ekonomik düzene sahiptir. Son yıllarda yapılan düzenlemeler ile ekonomi de olumlu etkilenmiştir. Bu reformlara ile özelleştirme süreci hızlandırılmış, kamu maliyesinde iyileştirmeler yapılmıştır. Bununla birlikte mali piyasalardan başlamak üzere sosyal güvenlik, tarım, iletişim ve enerji ve gibi sektörlerde önemli düzenlemeler yapılmıştır. Yaklaşık 500 milyar ABD dolarına ulaşan dış ticaretin hacmi ile yabancı yatırımcıların merkezlerinden birisi haline gelmiştir (DİB, 2017).

Sürekli büyüyen ve gelişen ekonomiye sahip olan Türkiye, G-20 ülkeleri içinde hareketli bir ekonomiye sahiptir. Bu nedenle, ulusal çapta olan finans merkezini uluslararası boyuta getirmeyi planlamıştır. Tarihin eski dönemlerinden beri ticaret ve ekonominin canlı olduğu İstanbul'un finans merkezi olması ile ilgili görüşler daha sık gündeme getirilmiş ve 2006 yılında gündeme alınan fikir, resmi bir hüviyet kazanmıştır (Apak & Elverici, 2008).

İstanbul finans merkezinin dünyadaki en iyi örneklerinden birini oluşturması ve güçlü teknolojik altyapıya sahip bir merkez olması düşünülmüştür. Hukuki ve mali konularda düzenleyici yapısı ile ülke ekonomisine tamamen entegre olacaktır (Özince, 2007).

Finans piyasasının ağırlığı büyük oranda bankalardadır (Yağcılar, 2011). Bankalar ve sigorta şirketleri gibi finansal kuruluşların müşterileri içerisinde en büyük pay kamu sektörü, sonrasında ise sırasıyla sanayi sektörü ve sağlık sektörüdür (Taşdemir, 2008).

İstanbul'un Uluslararası finans merkezi olma yolunda bazı eksikliklerini tamamlanması daha çok uluslararası yatırımcının ülkeye gelmesini sağlayacaktır. Bu durum dünya finans sistemine dahil olma sürecini hızlandıracak ve İstanbul'un finans merkezi olma potansiyelini çok olumlu etkileyecektir. Bunun yanı sıra sigortalılık, bankacılık, sermaye piyasaları vb alanlarda güçlü pozisyonu, coğrafi konumu ile çeşitli ekonomilere yakın oluşu (Avrupa, Ortadoğu, Balkanlar ve Türki Cumhuriyetler gibi), gelişen nüfusu ile beşerî sermaye ihtiyacını karşılayacak potansiyelinin olması diğer önemli avantajlarındanır.

Bir başka önemli potansiyeli de İslami Finans sektörüdür. İslami finans sektörü sürekli gelişim içindedir. En son olarak Emlak Katılımının da bu sektöre girmesi ile kamunun üç özel sektörün de üç adet katılım bankası ile İslami finansın hizmet ağı daha da genişleyecek ve daha çok kesime hitap edebilecektir. Kamunun bu sektöre girmesi İslami finansa çok önemli destek sağlamıştır. (Karagöl, Koç, & Kızılkaya, 2017).

Bu tezin amacı, 9. Kalkınma Planında da ekonomik hedefler arasına giren İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi olma sürecinde potansiyelini ortaya koymak, bu sürecin pozitif etkilerini katılım bankacılığı üzerinde görmek, katılım bankacılığının süreç sonuna kadar projeksiyonunu yapmak, İstanbul'un finans merkezi olma sürecinde katılım bankacılığının etkisini ve rolünü belirlemektir.

İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi olması için gerek kamu gerekse özel sektör tarafından birçok çalışma yürütülmektedir. Yapılan ve yapılması düşünülen çalışmalar ile ilgili literatürde çok sayıda rapor, yayın ve bilimsel makale bulunmaktadır. Ayrıca İslami finans sektörü ya da diğer ifadeyle katılım bankacılığı kavramı ile ilgili finansal

literatürde çok sayıda çalışma göze çarpmaktadır. Ancak, uluslararası finans merkezi özelinde katılım bankacılığının payını ve rolünü belirlemeye yönelik çalışma sayısı henüz başlangıç aşamasındadır.

Tez çalışmamız İstanbul Finans Merkezi ve Katılım bankacılığı ana başlıkları altında iki ana bölüm altında dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci ana bölümünü oluşturan finans merkezleri ve İstanbul finans merkezi alt başlıklarında literatür çalışması, katılım bankacılığı ana bölümünde literatür çalışması ile birlikte istatistik çalışması da yapılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde finans merkezleri, dünyada ve ülkemizde finans merkezi oluşturma çabaları ve tarihçesi ile ilgili kuramsal bilgilere yer verilecektir. İkinci bölümde İstanbul'un Finans Merkezi olma yönünden değerlendirilmesi, bu konuda yapılan çalışmalar ile birlikte Sermayenin uluslararası hareket nedenleri ve sebeplerine değinilecektir. Üçüncü bölümde ise Katılım Bankacılığı, tarihi seyri, çalışma prensipleri, faaliyetteki Katılım Bankaları, bu bankaların çalışmasına katkı sunan diğer İslami finans kuruluşları ile Katılım Bankacılığının 2000-2018 yılları arası istatistiksel analizleri ve 2025 projeksiyonuna yer verilecektir. Dördüncü bölümde ise ülkemizde ve dünyada katılım bankacılığının avantajları, İslami finans merkezine sağlayabileceği katkılar ile İslami Finans Merkezinin Katılım Bankalarına sunabileceği katkılar anlatılacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde İstanbul'un Finans Merkezi Olması ve Katılım Bankacılığı konu başlığı altında elde edinilen bulgular özet olarak sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI FİNANS MERKEZLERİ

1.1.Finans Merkezi

Genel anlamıyla finans merkezi, ulusal ve uluslararası birçok banka, yatırım kuruluşu ve borsanın finansal aktivitelerini gerçekleştirdiği şehir veya şehrin bir bölümüdür. Diğer bir tanıma göre ise; ihtiyaç duyulan mal, bilgi, hizmet ve sermayenin belli bir yerde kümelenmesi ile oluşan finansal ürünler pazarıdır. (Çevik, 2012: 28)

Bir başka Finans Merkezi tanımı ise "Finansal kurumların yoğun olarak bulunduğu, ileri derecede ticari ve iletişim altyapısına sahip, önemli miktarda ulusal ve uluslararası menkul değer alım-satım işlemlerinin yürütüldüğü bir kent veya kentin belirli bir bölgesi" olarak tanımlanabilir. (Yılmaz, 2010 : 143-463)

Bir şehrin finans merkezi olabilmesi için bazı kriterlere sahip olması gerekmektedir. Bu kriterlerin neler olabileceği konusunda bazı çalışmalar yapılmıştır. Bir kısım araştırmalarda hangi kriterlerin finans merkezi oluşumu için önemli olduğu belirlenmeğe çalışılır iken diğer araştırmalarda ise hangi şehirlerin finans merkezi olarak görüldüğü irdelenmeğe çalışılmıştır (TSPAKB, 2007 : 8).

2004 yılında Mc Kinsey danışmanlık şirketinin uluslararası boyutta işlem yapan 15 büyük şirketin üst düzey yöneticileri arasında düzenlediği anket sonucuna göre bir bölgenin uluslararası finans merkezi (UFM) olabilmesi üçü birinci derece önem sahip üçü de ikinci derece öneme sahip temel altı kriter belirlenmiştir. (TSPAKB, 2007: 8)

Birinci derece öneme sahip kriterler:

- Siyasi ve Ekonomik istikrar
- Uluslararası kabul görmüş yasal altyapı
- Hareketli piyasa ekonomisi

İkinci derecede önemli kriterler:

- Stratejik coğrafi konum
- Gelişmiş modern bir altyapı
- Standardı yüksek yaşam kalitesi

Bu kriterleri biraz açacak olursak.

Politik İstikrar:

- Hükümet ile iş dünyası arasında uyumlu çalışma
- Merkez Bankasının bağımsız olması
- İstikrarlı, güvenilir, herkese açık, şeffaf ve politik kurumların varlığı

Uluslararası kabul görmüş yasal altyapı;

- Yerli ve yabancı şirketlere ayırım yapılmadığı bir yapı
- Sermayenin herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmadan serbest dolaşması
- Ülkenin güvenilir bir para birimine sahip olması
- Uluslararası normlara uygun, tutarlı, mantıklı, öngörülebilir yasal düzenlemeler
- Uluslararası kabule açık rekabete duyarlı bir vergi yapısı
- Tarafsız bağımsız ve gelişmiş bir hukuk sisteminin varlığı
- Vizeler, oturma ve çalışma izinlerinde kolaylık, çalışma koşullarında esneklik

Hareketli piyasa ekonomisi;

- Yerli şirketlerin sayılarının artması, mevcut şirketlerin büyümeleri
- Profesyonelleşmiş, değişime ve gelişime açık riski profesyonelce yönetebilen, ortaklarına ve paydaşlarına karşı sorumluluk bilincinde, hesap verebilen, uluslararası yönetim standartlarına sahip iş birliğine açık yerli şirketlerin varlığı
- Likit, işlem çeşitliliği ve derinliliği yeterli ve uzun vadeli yatırım kapasitesine sahip sermaye piyasası
- İhtiyaca cevap verebilen, her türlü hizmetleri sunabilecek, geniş müşteri portföyünü yönetebilecek altyapıya sahip, yerli ve yeterli sayıda kurumların olması, bu kurumların ihtiyacını giderecek nitelikte ve sayıda yetişmiş kalifiye elemanın varlığı

Stratejik coğrafi konum

- Önemli Pazarlara ve piyasalara yakın olmak,
- Ulaşım imkanlarından azami derecede istifadeye müsait olmak.
- İyi bir iklime sahip olmak
- Doğal afetlerden uzak olmak
- Savaş bölgeleri ve iç karışıklıklardan uzak olmak

Gelişmiş bir altyapı;

- Finans sektörünün ihtiyacını giderecek nitelikli işgücü potansiyeline sahip olmalı
- İyi derecede İngilizce (yabancı dil) konuşabilen, geniş işgücü potansiyeli
- Esnek işgücü piyasası, sendika ve işverenler arasında uyum,
- Performans kriterlerinin de uygulanabileceği uluslararası iş yasası
- Enerji kaynakları güvenilir ve istikrarlı olmalı
- Telekomünikasyon altyapısı gelişmiş olmalı
- İyi bir ulaşım altyapısının varlığı, hava alanlarına ve şehir merkezlerine sorunsuz ulaşım imkânının varlığı

İyi yaşam kalitesi;

- Yaşam maliyetleri bölgedeki diğer ülkelere göre daha uygun ve rekabetçi olmalı
- Konut fiyatları uygun maliyetlerde ve yeterli miktarda olmalı
- Yabancıların çocukları için eğitmenleri, altyapısı ve müfredatı uluslararası standartlarda okullar olmalı

Geniş bir yabancı nüfus,

- Yabancı nüfusa, yabancı ürünlere, yabancı hizmetlere açık kültürel bir yapı olmalı,
- Kültürel faaliyet ve eğlence yerleri adetsel olarak yeterli, çeşitlilik olarak ta zengin olmalı. (TSPAKB, 2007: 9-10).

1.2.Finans Merkezinin Özellikleri ve Türleri

Finans merkezlerini özelliklerine, hacimlerine ve işlem türlerine göre gruplandırmak mümkündür. Temel olarak finans merkezleri küresel ve uluslararası olmak üzere ikiye ayrılır. Kendi içlerinde daha genel bir sınıflandırmaya tabi tutularak beşe ayrılmaktadırlar (Çelik, Doğan, & Doğru, 2012 : 531).

1.2.1.Uluslararası/ Global Finans Merkezi

Uluslararası Finans Merkezi: Buldukları ülkelerin ekonomileri ile diğer ülke ekonomileri arasında sermaye, bilgi, mal ve hizmet akışını sağlayan beynelmilel kabul görmüş yeterli ve yetkin kapasiteye sahip kişi, kurum ve kuruluşların yoğunlaştığı bölgelerdir. (Akyüz, 2019: 10) Uluslararası finans merkezlerinde dünyanın her yerindeki kurumlar çeşitli finansal araçları kullanarak bu merkezler ile işlem yapabilirler. (Çevik, 2012: 28) Dünyada sadece iki şehir tam manası ile Uluslararası Finans Merkezi olarak kabul edilmektedir. Bu şehirler New York ve Londra'dır (Çelik, Doğan, & Doğru, 2012: 531). Bu şehirlerin temel ayırt edici özellikleri şunlardır;

- Uluslararası işlem hacimleri Finansal Hizmetler hacminde daha çok yer tutar
- Finansal hizmet sunan kurumlar arasında Yabancı mali kurumlar ağırlıktadır
- Dünyanın değişik yerlerindeki fon sahipleri ile fon kullanıcılarını buluştururlar
- Piyasalar ve finansal ürünler finansal kurumların talebine göre düzenlenir.

1.2.2.Bölgesel Finans Merkezi

Bölgesel Finans Merkezi, bir ülkenin belli bir bölgesine ait finansal işlemlerin yoğunlaştığı yerdir. Chicago şehri Orta Amerika için, Tokyo ve Hong Kong Asya Kıtası için bölgesel bir finans merkezi sayılır (Çelik, Doğan, & Doğru, 2012 : 532) Bir başka tanıma göre, belirli bir bölgede yoğunlaşan finansal işlemlerin hacim ve çeşitlilik ile öne çıkan kendi bölgesi ile beraber çevre ülkelerin de finansal ihtiyaçlarını karşılayan Finans merkezleridir. Frankfurt, Paris, Tokyo gibi şehirler, çok canlı bir ekonomi ve büyük finansal hacimlerine sahip olmasına rağmen bölgesel finans merkezi olarak kabul edilip uluslararası finans merkezi olarak kabul edilmemektedirler.

Kısa bir tanımla, büyük ekonomilere sahip ülkelerin finans hareketlerinin yoğunlaştığı merkezlerdir. Bölgesel finans merkezlerinin özellikleri şunlardır;

- Finans bölgesinde toplanan yurtiçi ve yurtdışı fon ve yatırımların uluslararası Finansal kurumların ve uluslararası işlemlerin toplam hacim içinde geniş yer tutması,
- Yurtdışı menşeli finansal kurumların işlemlerinin toplam işlemler içinde oranının yüksek olması
- Tarihte birer koloni gibi iken gelişip küçük şehir devleti veya ada devleti olması (Çevik, 2012: 28)

1.2.3.Ulusal Finans Merkezi

Ülkelerin kendi sınırları içerisindeki finansal kurumların yoğunlaştığı ve finans piyasalarını geliştirdiği şehirlerdir. Toronto şehrinin Kanada için bir finans merkezi olması gibi. Bütün uluslararası ve Bölgesel Finans Merkezleri aynı zamanda birer ulusal finans merkezidir (Çelik, Doğan, & Doğru, 2012: 532).

Ulusal finans merkezlerinin belirgin özellikleri şunlardır;

Bütün şekillenme ve düzenlemeler yurtiçi finans hizmeti talebine göre şekillenmektedir. İşlemlerin çoğu yerel işlemlerdir. Bölgesel Finans merkezlerinde ülkenin sınır ötesi işlemlerinin de yapıldığı, ülkelerin uluslararası piyasalarla bütünleştiği yerlerdir. Örneğin Milano, Barcelona, İstanbul gibi (Çevik, 2012: 29).

1.2.4.İslami Finans Merkezi

İslami finans alanında Londra en önemli finans merkezlerinden biridir. 1986 yılında Albaraka Uluslararası Bankası'nın (Albaraka International Bank) Londra'da faaliyete başlaması ile İslami finans hizmetleri Londra'da da başlamış oldu. İslami bir merkez olmayı hedefleyen Londra bu alandaki yüksek potansiyeli 2000li yıllarda fark edip 2007 yılında ilk sukuk satışını gerçekleştirmiştir. Körfez sermayesini bu girişim ile Londra'ya kaymaya başlamıştır. Batı dünyasında Londra ilk İslami finans işlemlerinin

gerçekleştiği yer olmuştur. Katar Borsası'nın Londra Borsası ile iş birliği anlaşması yapması ayrıca Avrupa İslami Yatırım Bankası'nın (European Islamic Investment Bank) kurulması Londra'yı diğer finans merkezlerinden ayırıştırarak İslami finansın ilk defa ve giderek yoğunlaştığı bir finans merkezi haline getirmiştir.

Londra'ya, Körfez ülkelerinden, (Katar, Suudi Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)) yoğun sermaye hareketleri yönelimi başlamıştır. Bunun yanı sıra Ortadoğulu yüksek iş hacimli birçok şirket ana merkezini Londra'ya taşımıştır. Bu durum İngiltere'deki İslami finans enstrümanlarının ve çeşitliliğinin artmasına neden olmuştur. İngiltere'nin 2014 yılında 200 milyar Avroluk sukuk ihraç etmesini bunun bir kanıtı olarak görebiliriz.

İslami finans sektörünün dünyadaki hacmi 2015 verilerine göre 1,2 trilyon dolara ulaşmıştır ve bu pazar yıllar itibari ile artmaktadır. İngiltere'de İslami finans üzerine 20'den fazla banka İslami finans hizmeti vermektedir. 2014 yılı sonunda İslami finans ürünlerinin toplam değeri 3,8 milyar dolara ulaşmıştır. (Karagöl, Koç, & Kızılkaya, 2017 : 22)

İslami finans, gayrimüslim ülkeler de dahil olmak üzere birçok ülkede kalkınmanın finansmanı için alternatif bir finansal modeli olarak kabul görmeye başlanmıştır. Başlıca finansal piyasalar, İslami finansmanın küresel finansal sistem içerisinde yaygınlaştığını göstermektedir. Ayrıca İslami finansın yoksulluğun sona erdirilmesi ve ortak refahın artırılması sorunlarına çözüm bulma potansiyeline sahip olduğu ortaya çıkmıştır. İslami finans, öz sermaye temelli, varlık destekli, etik, sürdürülebilir, çevresel ve sosyal sorumluluğa sahip finansmandır. Risk paylaşımını teşvik eder, finansal sektörü reel ekonomiye bağlar ve sosyal refahı öne çıkarır (Alawode, 2015).

Son yıllarda Müslüman ülkede faizli bankalar faizsiz bankacılığa çevrilmekte, faizsiz bankacılık varlıkları faizli bankacılık varlıklarına göre daha hızlı büyümektedir. Ayrıca İngiltere, Hong Kong, Lüksemburg ve Güney Afrika gibi gayrimüslim ülkelerde de faizsiz İslami ürünlere ilginin arttığı görülmektedir. 2020 yılında İslami finans sektörünün toplam aktiflerinin 3 trilyon dolara ulaşması öngörüldüğünden

İslami Finans Merkezi oluşturulması düşüncesi ortaya çıkmıştır (Luna-Martinez, 2016).

1.2.5.Özel İşlemler Finans Merkezi

Özel İşlem Finans merkezi, bazı şehirlerin sahip olduğu özel nitelikleri ve işlemlerinin özelliği ile bazı işlemlere daha cazip gelip yoğunlaşmanın olduğu merkezlerdir. Özel bankacılık işlemlerinde Zürih, sigortacılıkta Hamilton, operasyonel işlemlerde Dublin, yatırım fonlarında Lüksemburg şehirlerinin öne çıkması gibi. (Çelik, Doğan, & Doğru, 2012 : 532) (Gündoğdu, Aysel; Dizman, Arzu Seçil, 2013: 4).

1.3.Uluslararası Finans Merkezlerinin Ortaya Çıkış Nedenleri Ve Kriterleri

Finans merkezlerine genel olarak bakıldığında oluşumu ve ortaya çıkışları genelde ülke ticaretinin geliştiği bölgelerde olmuştur. Stratejik bölgeler, boğazlar gibi, denize kıyısı olan ticareti gelişmiş şehirleri (liman şehirleri), ulaşım güzergâhında olan şehirler, İpekyolu, Bahara yolu gibi, iklim ve doğa özelliği elverişli yerleşimler, finans ve ticaret merkezi olma özelliğinden dolayı finans merkezi olma potansiyelini taşımışlardır. (Çevik, 2012 : 25)

Deniz aşırı finansal merkezler olarak ta bilinen uluslararası finans merkezleri (UFM), uluslararası sermayenin akışını ve yatırımını kolaylaştıran özel yasal kurumlara ve düzenleyici çerçevelere sahip ülkeler veya bölgelerdir. UFM, ulusal ekonomiyi, bölgesel ve küresel olarak inovasyona ve büyümeye yönelik yatırımları yönlendirir. Canlı, rekabetçi finansal merkezler etki alanı içerisindeki şehirlere enformasyon, bilgi ve sermayeye erişimde ekonomik avantajlar sağlar. Uluslararası Finans Merkezleri birbirleriyle rekabet etseler de rekabet, diğerini yok etme oyunu değildir. Uluslararası güçlü bir finansal merkez, daha geniş alana sahip ekonomiyi küresel mali birliğe bağlar. Küresel finansal ağın bir parçası olan şehirler, küresel ticaret ve büyümeden kazanırlar. İç ve dış yatırım fırsatları, finans merkezi olan şehirlerin zenginliğini artıracak ve vatandaşları için fırsat alanı yaratacaktır (Bhatia, 2017).

İstanbul Türkiye'nin finans merkezidir. Bu potansiyeli ile de bölgesel ve Uluslararası Finans merkezi olma potansiyelini coğrafi ve tarihsel özelliklerinden dolayı hak etmektedir. İstanbul tarihte üç büyük imparatorluğa başkentlik yapmıştır. Ayrıca Avrupa ve Asya kıtasını birleştiren tek şehirdir. Coğrafi özelliği ile de dünya Finans merkezlerine ulaşım ve saat dilimi olarak oldukça merkezi bir konumdadır. (Çevik, 2012 : 25)

UFM'ler kesin standartları olmamakla birlikte şu genel özelliklere sahiptirler:

a-Yüksek kaliteli ve uzmanlaşmış yasal kuruluşlar: UFM'ler, yatırımcıların hakemlik haklarına ve mülkiyet haklarının korunmasına güvenebilmelerini sağlayan yüksek kaliteli ve uzmanlaşmış yasal kurumlara sahiptir. Crown Bağımlılıkları ve Yurtdışı Bölgeleri de dahil olmak üzere birçok UFM, İngiliz temelli hukuk sistemlerine sahiptir.

b-Düzenleyici rolüne sıkı uyum: UFM'ler yasal çerçevede ticaret yapmakta ve hukukun üstünlüğüne saygı duymaktadırlar. Kısacası, uluslararası düzenleyici standartlarla sıkı bir uyum içinde olmaları UFM'lerin genel özelliğidir.

c-Vergi tarafsızlığı: Vergiden bağımsız merciiler, gelişmekte olan ülkelere yatırım yapmak için uluslararası yatırımcılardan sermayenin toplanmasına olanak tanır. Gelir ve kazançlar yatırımcının ikamet ettiği ülkede ve yatırımın yapıldığı ülkede vergilendirilir, ancak üçüncü bir vergilendirme seviyesine tabi değildir.

d-: Yüksek kaliteli hukuk müşavirliği ve mesleki hizmetlerin bulunması: Bu durum UFM'ler için şarttır. Birden fazla ülkede faaliyet gösteren çok sayıda dünya çapında firmalar için kaliteli hukuk müşavirliği UFM için çok önemli bir kriterdir. (Sharman, 2017).

World Cities Study Group and Network (GaWC) araştırmasına göre Finans sektöründe Dünya şehirleri gruplandırması tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 1.3.1: Finans Sektöründe Dünya Şehirleri

Önem Derecesi	Alfa Şehirler	Beta Şehirler	Gama Şehirler
1. Grup	Londra, Paris, New York, Tokyo	San Francisco, Sidney, Toronto, Zürih	Amsterdam, Boston, Caracas, Dallas, Düsseldorf, Cenova, Houston, Jakarta, Johannesburg, Melbourne, Osaka, Prag, Santiago, Taipei, Washington
2. Grup	Şikago, Frankfurt, Hong Kong, Singapur, Los Angeles, Milano	Brüksel, Madrid, Mexico City, Sao Paulo	Bangkok, Pekin, Montreal, Roma, Stockholm, Varşova
3. Grup	--	Moskova, Seul	Atlanta, Barselona, Berlin, Buenos Aires, Budapeşte, Kopenhag, Hamburg, İstanbul , Kuala Lumpur, Manila, Miami, Minneapolis, Münih, Şanghay

Kaynak:(TSPAKB, 2007: 3)

1.3.1.Finans Merkezlerinin Avantajları

Finans Merkezlerinin avantajları şunlardır:

- Ekonominin büyümesine katkıları olur
- İşsizliğin azalmasına, kalifiye işgücü artışı sağlarlar
- Uluslararası yatırımcıları ve onların sermayelerini, fonlarını Ülkeye çeker
- Altyapı hizmetlerinin gelişimini sağlar
- Yaşam kalitesini artırır, işlerde verimlilik sağlar
- Bacasız sanayi oluşları ile geliri artırır iken çevreyi kirletmezler
- Senyoraj artışı sağlarlar (TSPAKB, 2007 : 4-7)

1.3.2.Finans Merkezlerinin Dezavantajları

- Mali sorunları bir ülkeden diğerine taşıyıp bulaştırabilirler

-Kara paranın aklanmasına aracılık edebilirler.

-Olumsuz bir durumda itibarlarını çabuk yitirebilirler (A.g.e: 4-7)

1.4.Uluslararası Finans Merkezi Olma Yönünde Türkiye'nin Önemi

Türkiye, ekonomik, politik, üretim, altyapı, hukuki ve vergisel düzenlemeler ile sosyal ve yaşam koşulları açısından benzerlik gösteren ülkeler ile karşılaştırıldığında diğer ülkelerden çok daha olumlu özelliklere sahip olduğu görülür. Finansal sektör tecrübesi, büyüme potansiyeli, enerji kaynaklarına yakınlığı, enerji koridoru üzerindeki konumu, genç nüfusu Türkiye'yi rakiplerinden ayrıcalıklı kılmaktadır. Son on yılda gösterdiği politik ve ekonomik istikrar, Türkî ve Orta Doğu ülkelerinin yanında Balkanlar, Rusya, Kafkaslar ile yakın ilişkileri ve bu ülkeler ile güvenilir ve güçlü ortaklıkları Türkiye'nin onumunu ve önemini bir kez daha ortaya koymuştur. (Özince, 2007: 6-8).

Türkiye uluslararası yatırım ve sermaye hareketleri yönünden önemli gelişmeler ve kazanımlar kaydetmiştir. Bu kazanımlarını İFM projesi kapsamında kurumsal bir kazanca dönüştürmek istemektedir. İFM faaliyete geçmesiyle kısa vadeli sermaye hareketlerini uzun vadeli sermaye ve yatırımlara dönüştürerek Türkiye'nin yükselen uluslararası konumunu kalıcı hale getirebilir. (Akyol & Baltacı, 2015: 1-36).

1980'lerden beri Türkiye önemli sosyal, politik ve ekonomik dönüşümler ve gelişmeler geçirdi. Özellikle 90'lı yıllarda yeni bir orta-zengin sınıfın yükselişi ortaya çıktı. Bu yeni zengin sınıfın başlıca özelliği, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleneksel orta zengin sınıfının Avrupai ve seküler özelliklerinin aksine, daha muhafazakâr bir yapıya sahip olması ve Anadolu kimliğini ön plana çıkarmasıdır. Bu yeni orta-zengin sınıf ekonomiyeye girmek istemiş ve kendi yapısına uygun ekonomik finans arayışı içerisine girmiştir (Savaşan, Saraç, & Gürdal, 2013: 111-125).

1.4.1.Türk Ekonomisinin Gelişimi

Türkiye, 1970’li yıllar sonrasında siyasi istikrar ve ekonomik açıdan dalgalı bir seyir izlemiştir. 1980’li yıllardan sonra bazı yapısal değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Daha liberal politikalar uygulayarak özel sektörün dünyaya açılmasını sağlamış bu konuda elde ettiği başarılar ile ülkeyi döviz darboğazdan kurtararak hızlı büyüme trendine sokabilmiştir. . Özellikle iletişim, ulaşım ve altyapı yatırımlarının artması ile ülke ekonomisine olumlu katkılar yapılmıştır. 90’lı yıllar ile birlikte gelişmeler devam ederken bir yandan da çeşitli siyasi başarısızlıklar ve müdahaleler nedeniyle istenilen siyasi istikrarı bir türlü getirilememiş ve bu durum da ekonomiye olumsuz etki yapmıştır. 1994 ve 2001 krizleri bunun örnekleridir ve Türkiye ekonomisini derinden etkilemiştir. (Bayrak & Kanca, 2013: 1-20).

Ülkemizde 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında uygulanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş” programı sayesinde makroekonomik göstergelerde hızlı bir düzelme gözlemlenmiş, politik ve ekonomik istikrar yakalanmıştır. Bu program ve istikrar ile başta bankacılık sektörü, sermaye piyasası ve finans sektörünün tümünde çok ciddi büyümesi, ülkenin ekonomik büyüme rakamlarını yakalamasına neden olmuştur. 2003 yılından sonra uygulanan ekonomik politikalar oldukça başarılı oldu. Bu politikalardan örnek olarak devlet kamu harcamalarını artırarak askeri harcamaları sınırlandırmış, eğitim harcamalarını artırıp dış yatırımcıları desteklemiş, sosyal refahın artmasını hedeflemiştir. Bu hedefler ulaşabilmek için de bazı kamu kuruluşları özelleştirmiş, özel teşebbüs yatırımlarının devlet kontrolü altında yapılması sağlanmıştır.

2008 yılında ABD’de çıkan ve oradan dünyaya yayılan krizden çok fazla etkilenmeden köklü ekonomik reformlara gidilmeden diğer ülkelere göre nispeten kolay atlatılmıştır. 2013 yılında da IMF’ye olan borcunu ödemiş olup yıllar sonra IMF borcundan kurtulmuştur. (Arıkan, 2014). Küresel ekonomideki belirsizlikler ve dünya siyasetindeki olumsuzluklara rağmen Türkiye ekonomisi 2015 yılında %4’e yakın bir büyüme göstermiştir. Cari açık ve dış ticaret açığında düşüşler görülmele beraber ihracatta 10 milyar doların üzerinde düşüş görülmüştür. Enerji ihtiyacının artması ve

Rusya ile ilişkilerde görülen olumsuz dalgalanmalar büyüme oranının düşük kalmasında etkili olmuştur (İmamoğlu & Tüzel, 2016).

Türkiye’de ekonomik anlamda yapısal reformlara büyük önem verilmesi ile kamu maliyesi disipline edilmiş, özelleştirmeler gerçekleştirilmiş enerji, iletişim, sosyal güvenlik ve tarım gibi sektörlerde önemli gelişmeler ve reformlar yapılmıştır. Bu reformların ekonomik kurumların altyapısının güçlendirilmesine olumlu etkileri olmuştur. Böylece uluslararası piyasalarda meydana gelebilecek olumsuzluklara karşı ekonomiyi daha dayanıklı hale getirecek özerk kuruluşlar oluşturulmuştur. Sermaye piyasalarında bazı düzenlemeler yapılarak uluslararası ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmiş ve bürokrasideki gereksiz engeller kaldırılarak Türkiye, Dünyanın 18. Büyük ekonomisi haline gelmiştir.

Küresel kriz nedeniyle ABD ve birçok Avrupa ülkesinde mali sarsılmalar yaşanırken Türk ekonomisi 2010 ve 2011 yıllarındaki büyümede %9,2 oranını yakalamıştır. GSYH, 2015 yılı itibariyle 700 milyar doların üzerine çıkarken kişi başı milli gelir ise 10 bin doların üzerine çıkmış ve dış ticaret hacmini 500 milyar dolar seviyesine hedeflemiştir (DİB, 2017).

Üretici fiyatları ve tüketici fiyatları endeksleri tek haneli rakamlarda seyrederken Türkiye’nin yaşamış olduğu darbe süreci ve Ortadoğu’daki çalkantılı siyasi durum nedeniyle 2016 yılı sonu itibariyle ÜFE’de %10’un üzerine çıkarken TÜFE içinse yıllık enflasyon oranı %10’a yaklaşmıştır. Buna göre yıllık ortalama mevduat faiz oranı da %10’un üzerinde seyretmektedir. İşsizlik oranı belirli bir süre %10 altındayken son yıllarda %10’un üzerine çıkmıştır. TCMB döviz rezervi 100 milyar doların üzerine çıkmıştır.

Bütçe açığının GSYH’ye oranı iki binli yılların başlangıcına göre oldukça düşmüş ve 2016 yılında %1,7 oranına gerilemiştir. Dış ticaret dengesi 2011 yılında 100 milyar doların altına inmesine karşın son üç yıl içerisinde bir toparlanma gözlenmektedir ve 60 milyar dolar seviyesine kadar gerilemiştir. Bu arada ABD doları ve Euro’nun da sürekli artış gösterdiğini söylemek gerekir. Dış Ticaret dengesine paralel bir şekilde

Cari Dengenin Gayrı Safi Milli Hasıla'ya oranı da -%4 oranına kadar gerilemiştir (26 Grafikte Türkiye Ekonomisinin 15 Yılı, 2016).

Tablo 1.4.1.1: Temel Ekonomik Büyüklükler

	2009	2014	2015	2016	2017	2018 G.T.***	2019 P.
BÜYÜME							
GSYH (Cari Fiy. 2009 bazlı) (Milyon TL)	999.191,85	2.044.465,88	2.338.647,49	2.608.525,75	3.106.536,75	3.740.519,00	4.450.278,00
GSYH (2009 Bazlı) (%)	-4,70	5,17	6,09	3,18	7,44	3,80	2,30
FİYAT (Yüzde Değişme)							
GSYH DEFLATORU (2009 bazlı)	5,40	7,42	7,83	8,10	10,84	16,00	16,30
YI-UFE YILLIK ORTALAMA	1,23	10,25	5,28	4,3	15,82	27,01	
YI-UFE YILSONU	5,93	6,36	5,71	9,94	15,47	33,64	
TUFE YILLIK ORTALAMA	6,25	8,85	7,67	7,78	11,14	16,33	
TUFE YILSONU	6,53	8,17	8,81	8,53	11,92	20,3	15,9
ÖDEMELER DENGESİ (MİLYON \$)							
IHRACAT (FOB) (Bavul Ticareti Hariç)	102.143,00	157.610,00	143.839,00	142.530,00	156.993,00	170.000,00	182.000,00
ITHALAT (CIF)	140.929,00	242.178,00	207.234,00	198.619,00	233.801,00	236.000,00	244.000,00
DIŞ TİCARET DENGESİ	-38.786,00	-84.568,00	-63.395,00	-56.089,00	-76.808,00	-66.000,00	-62.000,00
CARI İŞLEMLER DENGESİ	-11.358,00	-43.644,00	-32.109,00	-33.137,00	-47.355,00	-36.000,00	-26.000,00
CARI İŞLEMLER DENGESİ / GSYH (%)	-1,76	-4,67	-3,73	-3,84	-5,56	-4,70	-3,30
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ (MİLYON TL)*							
BÜTÇE GİDERİ	268.219,19	448.752,34	506.305,09	584.071,43	678.269,19	830.449,52	960.975,66
BÜTÇE GELİRİ	215.458,34	425.382,79	482.779,90	554.139,50	630.489,86	757.834,31	880.359,38
BÜTÇE AÇIĞI	52.760,84	23.369,55	23.525,19	29.931,93	47.779,34	72.615,21	80.616,28
FAİZ DIŞI DENGE	440,05	26.543,77	29.479,05	20.314,61	8.932,47	1.346,00	36.700,72
BÜTÇE AÇIĞI / GSYH (%)	5,28	1,14	1,01	1,15	1,54	1,94	1,81
FAİZ DIŞI DENGE / GSYH (%)	0,04	1,30	1,26	0,78	0,29	0,04	0,82
GENEL DEVLET BORÇLANMA GEREĞİ (MİLYON TL)							
BORÇLANMA GEREĞİ	52.026,13	10.640,14	2.279,00	36.166,00	57.323,00	88.305,00	66.227,00
BORÇLANMA GEREĞİ / GSYH (%)	5,21	0,52	0,10	1,39	1,85	2,36	1,49
AB TANIMLI GENEL YÖNETİM BORÇ STOKU							
AB TANIMLI BORÇ STOKU (MİLYAR TL)	438,210631	588,165158	646,4715691	738,5008235	877,9434171		
AB TANIMLI BORÇ STOKU / GSYH (%)	43,86	28,77	27,64	28,31	28,28	31,10	28,50
DÖVİZ KURLARI							
ORTALAMA DOLAR KURU	1,547	2,18786	2,72002	3,02125	3,647684585	4,813449402	
YILSONU DOLAR KURU	1,5057	2,3189	2,9076	3,5318	3,8104	5,2609	
İŞSİZLİK							
İŞSİZLİK ORANI (%)	13,05	9,90	10,30	10,90	10,90	11,30	12,10

(*) 2006 yılından itibaren merkezi yönetim bütçesi kullanılmıştır. 2000-2005 yılları 5018 sayılı Kanun gereği 2006 da yayınına Başlanan Merkezi Yönetim Bütçe Performansı Tablolarının geçmiş yıllarla karşılaştırılabilirliğini sağlamak üzere oluşturulmuştur.
(**) 2018 G.T. ve 2019 P. verilerinin kaynağı "2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı"dır.
(***) YI-UFE, TUFE, MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GERÇEKLEŞMELERİ ve DOVİZ KURLARI verileri 2018 Yılı için gerçekleşme Verileridir.

Kaynak:(Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2019)

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL ULUSLARARASI FİNANS MERKEZİ

2.1.Uluslararası Finans Merkezi Olma Yönünden İstanbul'un Önemi

İstanbul 2009 yılından sonra alına karar ve eylem planları ile Uluslararası Finans Merkezi olmak için çaba göstermektedir. Türkiye'nin ekonomisi sürekli büyüüp gelişmesine rağmen gelişmiş ülkeler ile mukayese edildiğinde henüz yeterince gelişmediği, finansal hizmetler sektöründe yeterli derinliğe sahip olmadığı fakat bu alanda büyüme potansiyelinin olduğu görülmektedir.

İstanbul, son yıllar da gelişen ve henüz fark edilemeyen nitelikli işgücüne ve gelir oluşturma imkânına sahiptir. Bu potansiyel nitelikli işgücü ve gelir oluşturma ile İstanbul, bölgesel rakiplerine göre üstünlük sağlamıştır. Yaşam tarzı ve iş yapma maliyeti alanlarında da rakiplerinden avantajlı durumdadır. İstanbul, gelecek 10 yıl içerisinde bölgesel finansal merkezi olmayı, gelecek 30 yıl içerisinde de uluslararası Finans Merkezinden biri olmayı hedeflemektedir. (Tekbaş, 2012: 7).

İstanbul Uluslararası finans merkezi için iki temel strateji den biri tercih edilebilir;

Birinci strateji, finans sektörünün alt bir dalında uzmanlaşmak, böylece özel işlem finans merkezi olmak. İslami Bankacılık Finans merkezi gibi. Veya

İkinci strateji ise, Finans sektörünün tamamını kapsayacak şekilde tüm alt dallarda uzmanlaşmış gelişmiş bir finans merkezi olmak.

Alt sektör dalında uzmanlaşmanın avantajlı tarafı, belirli bir alan içinde kalıp hedeflere daha kolay ulaşabilmek daha kolaydır. Örneğin İstanbul, bazı özel düzenlemelerle, teşvikler ile yasal ve vergisel avantajlar sağlayarak, ayrıca tanıtım ve pazarlama faaliyetleri iyi kullanarak bir özel sermaye ortaklığı (private equity) merkezi olabilir. Bu Özel sermaye ortaklık fonları ile İstanbul'dan çevre ülkelerdeki yatırımlarını yönetebilirler. Bu İstanbul Finans Merkezi için bir başlangıç hedefi olabilir. (TSPAKB, 2007: 38)

Yine aynı şekilde İstanbul özel düzenleme ve teşvikler ile İslami finans/ Katılım Bankacılığı Merkezi haline gelebilir

2.1.1.İstanbul'un Tarihteki Önemi

İstanbul yaklaşık olarak M.S. 330 yılından 1923 yılına kadar, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve en son Osmanlı imparatorluğu olmak üzere üç büyük imparatorluğa başkentlik yapmıştır. Bu imparatorluklar devrinin en büyük askeri, sivil ve ekonomik güçleri idi. Fatih Sultan Mehmet Han'ın emri ile 1453 yılında kurulan Kapalıçarşı her ne kadar önemini son yıllarda yitirse de fetihten günümüze kadar gelen en önemli finans ve ticaret merkezlerinden biridir. (Taşdemir, 2008: 15)

İstanbul, Roma, Bizans ve Osmanlı devletlerine başkentliğini yapmış, ekonomi, kültür, din, mimari, tarih-sanat ve nüfus, açısından büyük bir metropoldür. İki kıtanın birleştiği ve iki denizin kavuştuğu konumda olan Boğaziçi'ne sahip; diller, dinler ve ırkların kaynaşıp bir bütün olduğu dünya başkentidir. 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti seçilerek çok sayıda etkinliğe ev sahipliği yapmıştır.

İstanbul'un cadde ve sokakları Tanzimat'la başlayan yenileşme hareketleriyle birlikte, Avrupa şehirlerinden esinlenerek genişletilerek dik açılarla kesişen şekilde inşa edilmiştir. Özellikle şehirde çok sık çıkan yangınların yok ettiği mahallelerin inşasında bu uygulamaya gidilmiştir. Bunun dışında bazı sokaklar anayol olarak belirlenerek, binaların yıkılması veya cephelerin tıraşlanarak genişletilmesi ile caddeye dönüştürülmüştür. 1900'lü yıllarda bazı önemli caddelere raylar döşenmiş, tramvaylar işletilmeye başlanmıştır. Boğaziçi ve Marmara Denizi'nde işletilen Şirketi Hayriye vapurları ile toplu taşımada yenilik ve mesafe alınmıştır. Aynı dönemde, belediyeciliğin ilk örnekleri olarak çöp toplamadan aydınlatmaya, posta işlemlerinden itfaiye işlerine kadar birçok yeni hizmet türleri uygulamaya konuldu. Şehrin altyapısında gözlemlenen değişimlerin yanı sıra, üstyapısında da hissedilen değişiklikler olmuş, ahşap evler yerine yavaş kâgir evler, bazı semtlerde ise apartmanlar inşa edilmeye başlamıştır. Avrupa'dan getirilen malların satıldığı büyük mağazalar, Avrupai tarzda hizmet veren lokanta ve oteller tiyatrolar ile şehirde yaşayanların hayatlarında radikal sayılabilecek değişimler başlamıştır. Bu şekilde batı ile

bağlantılı birçok yenilik, bazen ithal yoluyla, bazen da sosyal nedenler ile İstanbul'un hayatına girmiş oldu. (Taşdemir, 2008: 16-18)

İstanbul, nüfus, kültür, mimari ekonomi, din, tarih ve medeniyetler bakımından bir metropoldür. Roma, Bizans ve Osmanlı medeniyetlerinin başkentleri ve medeniyet merkezidir. İki kıtanın buluştuğu, Boğaziçi'ne sahip, diller, dinleri ırklar, medeniyetleri bir mozaik gibi bir arada tutan, kaynaştıran bir dünya kenti bir medeniyet beşiğidir. İstanbul, 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti ilan edilmiştir. (A.g.e. : 15)

İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi (İFM), 9. Kalkınma Planı'nda (2007-2013 yıllarına kapsayan) yer alarak 2010 yılında da Resmî Gazete' de yayınlanmış ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı proje koordinatörü atanmıştır. Aynı yıl, Kalkınma Bakanlığı bünyesinde "Mali Piyasalar ve İstanbul Finans Merkezi Dairesi" kurulmuştur. Proje çalışmalarına kamu, üniversite, özel ve sivil toplum kuruluşlarında 80 in üzerinde temsilci katılmış ve 8 çalışma grubu oluşturulmuştur. Bunlar; Düzenleyici ve denetleyici çerçeve, piyasalar ve enstrümanlar, vergi, teknoloji, altyapı, hukuk, insan kaynakları çalışma gurubu ile tanıtım ve imaj çalışma guruplarıdır. (Tekbaş, 2012).

2.1.2.İstanbul'un Ekonomik Gelişimi

Türk ekonomisi son zamanlarda büyük değişim sürecinden geçmiştir. Uygulamaya konulan bazı politikalar ile ekonomideki bazı kalıplaşmış sorunlara çözümler sunulmuş, bu vesile ile küresel Finansal krizin olumsuz etkileri Türkiye ve İstanbul üzerinde sınırlı olmuştur.

İstanbul, Tarihte olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de büyük değişimlerden geçmiştir. Türkiye nüfusunun yaklaşık %20 lik kısmı İstanbul da bulunmaktadır. Bugün İstanbul da yaklaşık 16 milyon kişi ikamet etmektedir. İstanbul, Türkiye'nin GSYH'nın %27 'sini, toplam sınaî hâsılanın %38'ini, hizmetlerin %50'den fazlasını ve vergi gelirlerinin %40'ını sağlamaktadır. İstanbul'da kişi başına düşen GSYH oranı

Türkiye ortalamasının %70 üzerinde, verimlilik te de %50 oranında üzerindedir. (Çevik, 2012: 153)

Her yıl yayınlanan Brookings Institute'un Global Metro Monitor 2014 yılı raporuna göre İstanbul 349 Milyar Dolar ekonomik büyüklüğü ile hacim olarak Türkiye ekonomisinin yaklaşık %40'ı oluşturmaktadır. Bu hacim ile İstanbul dünyadaki 130 ülkenin ekonomisinden daha büyük bir ekonomiye sahiptir.

Yine aynı Global Metro Monitor'un 2018 yılı raporuna göre 2014-2016 yılları arasında GSYH'da kişi başı gelir artışında İstanbul 1.594 Usd, oransal olarak ta %3,9 artış göstermiştir. İstihdam artışında da 459.000 bin istihdam ile oran olarak ta %4,4 içinde bulunduğu Doğu Avrupa ve Orta Asya gurubundaki 13 şehir arasından en çok istihdam gerçekleştiren şehir olmuştur. 2014-2016 yılları arasında ekonomik performans sıralamasında da 300 şehir arasında 12. sırada, Doğu Avrupa ve Orta Asya gurubundaki 13 şehir arasından da 1. sırada performans göstermiştir. (Global Metro Monitoring 2018, 2019)

Türkiye ekonomisi son yıllarda çok hızlı büyüme gösterir iken, İstanbul bu büyümenin ana motoru olmuştur. İstanbul'da kişi başı gelir 25 bin Dolar ile Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. Kişi başına milli gelir 2001 yılın göre 5 kat artmıştır. TÜİK verilerine göre İstanbul'da 70 bin civarında firma dış ticaret (ithalat, ihracat) faaliyeti yapmaktadır. Bu firmalar 2015 sene sonu verilerine göre 118 Milyar Dolar ithalat, 77 Milyar Dolar da ihracat gerçekleştirilmiştir.

2008 yılı ortalarında yaşanan küresel ekonomik krizden tüm dünya etkilenmiş ve büyük ekonomiler bu durumu "Büyük Durgunluk" olarak adlandırmaya başlamıştır. IMF tarafından yapılan araştırmalarda, dünya ekonomisi 1993-2007 yılları arasında yılda ortalama %3,2 oranında büyür iken, 2008-2009 döneminde %2 oranında küçülmüştür. İstanbul'un ise aynı dönemde %10 istihdam ve katma değer artışı sağladığı, krizden etkilenmediği dinamik bir şehri olduğu gözlemlenmiştir.

LSE European Metromonitor'un raporuna göre İstanbul da 2014 yılında %6,6 istihdam artışı ve %2,5 brüt katma değer artışı görülmüştür. İstanbul, dinamik yapısı,

uluslararası itibarı ve bağlantıları ile Türkiye ekonomisinin baş lokomotifi durumundadır.

Büyük bir danışmanlık ve denetim firması olan KPMG tarafından yayınlanan küresel yabancı yatırım değerlendirme raporuna göre şehirlerin yabancı yatırım(cı) çekme sıralamasında İstanbul, 2015 yılında Avrupa'daki en iyi 10 şehirden biri olarak değerlendirilmiştir.

2015 Servet Raporuna (Wealth Report) göre İstanbul, dünyada yüksek gelir gurubuna sahip 1.153 birey sayısı ile 29. sıradadır.

Ayrıca, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Körfez bölgesinde da yaşanan Arap Baharı ve akabinde ki süreçte bölgede yaşananlardan sonra Türkiye özellikle Ortadoğu, Körfez Ülkeleri ve Kuzey Afrikalı yatırımcılar için de güvenli bir liman olmuştur. (Partal, 2016).

Türkiye'nin GSYH rakamı 700 milyar dolara yaklaşırken İstanbul'un payı %20'nin üzerindedir. Şehrin nüfusu 16 milyona dayanmış durumdadır. Ayrıca kente her gün 5 milyona yakın kişinin çeşitli nedenler ile giriş-çıkış yaptığı tahmin edilmektedir. Nüfus artış oranı 2009 itibariyle %2,1 iken son yıllarda bu oran %1,5 olarak hesaplanmıştır.

İstanbul, aynı zamanda kentleşme oranının da en yüksek olduğu illerden birisidir (%93). İşsizlik oranı %13 ile Türkiye ortalamasına yakındır. Ana sektörler sanayi, ticaret ve hizmet olup tarımın payı oldukça düşüktür.

İthalat ve ihracatta en yüksek pay (%56) yine İstanbul'a aittir. Bankalarda bulunan mevduatın yaklaşık yarısı (%45) İstanbul'da bulunmaktadır. Ülkemize giriş yapan 10 milyon turistin 3 milyondan fazlası (%32,6) İstanbul'a gelmiştir. Buna karşın İstanbul'un turizm gelirindeki payı %26,8'dir (TÜİK, 2016). Nüfus ile orantılı olarak kamu kurumlarınca verilen hizmetler anlamında en yüksek oranlar İstanbul'a aittir.

2.1.3.İstanbul'un Türk Ekonomisine Katkısı

İstanbul 341 milyar dolarlık Türkiye dış ticaretinin %56 lık kısmını, 800 milyar doları bulan Milli gelirin %27 sini ihracatın da %43'ünü tek başına sağlayan, Türkiye'nin ekonomisinin kalbinin attığı yerdir. İstanbul ekonomisi ile 130 ülkeyi geride bırakmaktadır.

İstanbul çok eski tarihlerden günümüze kadar bir dünya başkenti olma ünvanını muhafaza etmektedir. Dünyanın en eski ve en büyük kapalı çarşılarından biri İstanbul Beyazıt'taki Kapalıçarşı'nın yanı sıra, Karaköy, Galata ve Sirkeci/Sultanhamam bölgeleri de yüzyıllardır ticaretin merkezi olmuştur. İstanbul, Finans Merkezi projesi ile bu tarihi konumunu pekiştirecektir. Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'ndan derlenen verilere göre Türkiye Ekonomisinin merkezi İstanbul'dur.

TÜİK'in 2016 yılı sonu verilerine göre İstanbul; şehirde ikamet eden kişi sayısı 14 milyon 804 bin 116 kişi ile Türkiye nüfusunun yaklaşık %19'a sahip il oldu. İstanbul daki nüfus artışı 2016 yılı itibari ile %10 düzeyinde gerçekleşmiş oldu. 2016 yılında Türkiye'nin Gayrisafi Yurt İçi Hasıla'sı (GSYH) 2.590.517.000.000- TL, yaklaşık 856 milyar dolar oldu. Bu rakam 2014 yılında 2.044.466.000.000-TL iken bunun 622.762.000.000- TL'si İstanbul da gerçekleşti. Bu rakam Türkiye GSYH'nın nerede ise 3'te 1'ine tekabül ediyor ki bu rakamın 166.397.951.000- TL'si sanayi den ve 383.491.348.000- TL'si hizmetlerden ve 900.667.000-TL'si de ziraatten elde edildi. 2014 yılında kişi başı milli gelir 12.112 dolar iken İstanbul da bu rakam 19.957 dolar olarak gerçekleşmiş oldu.

Gelir İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye'de 2017 yılı mart ayı itibari ile 1.829.553 adet gelir vergisi mükellefi vardır. Bu tarih itibari ile İstanbul'daki mükellef sayısı 487,174 tür. Bu verilere göre Türkiye'deki vergisi mükellefinden $\frac{1}{4}$ ü İstanbul'a kayıtlıdır. İstanbul' un toplam tahakkuk içerisindeki oranı %44,4 olup gelir vergisi tahsilat oranı da %83,6 tür.

TÜİK verilerine göre 2016 yılında gerçekleşen 142,5 milyar dolarlık ihracatın yarıdan fazlası olan %53,4'e (76,2 milyar dolar) tekabül eden kısmı İstanbul'dan

gerçekleşmiştir. 2016 yılında yapılan ithalat 198,6 milyar dolar iken bu rakamın 116 milyar dolarlık kısmı, yaklaşık %58,4'lük kısmı İstanbul'dan yapılmıştır. Türkiye'nin toplam 341.162.000,- dolarlık Dış Ticaret hacminin 192.178.000,- dolarlık kısmı, yani Türkiye Dış Ticaretinin %56 lık kısmı İstanbul tarafından yapıldı.

İstanbul'un dünyanın önemli enerji koridorları üzerinde önemli bir kavşak noktasıdır. İTO başkanı İbrahim Çağlar'ın da ifade ettiği gibi Kanal İstanbul, İstanbul Havalimanı, Boğaz'daki köprü ve Marmaray projeleri İstanbul'un gelecekteki öneminin açık bir delilidir. İstanbul orta vadede uluslararası alanda bir finans, lojistik, turizm ve gayrimenkul merkezi olarak yer alacağı düşünülmektedir.

BDDK verilerine göre, 2016 yılı sonu itibari ile Türkiye'deki 11 bin 656 banka şubesinden 3 bin 308'i İstanbul da bulunuyor. Bu rakam toplam banka şube sayısının %28,4'e denk geliyor. İstanbul 'un Türkiye Bankacılık sektöründe mevduat ağırlığı n %43,8' tür. İstanbul da kişi mevduat 43,417, TL. Bankacılık sektörü 2016 yılında toplamda 1,8 trilyon liralık kredi kullandırımının 754,3 milyar liralık kısmı ile %42,1'i İstanbul dan gerçekleştirmiştir. (hürriyet gazetesi/ekonomi, 2017)

Sigorta şirketlerinin büyük oranda merkezleri İstanbul'dadır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (Borsa İstanbul) dünyanın sayılı borsaları arasında hızlı yükselişine devam etmektedir.

Yıldızı hızla yükselen altın borsası da İstanbul'da bulunmaktadır. 2019 yılı ilk çeyrek rakamlarına göre Türkiye'deki toplam altın mevduatı 49 milyar 912 milyon lira olur iken, bu mevduatın da 15,5 milyarı İstanbul'dadır. (Türkiye'deki Altın Mevduatı İlk Çeyrekte İkiye Katladı, 2019)

Boğazın altına üç tüp geçit yapılması planlanmış ve bunlardan ikisi tamamlanmıştır. İçinde metro hattı bulunan geçit Marmaray, karayolu ile iki yakanın birleştiği geçit Avrasya Tünelidir. İçinden demiryolu geçecek olan tüp geçidin ise yapımı sürmektedir. Ayrıca boğazın üzerine ve İzmit körfezi üzerine büyük asma köprüler yapılmıştır. 3. Havalimanı inşaatı hızla devam etmekte, kanal İstanbul projesi içinse çalışmalar devam etmektedir. Tüm bu ulaşım yatırımları ekonomiye canlılık kazandırmaktadır.

Ayrıca bunların yanı sıra Galata port projesi ile turizm ekonomisine katkı yapılacaktır. Tarihi ve kültürel zenginlikler açısından da İstanbul çok büyük potansiyele sahiptir. Çok sayıda müze ve tarihi eser varlığı ile yerli ve yabancı turistler için önemli bir cazibe merkezi ve destinasyona sahiptir (İSTKA, 2012).

2.2.Uluslararası Finans Merkezi Olma Yönünden İstanbul'un Potansiyeli

İstanbul ekonomik olarak, bankacılık, ithalat, ihracat, vergi toplama, mükellef ve işletme sayısı, nüfus, banka şubesi sayısı, imalat sanayi, turizm ve hizmet gelirleri, milli gelirden kişi başına düşen pay gibi birçok alanda Türkiye ekonomisinin nerede ise yarısı civarındadır. Bununla birlikte sadece bu veriler bir şehrin finans merkezi olmasına çok büyük destek olmakla birlikte daha farklı kriterlerin irdelenmesine de ihtiyaç vardır. Bu kriterler;

2.2.1.Nitelikli İşgücü

Türkiye, eğitim seviyesi sürekli artan nitelikli bir iş gücüne sahiptir. 80 milyona ulaşan nüfusu ile Türkiye'nin genç nüfus (18 yaş altı) oranı %40 civarındadır. İstanbul nüfusu 15 milyonu aşmaktadır ve bu nüfusun yarısı 30 yaşın altındadır. Finans sektöründe çalışan sayısı 180 bin civarındadır, bu çalışanların yaklaşık 150 bini bankalarda istihdam edilmektedir. Her ilde bir üniversite hedefiyle üniversite sayısı son on yılda hızla artarak 175'e yükselmiş ve bunların 40 tanesi İstanbul'da bulunmaktadır. İFM projesiyle ilgili hedeflerden biri de nitelikli işgücünün artırılmasıdır. Bu hedefe ulaşmak için üniversitelerde yüksek lisans ve doktora programlarında finans alanı teşvik edilmiş ve alan üzerine yoğunlaşma olmuştur. Buna ilave olarak, Türkiye dışındaki finans, vergi, hukuk, vb alanlardaki nitelikli iş gücünün Türkiye'ye getirilmesine hız verilmiştir. (Borsaİstanbul, 2019: 5).

Çalışan nüfusu olarak tanımlanan 15-64 yaş gurubunda bulunan ve İstanbul'da yaşayan yaklaşık 9 milyon kişi -ki şehir nüfusunun %70,57 'sini oluşturmaktadır, İstanbul için büyük bir işgücü kaynağıdır. (Gündoğdu & Dizman, 2013: 1-15) TÜİK

verilerine göre İstanbul'un yaş ortalaması 2017 yılında 33,07 olup Türkiye yaş ortalamasına (33,44) paraleldir. (Türkiye İllerin Yaş Ortalamaları, 2017, 2019)

Uluslararası finans merkezinin önemli özelliklerinden biri de nitelikli çalışanlara sahip olmasıdır. Gereken niteliklere sahip işgücü potansiyelinin var oluşu, finans merkezleri olmak için önemli bir avantajdır. Nitelikli işgücü potansiyelinin belirleyici iki faktöründen biri yerli çalışanların kalitesi, ikincisi de yabancı çalışanlara açıklıktır. Yasal mevzuatın yabancı çalışanlara açık olması, iş dünyasının yabancı çalıştırmaya istekli olması yetenekli yabancı çalışanlar ülkeye gelmesiyle nitelikli yerel çalışanların gelişmesine imkân sağlar. Firmalar yabancı işgücünün deneyimlerinden istifade eder iken firmalarının vizyonu ve kapasitelerini uluslararası düzeye taşırlar, nitelikli yabancı işgücü de ülkemize gelmiş olur. (TSPAKB, 2007: 32-33).

Bu bağlamda, İFM strateji eylem planında 21. öncelik olarak nitelikli insan gücünün İstanbul'a çekilmesi sağlanacaktır denilmektedir. Önceliğin açıklamasında ise;

Finans sektöründe çalışan veya çalışacakların beklentileri ölçüsünde sosyal yaşam kalitesi artırılabilecek, yabancıların çalışma izni alma süreçleri hızlandırılacak, finans alanında faaliyet gösterecek yerli ve yabancı kuruluşların çalışanlarının, sosyal güvenliği tamamlayıcı veya bütçe açığını azaltıcı nitelikteki sigortaların primlerinde teşvik olanakları ele alınacak, İstanbul finans konusunda bir yüksek lisans ve doktora merkezi haline getirilecektir” ifadelerine yer verilmiştir. (DPT, 2009).

Türkiye nitelikli işgücüne, bölgesel ve yerel potansiyele ve zengin kaynaklara, sahip bir ülkedir. Bu anlamda, İstanbul'un rakiplerine göre daha çok avantajlara sahiptir. Bu avantajlar arasında nitelikli işgücü potansiyeli ilk sıralarda gelmektedir. Bu durum İstanbul'u dünya çapında bir finans merkezi olmasının yanı sıra ayrıca 150.000 dolayında nitelikli işgücünün oluşmasına, %4 lük te bir GSYH artışına neden olabilir. (Özince, 2007: 6-8).

2.2.2.Finansal Hizmetler Sektörünün Derinliği

Finansal derinlik, finans ile ilgili herkesin ekonominin her alanında daha geniş hizmet imkânlarına ulaşarak finansal hizmetlerin artması anlamına gelmektedir. Finans sektöründeki finansal ürün çeşitliliğinin, finansa ilgi duyan kesim tarafından kullanma oranı olarak da tanımlanabilir. Finansal derinlik kavramı, para arzında artış anlamına gelmekte ve bu nedenle beraberinde ekonomik büyümeyi getirmektedir (Oruç & Turgut, 2014: 109-118).

Finansal derinlik, para arzının GSYH' ya oranı olarak ta ölçülmektedir. Para arzındaki artış, faiz oranlarının düşmesine, dolayısıyla da harcamaların artmasına neden olur. Bu durum, cari işlemler açığının artmasına, ayrıca döviz kurunu etkileyeceğinden ithalatı kısıtlayıcı, ihracatı ise artırıcı etkiye neden olur. (Bayraktutan & Demirtaş, 2011: 1-28).

Ülkelerin ekonomik gelişmesinde finans piyasaları ve finans kurumların önemli katkıları olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Reel sektörün kredi talepleri ne kadar çok karşılanabilirse ekonomik büyüme de o kadar yüksek olmaktadır. Yapılan çalışmalarda finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi beklentilerle aynı yönde gerçekleştiği görülmektedir. Finansal büyümede %10'luk bir artış, modeline göre ekonomik büyümeyi %2,5- %6,7 oranında arttırmaktadır. Finansal gelişme aynı zamanda ekonomik büyümenin de nedenidir. Finansal araçların çeşitlenmesi finansal sektörün gelişmesine, gelişen finans sektörünün de reel sektörünün taleplerini karşılaması ekonomik büyümeyi arttırmaktadır. (Mercan & Peker, 2013).

Finans sektörünün gelişmesi hem finansal genişlemeyi hem de finansal derinleşmeyi ifade etmektedir. Finansal hizmetler sektörü, tasarruflara hareket kazandırma, tasarrufları uygun şekilde tahsis etme, yatırımcıların tasarruflarını farklı fırsatlara yayarak riski azaltma, likidite yaratma yeteneğine sahip olma ve başarılı projeleri tanımlamada bireylerden daha başarılı olma özelliklerine sahiptir. (Aslan & Korap, 2006: 1-20).

2.2.3. İmaj

Uluslararası finans merkezinin tanıtımının yapılması ve imaj oluşturma çalışmalarının sürdürülmesi gerekmektedir. İFM eylem planı çerçevesinde 22. öncelik “İFM Projesinin tanıtım ve reklam stratejisi belirlenecek, yurtdışında ve yurtiçinde Projeye dair kamuoyu algısı yönetilecektir.” denilmektedir. Devamında ise;

Öncelikle doğru tanıtım stratejisinin oluşturulması için finans merkezinin hedef kitlesi belirlenecek ve bu hedef kitlenin İstanbul’a yönelik algısı profesyonel bir çalışmayla ortaya konulacaktır. Hedef kitle belirlendikten ve mevcut algı ortaya konulduktan sonra en etkili ve en doğru tanıtım stratejisi belirlenecektir. Türkiye’deki ve İstanbul’daki finansal ürün, hizmet, piyasa ve uygulamaları ile vergi düzenlemelerini tanıtıcı mahiyette farklı yabancı dillerde bilgilendirme hizmeti sağlayacak bir portal oluşturulacak, bu portal üzerinden finans sektörü ile ilgili tüm düzenleyici kurumlar ile meslek kuruluşlarının internet sayfalarına erişim sağlanacaktır.

Yabancı TV kanalları ve saygın süreli finans yayınlarında ilanlar, internet sayfalarına verilen reklamları da içerecek şekilde tanıtım stratejileri uygulamaya konacaktır. Yurtdışında farkındalık yaratılmasının yanı sıra yurtiçi kamuoyunun algısının yönlendirilmesi de tanıtım stratejisinin önemli ayaklarından birisi olacaktır.” eylem hamlelerine yer verilmiştir (DPT, 2009).

Ülkemiz son yıllarda yaşanan olumsuzluklara rağmen özellikle ekonomik büyüme ve kentsel gelişim konularında olumlu bir imaj kazanmıştır. Özellikle İstanbul’un altyapı ve ulaşım sorunlarına rağmen finans kuruluşlarının genel müdürlüklerini İstanbul’da bulundurması sektör olarak bölgenin imajına çok önemli katkı sağlamaktadır. İmaj çalışmalarının çoğunlukla turizme yönelik yapıyor olması ve finansal sektöre yönelik faaliyetlerin yeterince yapılmaması İFM için de bir dezavantajdır. İstanbul’un endüstri kentinden finans merkez haline dönüştürülmesi stratejisi için yoğun imaj çalışmaları yapılmalıdır. Dubai örneği, bu konuda yapılan doğru çalışmaların nasıl sonuçlar getireceğinin çok güzel göstergesidir. (Apak & Elverici, 2008: 9).

2.2.4.Yasal Altyapı

Dokuzuncu Kalkınma Planı içerisinde 546. Maddede İstanbul Finans Merkezi'nin kurulması ifadesi yer almaktadır. Buna bağlı olarak başlayan çalışmalar, öncesinde TBB tarafından yaptırılan bir araştırmaya dayalı rapor ve 29 Eylül 2009 tarihli Yüksek Planlama Kurulunun onayladığı karar ile yasal hüviyete bürünmüştür. 01 Mayıs 2010 tarihli resmi gazetede çıkan Başbakanlık Genelgesi (No:2010/11) ile;

Dokuzuncu Kalkınma Planında yer alan İstanbul'un uluslararası finans merkezi olması hedefini gerçekleştirmek üzere yapılan çalışmalar kapsamında, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı (Strateji ve Eylem Planı) 29 Eylül 2009 tarihli ve 2009/31 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararıyla onaylanmış ve 2 Ekim 2009 tarihli ve 27364 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Böylece Finans Merkezi'nin önündeki yasal engeller kalkmış ve yapılanması için çalışmalar başlatılmıştır (İFM Başbakanlık Genelgesi, 2016).

İFM Stratejisi ve Eylem Planı ile oluşturulan çalışma grupları tarafından yasal altyapı çalışmaları hızla devam etmektedir. İFM'de yer alacak finans sektörüne ait yerli/yabancı işletmeler açısından yasal altyapı büyük ölçüde tamamlanmak üzeredir. Finans sektörünün her alanında (sermaye piyasası, bankacılık, sigortacılık vb.) uluslararası mevzuata uyum çalışmaları devam etmektedir. (TSPAKB, 2007: 46-48).

Tablo 2.2.4.1: GFCI_25'e Göre İlk 20 Finans Merkezi ve İstanbul

2019 Mart Ayı Küresel Finans Merkezleri Endeksi'ne Göre İlk 20 Şehir ve İstanbul		
Sıralama	Şehir	Puan
1	New York	794
2	Londra	787
3	Hong Kong	783
4	Singapur	772
5	Şanghay	770
6	Tokyo	756
7	Toronto	755
8	Zürih	739
9	Beijing	738
10	Frankfurt	737
11	Sydney	736
12	Dubai	733
13	Boston	732
14	Shenzhen	730
15	Melbourne	729
16	San Francisco	727
17	Los Angeles	724
18	Montreal	722
19	Vancouver	721
20	Chicago	719
59	İstanbul	620

Kaynak:(GFCI_25 Report, 2019)

2.2.5.Politik/Ekonomik İstikrar

Sözlük anlamı “aynı şekilde devam etme, denge, kararlılık” olan istikrar sosyal bilimler bağlamında ise demokratik işleyişin ve demokratik sistemin başarılı bir biçimde sürmesi anlamına gelmektedir. Politik istikrar ise bir hükümetin anayasal görev süresi içerisindeki “devamlılığını” ve “etkililiğini" ifade eder. Politik İstikrarın iki temel özelliği vardır: birincisi süreklilik, seçilen bir hükümetin anayasal görev süresi içerisinde herhangi bir nedenle görevinin kesilmemesidir. İkincisi ise hükümetin görev süresi içerisinde herhangi bir engelleme ile karşılaşmaksızın ortaya koyduğu

programını hayata geçirebilmesi gücüne ve etkinliğine sahip olmasıdır. (Özkan C. , 2017).

Ekonomik istikrar ile siyasi istikrar arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Ülkenin ekonomik üretim miktarı ekonomik istikrar için önemlidir. Ekonomik istikrar siyasi istikrar destekler, siyasi istikrar da ekonomik üretimin istikrarına doğrudan katkı sunar. Ancak üretim miktarındaki değişimler siyasi değişimlerden daha uzun vadeli (Selçuk, 2004). Geçmiş yıllarda darbelere ve koalisyon hükümetlerine maruz kalan Türkiye’de 15 yıldan fazla tek başına iktidar olan bir hükümet bulunmaktadır. Politik istikrar ekonomiyi doğrudan etkilemektedir. İstihdam düzeyinin makul olması, fiyat istikrarı para politikası, ekonomik büyüme rakamlarının yakalanması ve ödemeler bilançosunun dengeli olması ekonomik istikrarın olumlu göstergeleri olur iken istihdam konusunda henüz istenilen seviyeye gelinememiştir.

2.2.6.Düzenleyici Çevre

Yasal ve düzenleyici çevrenin, finansal sektörün sorunsuz çalışmasında ve sermaye akımlarının ve yerel tasarrufların etkin yönetilmesinde önemli rolü vardır. Yasal ve düzenleyici çerçeveler, finansal sektörün düzgün çalışması ve gelişmesinin temelini oluşturmaktadır. Finansal sektörün gelişmesini teşvik etmek için yasal ve düzenleyici çevre, sürdürülebilir olmalı, piyasaların gelişimini sağlayıcı, kuralların izlenmesini ve uygulanmasını kolaylaştırıcı ve yatırımcının korunmasını sağlayan bir çerçeve sağlamalıdır.

Finans merkezi olma yolunda ilerleyen Türkiye’de finansal düzenlemelerin değişim ve gelişime hızlı duyarlı esnek bir yapıda olması önemlidir. İFM çalışmalarında düzenleyici ve denetleyici çevrenin çok etkin çalıştığı görülmektedir. Birçok düzenleme uluslararası standartlara uygun hale getirilmeye çalışılmakta bu alanda birçok mesafe de alınmış olmakla birlikte uyum çalışmalarına devam edilmektedir. (DPT, 2009).

İFM için düzenleyici ve denetleyici alt çalışma grubu kurulmuş ve detaylı bir rapor sunulmuştur. Özel sektör ve kamudan yirmiden fazla kurumdan kırktan fazla temsilci ile gurup çalışmaları yapılmıştır. İlk olarak finansal sistemimiz masaya yatırılmış, sistemimizin mevcut durumu, nasıl olması gerektiği, düzenlemeler için nasıl bir yol izleneceği tartışılmıştır. Bu kapsamda birçok teorik model ve ülke incelenmiş, bunlardan Türk Finans sistemine kolay uyum sağlayacak olan modeller tespit edilerek iyileştirme çalışmalarına başlanmıştır.

Riskin yönetilmesi, kurumlar arası koordinasyon sağlanması için düzenleyici otoriteler arasında Sistemik Risk komitesi kurulmuştur. Bu komite Hazine Müsteşarlığı, BDDK, TMSF, TCMB ve SPK 'ın katılımı ile çalışmalarına devam etmektedir. Bu komite kurumlar arası tartışmaların, koordinasyon ve uyum problemlerinin giderilmesinde son derece etkin rol almaktadır. (Erdemir, 2012).

2.2.7.İş yapma Kolaylığı / Bürokrasi

Avrupa Birliğine uyum çalışmaları neticesinde yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi, şirket kurma, mülkiyet hakları, yatırımcının korunması, karşılıklı yapılan sözleşmelerin yerine getirilmesi ve daha birçok alanda gelişmeler yaşanmıştır. Aynı zamanda bürokratik işlemlerin azaltılması yoluna gidilmiş ve bazı engeller azaltılmış, eski yıllara nazaran daha iyi konuma getirilmiştir. Tüm bu yapılanlara rağmen daha yapılacak çok iş vardır. Türkiye 2007 yılında Uluslararası Rekabet Raporu'na göre iş yapma kolaylığında 59. sırada iken sonraki yıllarda dalgalı seyir izlemiş, yapılan çalışmalar ile daha da üst sıralara çıkabilmiştir. (Apak & Elverici, 2008: 17).

Türkiye 2016 yılı sonu itibari ile bürokrasinin azlığı ve iş yapma kolaylığı açısından puan kaybına uğrayarak 69. sıraya yerleşmiştir. İş yapma kolaylığı Türkiye'de halen orta seviyelerde seyretmektedir. Yabancı yatırımların teşvik edilmesi ve yatırım miktarında artışın sağlanması adına gerekli düzenlemeleri acilen hayata geçirmek gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'deki vergi sisteminde de acil düzenlemeler gerekmektedir. Mevcut vergi sistemi İstanbul'un finans merkezi olma yolunda büyük engellerinde biridir (Karagöl, Koç, & Kızılkaya, 2017: 16).

Tablo 2.2.7.1: 2019 Yılı İş Yapma Kolaylığı İndeksi

2019 Yılı İş Yapma Kolaylığı İndeksi'ne Göre Dünyanın İlk 10 Ülkesi ve Türkiye	
1	Yeni Zelanda
2	Singapur
3	Danimarka
4	Hong Kong
5	Güney Kore
6	Gürcistan
7	Norveç
8	Amerika Birleşik Devletleri
9	İngiltere
10	Makedonya
43	Türkiye

Kaynak: (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2019)

2.2.8.Mali Ortam

Finans sektörüne ait faaliyetlerin sürdürülebilirliği ve yatırımların cazip hale getirilmesi ve teşvik edilmesi düzenli bir vergi sisteminin uygulanması sonucu gerçekleşmektedir. Türkiye’de uygulanmakta olan kurumlar vergisi gerek oran gerekse yapısal olarak yüksek seviyelerdedir. Bu durum, İFM’nin rekabet halinde olduğu diğer finans merkezlerine göre dezavantajlı hale gelmesine neden olmaktadır. Kurumlar vergisi oranı, OECD ve AB ülkelerinde uygulanan oranın yakınında olsa da yabancı yatırımcılar için yeterli değildir. Vergi uygulamasında çeşitli indirim koşulları gözetilmediğinden mali ortam yönüyle bir engel olarak görülmektedir. Bu durum ülkeye gelecek yabancı sermayeye yeterince teşvik olamamaktadır. Uluslararası standartlara göre düzenlenmiş bir vergi sistemi bu soruna çözüm olacaktır. (A.g.e.:14-15)

Bürokrasiyi azaltmak ve yabancı yatırımcıya iş yapma kolaylığı getirebilmek adına Ulusal Yatırım Ajansı ve Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu’nun işler

hale getirilmesi olumlu bir etki yapmıştır. Bu tür faaliyetlerin daha hızlı ve etkili bir şekilde hayata geçirilmesi elzemdir. (Apak & Elverici, 2008: 17-18).

2.2.9.Yaşam Tarzı /Hayat pahalılığı

İstanbul, nüfus sayısı ile dünyanın sayılı şehirlerinden biridir. Hatta birçok ülkeden daha fazla nüfusa sahiptir. Gerek nitelikli işgücünün fazla olması gerekse farklı kültürleri barındırması açısından İstanbul'un avantajı vardır. Nüfusun çok oluşu ekonomiyi canlı tutmakta bu durum ülkenin çeşitli yerlerinden, hatta yurt dışından (Ortadoğu, Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar) sürekli göç almaktadır. Gelir seviyesinin artması ile yatırım talepleri de artmakta, bunun sonucunda da istihdam ihtiyacı oluşmaktadır. Bu durum nerede ise döngü halinde dönüşmüş ve bir yaşam tarzı oluşturmuştur. İstanbul ayrıca coğrafi konumu, iklim özellikleri ve tarihi geçmişi nedeniyle oldukça köklü bir mirasa sahiptir. Tüm bu etkiler İstanbul'u ayrıcalıklı kılmış ve yaşam için bir merkez haline getirmiştir. İstanbul gece ve gündüzü ile her kesime hitap etmekte, tüm uluslararası marka otellerin zinciri bulunmakta, her türlü damak tadına uygun gıda hizmet sektörü ile yerli ve yabancı turistlere hizmetler sunmaktadır.

Çok yönlü ulaşım imkânları ile (hava, deniz, kara, demiryolu) kısa mesafeli uçuşlar ile kış ve yaz turizmine yönelik ortamlara kolayca ulaşılabilir. Finansal kurumlarda yüksek gelir düzeyine sahip çalışanlar açısından diğer rakiplerine göre çok daha düşük satınalma gücü paritesine sahiptir. İstanbul Boğazının güzelliği ve İstanbul'un sahip olduğu kendine özgü yaşam tarzı ile bile bir finans merkezi olması durumunda ne kadar cazip olacağının göstergesidir. (A.g.e. :18)

2.2.10.Altyapı

Her yıl yaklaşık 700-800 bin kişinin dahil olduğu İstanbul nüfusu hızla artış göstermektedir. Ancak bu durumun bazı dezavantajlı yönleri de bulunmaktadır. Nüfus artışına paralel olarak konut, araç, sosyal alan ve yeşil alan gibi ihtiyaçlar da

artmaktadır. Artan nüfus ile birlikte her yıl trafiğe yaklaşık 300 bin yeni aracın çıkması ile yeni yolların yapılması, altyapı hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde düzenlenmesi ve ciddi şehircilik mastır planlarının yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimlere fazlasıyla görev düşmektedir.

İstanbul'un sorunlarının başında şehir içi trafik sıkışıklığı gelmektedir. Son yıllarda genel ulaşım sorunlarının giderilmesine yönelik yapılan çalışmalardan şehir içi ulaşım da payını almıştır. Şehrin birçok noktasına raylı toplu ulaşım sistemleri yapılmış, bunların yanı sıra boğazın üzerine yeni köprü ve boğazın altına tüp geçitler yapılmıştır. Her geçen gün alt geçit ve köprülü kavşakların sayısı artmakta, cadde ve sokakların altyapı sorunları giderilmektedir. Yapılan bu çalışmalar trafik sorunu maalesef çözüm getirememiş, trafik sorunu kısa vadede çözüme kavuşacak gibi de görünmemektedir. Bununla beraber genel ulaşım altyapısı hızla gelişmektedir. Üçüncü havalimanı (İstanbul Havalimanı), Sabiha Gökçen havalimanının genişletilmesi, çevre illeri havalimanlarının (Çorlu gibi) da İstanbul'a hizmet edecek şekilde yapılandırılması, hızlı tren hatlarının tamamlanması ve birçok ile ulaşma imkânı, körfez üzerine yapılan köprü ile Ege Bölgesine daha hızlı ulaşma imkânı gibi büyük projelerin hayata geçirilmesi büyük ilerleme olarak görülmektedir.

İletişim ve bilgi teknolojileri altyapısı ise gelişen teknolojiye bağlı olarak hızla yaygınlaşmaktadır. Kullanım hızı ve veri aktarım miktarı 4.5G teknolojisine geçiş sayesinde artış göstermiştir. Konut ve ofis piyasasında İstanbul hak ettiği yeri almaktadır. Büyük inşaat şirketlerine ait projeler hızla yükselmektedir. Modern yaşam tarzına yönelik konut ve A ve A+ sınıfı ofisler finans sektörü çalışanlarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek konuma gelmiştir (Apak & Elverici, 2008: 17).

2.2.11. İş yapma Maliyesi

Ülkemiz, Dünya Bankası tarafından hesaplanan İş Yapma Kolaylığı endeksine göre 2017 yılı itibariyle 69.sıradadır. Geçmiş yıllara göre hem alt bileşenlerinde hem de genelde sıralaması gerilemektedir. İşe başlamada 79., aktiflerin kaydında 54., kredi

almada 82., ruhsat almada 102. ve vergi ödemede 128. sırada bulunmaktadır (Doing Business, 2017).

Dubai UFM'nin vergilendirme durumu incelendiğinde yatırımcılara çok büyük kolaylıklar sağlandığı ve yapılan işlemleri vergiden tamamen muaf tutulduğu görülmektedir. Dubai UFM'nin vade sorunları, kredi ve faiz oranları değişkenliği, politik riskler vb. karşı yeraltı kaynakları rezervlerini de kullanarak güçlü bir profil çizerek gerekli şartları yerine getirdiği görülmektedir. (Akyol & Baltacı, 2015: 19).

Ülkemizde faizlerin ve enflasyon oranının yüksek seyretmesi iş yapma maliyesinde artışa neden olmaktadır. Ancak çevre ülke ve rakip finans merkezlerine göre düşük konut ve ofis maliyetlerine sahiptir. Ayrıca, nitelikli beyaz yakalı işgücü açısından zengin olduğundan istihdam konusunun maliyetlere olumlu yansıyacaktır. Ortadoğu'da sürmekte olan siyasal karışıklığın başta ekonomi olmak üzere daha birçok konuda ülkemize olumsuz katkıları olmaktadır. Bununla birlikte bu durum ülkemize fırsatlar da sunmaktadır. Ayrıca AB'nin ülkemize bakış açısında bazı değişiklikler olmuş, bazı yabancı yatırım firmalarında ticari sorunlar yaşamış bu durum iş yapma endeksinde düşüşlere neden olmuştur. İş yapma endeksinde görülen sıralamanın yükseltilmesi için çalışmalar yapılması, planlı programlı bir sıçrama gerçekleşmesi sağlanmalıdır. (Coskun, 2011).

2.2.12. Profesyonel Hizmetlere Erişebilirlik

Küresel yükselen şehir endeksi, bölgesel veya uluslararası finans merkezi olmaya aday olan veya finans merkezi konumundaki şehirleri her yıl yeniden değerlendirilmektedir. İstanbul, ekonomi, yaşanabilirlik ve çevre başlıkları altında yeterince yüksek seviyelerde bulunmamasına rağmen erişilebilirlik açısından sürekli üst sıralarda yer bulunmaktadır. Kıtaların birleştiği bir coğrafi konuma sahip olmasının yanı sıra kozmopolit yapısı sayesinde farklı kültürlerin de kavşak noktalarında birisi olma özelliğini korumaktadır. Bu durum, bir yandan şehrin küresel açıdan ulaşılabilirliğini sağlarken diğer yandan şehrin sahip olduğu donanımlara erişilebilirliği artırmaktadır.

Finans merkezlerinin temel ihtiyaçları olan sosyal ve kültürel ortam ile nitelikli insan gücü İstanbul'da bulunmaktadır. Çalışanların temel ihtiyaçları ulaşım, konut, eēitim, saēlık ve eēlence hizmetleridir. Ulaşım sorunu henüz tam anlamıyla çözüme kavuşmamış olsa da yatırımlar devam etmekte ve özellikle toplu ulaşım eski yıllara nispeten daha fazla rahatlama göstermiştir. Modern yaşam tarzına yönelik konutlar gerek Şehir merkezi gerekse Şehrin dışında hızla yükselmektedir. Projeler yalnızca konut görevi görmeyip aynı zamanda alışveriş, spor, eēlence, park gibi ihtiyaçlara yönelik yaşam alanları da hizmete sunulmaktadır.

Eēitim hizmetlerine erişim olanakları genişlemiştir. İstanbul'da çok sayıda kamu ve vakıf niversiteleri kurulmuş ve daha modern eēitim anlamında birbirleri ile rekabet eder hale gelmişlerdir. Ayrıca ilk ve orta ēretim seviyesinde ise sayısız özel okul bulunmaktadır. Finans sektörünün ihtiyaç duyabileceēi konulara yönelik eēitim hizmetleri veren, yabancı dil eēitimi veren, MBA yapma imkânı saēlayan ve özellikle hukuk, iş gvenliēi, veri analizi, dış ticaret, gümrükleme gibi finans sektörüne yardımcı konularda eēitim veren çok sayıda kuruluş bulmak mümkündür. Yerli veya yabancı sermayeye sahip girişimcilere ait hemen her konuda rapor hazırlayabilecek danışmanlık hizmeti veren işletmeler mevcuttur.

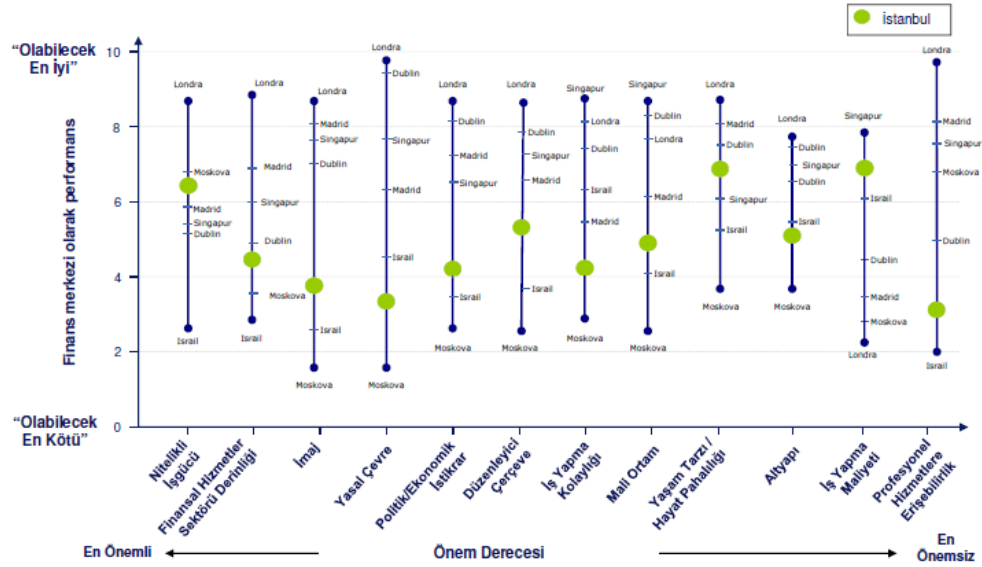
Saēlık konusunda İstanbul ülkenin en önde gelen Őehridir. Hastane sayısı 200'n, yatak sayısı 20 binin üzerindedir. Ayrıca 3 binden fazla eczaneye sahiptir. Hastanelerin yaklaşık üçte biri kamu tarafından, geriye kalanı ise özel girişimler tarafından işletilmektedir. Hastanelerin bazıları belirli alanlarda uzmanlaşarak ilgili hasta gruplarına hizmet vermektedir. Cerrahi müdahalelerin yapılabil-diēi, en gelişmiş görüntüleme tekniklerine sahip cihazların kullanıldıēı donanımlı hastaneler bulunmaktadır.

Eēlence sektörünün kalbi İstanbul'da atmaktadır. İstanbul'da 28 saray, 91 müze, 93 hamam, 595 tarihi eşme, 712 otel, 28.650 restoran, 882 sinema salonu, 227 tiyatro ve 36 kütüphane bulunmaktadır. İstanbul'u 2018 yılında 13.433.101 yabancı ziyaretçi ziyaret etmiştir. (İstanbul Valiliēi, 2019)

Tüm ulusal TV kanallarının genel merkezleri ve stüdyoları İstanbul'da bulunmaktadır. Yayın yapan radyo sayısında da birinci sırayı almaktadır. Bu nedenle reklam piyasası pastasındaki payın en büyüğünü İstanbul almaktadır. Film ve müzik piyasasının merkezi buradadır. Bu nedenle, film aktörleri ve ses sanatçılarının büyük bir kısmı İstanbul'da ikamet etmektedir. Bu nedenle, gece hayatına yönelik eğlence mekânı sayısı oldukça yüksektir. Bazı eğlence mekânları uluslararası bilinirliğe sahiptir. Ancak geçtiğimiz yıllarda meydana gelen üzücü terör olayı nedeniyle olumsuz bir imaj oluşmuştur. Bilgi teknolojileri ve iletişim alanında da kamu ve özel firmaların merkezi İstanbul'dur. İletişim ve veri kullanım ağı altyapısının güçlü olması gerekmektedir. Bu nedenle, ilgili sektörde faaliyet gösteren girişimlerin teknik anlamda profesyonel hizmetlerine erişmek kolaydır.

Tablo 2.2.12.1: İFM İçin İstanbul'un Konumu

İstanbul'un Konumunun Özeti

Kaynak: Deloitte'un uluslararası finans sektörü oyuncuları, profesyonel hizmet firmaları ve Türkiye'de yer alan önemli paydaşlarla yapmış olduğu görüşmelerin sonucunda ortaya çıkmıştır; bu çalışmada 200'den fazla bilgi kaynağı ile birlikte birçok uluslararası finans merkezi kurulmasındaki gözlemler ve elde edilen deneyimler kullanılmıştır.

Kaynak: (Türkiye Bankalar Birliği, 2019)

2.3.İstanbul Finans Merkezi Çalışmaları

İstanbul Finans Merkezi çalışmalarına son yıllarda hız verildiği görülmektedir. Basında çıkan haberler ve resmî kurumlardan yapılan açıklamalar bu yönde bir ilerleme olduğunu göstermektedir.

Başbakanlık kanalıyla yapılan resmî açıklamada, yabancı yatırımcı ve ihracatçıların yalnızca TL üzerinden işlem yapabilmelerinin İFM için olumsuz etkisi olduğu, bu nedenle yapılması düşünülen değişiklik ile yabancı para cinsinden borçlanma aracı ihraç etmenin önünün açılacağı ifade edilmiştir. Böylece finans merkezi çalışmasında istenilen hedefe ulaşılması yabancı ve yatırımcıların ülkemize akın etmesinin yolu açılmış olacaktır. (İFM, 2017).

2.3.1.Mali ve Finans Sektörü Çalışmaları

Türkiye'nin önceki yıllardaki konumuna kıyasla şu sıralar daha ileri bir konuma sahiptir. Bu durum ülkenin politik/bölgesel nüfuzunun artırması ile İstanbul'un finans merkezi olması yolunda katkı sağlayacaktır. Nitelikli iş gücü, şehrin ekonomik yapısı, altyapı gelişmeleri İstanbul'un, ciddi puan almasına neden olmuştur. Ancak finans merkezleri, finans sektörüne ait resmi ve özel kurumların varlığıyla değer kazanmaktadır. Bu sebeple öncelikli olarak finans sektörü için güven tesis edilmesi ve finansal kurumların sayısı artırılmalıdır. Yabancı yatırımcıların endişe duyduğu dışa bağımlı ve yüksek maliyetli büyüme, işsizlik oranları, gelir paylaşım sorunları, krizlere açık finansal sistem, yüksek enflasyon ve reel faiz oranları gibi faktörler uluslararası kabul edilebilir seviyelere çekilmelidir. (Coskun, 2011).

Gerek altyapı gerek yasal mevzuat düzenlemeleri yönüyle hala istenilen noktada olunmadığı resmi ağızlardan ifade edilmektedir. Buna karşın, Türkiye ekonomisi ve finans piyasalarına ciddi bir talebin olduğu, finansal piyasaların derinliği sayesinde yabancı yatırımcıların nemalarını istedikleri zaman alabildikleri, dalgalı şartlara rağmen olumsuz etkileri kısa sürede telafi etme fleksibilitesine sahip olduğu bildirilmektedir (İFM, 2017).

Türk bankacılık sistemindeki aktif varlıkların kalitesinin gelişmiş ülkelerdeki varlıkların kalitesinden daha sağlıklı ve daha güçlü olduğu, yabancı yatırımcılardan Ziraat Bankası fonları ve kredilerini satın alma talebi geldiği bildirilmektedir. Mali sektör, kendisini İFM için hazırlamaktadır. İlk kazması 2014 yılında vurulan İFM için 1 milyon metrekarelik ofis arzı oluşturulması düşünülmektedir. İş GYO'ya ait 18

kattan oluşan tek blokluk projenin inşaatı, Tahincioğlu'na ait 18 katlık proje, Ziraat Bankası'na ait 46 ve 40 katlı iki kuleden oluşacak proje, Halk GYO'nun 46, 34 ve 8 katlı üç ticari binası, Vakıf GYO'nun ofis ve ticari alan projesi, Duru GYO-Enisler ortaklığına ait geniş alana yayılmış projesi ve TCMB hizmet binası inşaatları hızla devam etmektedir (İLBANK, 2016).

2.3.2.Diğer Tamamlayıcı Çalışmalar

İlbank AŞ, Emlak Konut GYO ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ortak sözleşmesi gereği yürütülen çalışmalar ile, finans merkezinin ihtiyacı olan sosyal hizmet binaları ve altyapı çalışmaları yapılmaktadır. Finans merkezi projesinde yer alan kamu kurum ve şirketlerin kendi kaynakları ile yönetim binası, sağlık ocağı, süreli eğitim merkezi, itfaiye, cami, kreş, otopark ve çevre düzenlemeleri yapılacaktır. Tüm planlanan altyapı çalışmalarının 2019'un ilk ayları içerisinde tamamlanması düşünülmektedir. İFM için yaklaşık 2,5 milyon metrekarelik bir inşaat alanı tahsis edilmiştir. Bu alanın 560 bin metrekarelik kısmına ofis, 70 bin metrekarelik kısmına otel, 90 bin metrekarelik kısmına alışveriş merkezi, 60 bin metrekarelik kısmına ise rezidansların yapılması planlanmıştır. Ayrıca 2000 kişilik modern bir kongre merkezi yapılması da programa alınmıştır (Yaman, 2016).

2.3.2.1.Eğitim ve Tanıtım Çalışmaları

İFM'nin yapılanması ile ilgili Resmî gazetede yayınlanan Başbakanlık genelgesine göre Strateji ve Eylem Planı hazırlanması öngörülmüştür. 2009 yılında hazırlığı tamamlanan plana göre üst konseylerin kurulması yanı sıra projenin daha sağlıklı ve koordineli yürütülmesi için sekiz adet çalışma komitesi oluşturulmuştur. Bunlardan birisi de tanıtım ve imaj komitesidir. İFM projesinin bir Türkiye projesi olduğu vurgulanarak küresel finans merkezi olma vizyonu için özel sektör, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin yapılan çalışmalara destek vermeleri talep edilmiştir.

İFM strateji planında yurtiçi ve yurtdışı kamuoyu algısını etkin biçimde yönetmek için öncelikler belirlenmiştir. Buna göre, doğru tanıtım ve reklam stratejilerinin oluşturulması için hedef kitlenin doğru seçilmesi ve tanıtım çalışmalarının etkili olması için planlamalar yapılmıştır. Ayrıca finansal ürünler, piyasa ve uygulamaları, vergi düzenlemeleri gibi konuları tanıtıcı mahiyette portal oluşturulması ve ilgili tüm düzenleyici kurumların erişiminin sağlanması düşünülmektedir.

İFM için bir internet sitesi oluşturulmuş ve site bugüne kadar bir milyondan fazla tıklama almıştır. Bunun yanı sıra yabancı TV kanallarına, finans sektörüne ait saygın süreli yayınlara ve çeşitli internet sayfalarına tanıtım stratejilerine uygun olarak reklamlar konulması eylem planı içerisinde değerlendirilmiştir (DPT, 2009: 21-22).

2.3.2.2.Yerel Yönetim Çalışmaları

Başbakanlık genelgesi gereği kurulan komitelerden birisi de altyapı komitesidir. Sorumluluk İstanbul Büyükşehir Belediyesine verilmiştir. Altyapı komitesi görevlerini “İstanbul'da yaşam kalitesi, ulaşım imkânlarını ve toplum güvenliğini artırmak, finansal kuruluşların altyapı ihtiyaçlarını karşılayacak fiziksel koşulları sağlamak” olarak belirlemiştir. Doğal afetler ile mücadele, deprem gerçeği ile yaşama, eğitim ve sağlık çalışmaları, Konaklama, ofis, konut ihtiyaçlarının giderilmesi, ulaşım ve haberleşme ağlarının genişletilmesi bu komitenin çalışma alanlarından bazılarıdır.

Altyapı komitesine ait internet sayfasında yapılan çalışmalar incelendiğinde planlama çalışmalarının genellikle 2011 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Raporlarda belirtilen hedeflere ulaşmak için öncelikle kümelenme modeli oluşturulmuş ve buna uygun ulaşım ve iletişim altyapısı hazırlama girişimlerine başlanmıştır. Çevre düzeni planı, sürdürülebilir makroform anlayışla hazırlanarak doğu-batı aksında ve çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda sıçrayarak geliştirilmesi ve Kuzey yönüne doğru gelişimin kontrol altında tutulması anlayışı belirleyici olmuştur. Hazırlanan kümelenme modellerinde Şişli-Mecidiyeköy-Büyükdere-Levent-Maslak-Ataşehir aksları kısa vadede, Yeni Bosna-Basın-Kartal aksı ise orta vadede önemli potansiyele sahip alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ofis stoku özellikle Levent-Maslak ve Atatürk Havalimanı çevresinde yoğunlaşmıştır. Havaalanları, köprüler, tüp geçitler, hızlı tren hatları ve raylı sistem ağının hızla genişletilmesi ulaşım altyapısı için öncelikli projeler olup hayata geçirilmiştir. İletişim altyapısı olarak 2 bin km'nin üzerinde fiber optik ağ döşenmiştir. Sayısı 5 bin'i geçen kamera ile Kent Bilgi ve Güvenlik Sistemi sayesinde trafik ve kazalar izlenmekte ve denetlemeler yapılmaktadır. Emniyet Müdürlüğü ile iş birliği içerisinde Elektronik Denetleme Sistemi (EDS) ile trafik ihlalleri takip edilmektedir.

Ayrıca İstanbul'un karşılaşılabileceği deprem dahil olası afet ve risklerin etkilerinin azaltılmasına için çalışmalar yapılmış ve deprem mastır planı, sel-taşkın haritaları, sel uyarı sistemi, buzlanma uyarı sistemi gibi teknik altyapılar hazırlanmıştır. Birçok bölgede deprem odaklı kentsel dönüşüm çalışmaları yapılmıştır (İFM Projesi Altyapı Komitesi, 2011).

Şekil 2.1: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Altyapı Çalışmaları

Kaynak: <https://slideplayer.biz.tr/slide/2486502/> (İstanbul Finans Merkezi Altyapı Çalışmaları)

2.3.2.3. Ticaret Odası Çalışmaları

2010/11 sayılı Başbakanlık Genelgesinde İFM Ulusal Danışma Kurulu içerisinde İstanbul Ticaret Odası da üye olarak bulunmaktadır. Aynı zamanda Büyükşehir Belediyesi tarafından oluşturulan Altyapı alt komisyonu üyesi olarak ta bulunmaktadır. Hem genel koordinasyon kurul toplantılarına hem de altyapı komisyon toplantılarına İTO tarafından katılımlar gerçekleştirilmiştir. Özellikle İFM için yapılacak altyapı yatırımlarının finansmanı için İTO'nun görüş ve yardımları istenmiştir. İFM'nin temeli Türk Ticaret kanununa dayanmaktadır. Kanunun uygulanması ve değiştirilmesi gereken kısımların belirlenebilmesi için İTO üyelerinin bilgisi ve görüşlerine ihtiyaç bulunmaktadır. İTO, genelge sonrasında finans merkezleri ile ilgili iki büyük rapor hazırlanmasını sağlamıştır. Ayrıca, 2015 Küresel Vizyonu projesini hazırlamış ve bu proje, "Paranın Başkenti İstanbul" sloganı ile tanıtılmıştır. Proje kapsamında dünyadan İstanbul'a, İstanbul'dan ise Türkiye'ye katma değer ve zenginliğin yayılması ve artırılması hedeflenmektedir. İstanbul'un finans, gayrimenkul ve turizm merkezi olma yolunda büyük bir potansiyel

barındırdığını ifade eden İTO, bu bağlamda her ay gelişmiş ekonomi merkezlerine ziyaret yapacaklarını ve İFM’de İTO yatırım merkezi açacaklarını ve yabancı büyük şehirlerde İstanbul Haftası organize edip tanıtım yapacaklarını belirtmiştir. Ayrıca 2017 yılının başlarında yapılan koordinasyon kurulu toplantısında vergi, bankacılık, sermaye piyasası ve diğer alanlarda yapılacak teşvik düzenlemeleri, sermaye piyasası araçlarının çeşitlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve gayrimenkul finansmanında sermaye piyasası araçlarının da kullanılması hedeflerinin hızla yürütülmesi kararlaştırılmıştır. (Özcan, 2015).

2.3.2.4.Fiziksel Alan Çalışmaları

İlk temeli 2014 yılında İstanbul’un Ataşehir bölgesinde atılan finans merkezinin önümüzdeki yıllarda tamamlanması planlanmıştır. Normal şartlarda 2019’a kadar tamamlanması düşünülmüş ancak mevzuat değişiklikleri nedeniyle fiziksel ortamın tamamlanmasında gecikmeler olmuştur. İlk olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) ile Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ile binalarının inşasına başlanmıştır. Finansman artık yeni adresler aramaktadır. Londra, New York, Milano, Hong-Kong ve Lüksemburg gibi finans merkezlerinde yatırımcı için yorucu süreçler bulunmaktadır. İFM’de yalnızca kamu bankalarının değil özel bankalara da çağrı yapılmaktadır. Çünkü fiziksel ortamın aynı anda oluşturulması zaman ve maliyet açısından daha tasarruflu olacaktır. Her bir kuruluşun farklı zamanlarda yer almak istemesi daha yüksek maliyet ile piyasada yer alacağını göstermektedir.

Kurulacak bankalar, finansal sektöre ait kamu kurumları ile bölgenin iş ve finans yaşamını tek bir mekânda konsolide edecek büyük bir ekonomik yaşam ve varlık alanı olacaktır. Tamamlandığı zaman 50 bin çalışan, 25 bin ziyaretçi, 11 bin ikamet eden ve günde 90 bin insan sirkülasyonu oluşacağı, iş ve alışveriş imkânı ile kendi ekonomisini yaratan bir şehre dönüşeceği düşünülmektedir. Yapımı devam eden beş banka ve iki kurum binalarına ait projeler, geleneksel ve modern mimarinin iç içe geçmiş hali olarak inşa edilmektedir. SPK’ya ait iki kuleden birini SPK’nın kendisi için, diğeri ise TOKİ ile ortak işletecekleri konut ve ofis ihtiyacı için kullanılacaktır (Dünya Ekonomi, 2016)

2.4.İstanbul Finans Merkezinde Son Durum

2008’de duyurulan İstanbul Finans Merkezi projesi, planlanan tarihe göre 2016 yılında hizmete başlayacaktı. Kamu binaların yapımında gecikmeler olunca açılış açılış 2018’e ertelendi. Yaşanan bazı aksaklıklar nedeni ile bu tarih sonra 2020’ye daha sonra da 2023’e ertelendi. 5 milyar dolara mal olması beklenen proje Merkez Bankası ve Ziraat Bankası binalarının zamanında yetişememesi nedeni ile açılışın 2023’ü bulacağı tahmin ediliyor.

2008 yılı ocak ayında İstanbul Finans Merkezinin İstanbul Ataşehir deki 300 bin metrekaresel bir alanda inşa edileceği duyurulmuştu. Ayrıca Ankara’daki kamu bankaları merkezleri ile diğer finans kuruluşlarının merkezlerinin de İstanbul’a taşınacağı dönemin hükümeti tarafından açıklanmıştı

7 Mart 2019 günü İstanbul’da Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi tarafından düzenlenen konferansta konuşan Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak, İFM projesinin inşaat süreciyle ilgili olarak tüm taraflarca koordineli bir eylem planı hazırlanacağını söyledi. Bu yeni eylem planında projenin revizesi de dahil, bitiş tarihi, zamanlaması, hangi kurumlarla birlikte çalışmalar yapılacağı, yeniden güncellenerek projeyi 2023 yılından önce bitirmeyi hedeflediklerini belirtti.

Bakan Albayrak 2015 yılında Faizsiz Finans Koordinasyon kurulunu oluşturduklarını ve bu çerçevede kamu sermayeli faizsiz bankaların kurulmasını hedeflediklerini, bunu gerçekleştirmek için de Ziraat Katılım bankası ile başlayarak Vakıf Katılım bankalarını faaliyete geçirdiklerini söyledi. Bunun yanı sıra İstanbul’da ve ülkemizde bir ilk olan tematik teknopark olan Finans Teknopark’ını kurduklarını ve İstanbul Tahkim Merkezini kurarak işler hale getirdiklerini belirtti.

Berat Albayrak, finansal araçlarla bunların dayanak varlıklarına ilişkin vergi uygulamaları ile ilgili olarak şu bilgileri verdi:

Tüm vergi mimarisi ile ilgili büyük bir reform çalışması eş anlı başladı. Vergi Konseyimizle yaptığımız toplantıda, Türkiye’deki yerli ve yabancı yatırım yapan tüm reel sektörün, küresel rekabet ikliminde çok daha avantajlı

konuma geleceği; çok detaylı bir vergi reformu süreci başladı. Bu yıl içinde bununla ilgili çok somut adım atacağız, alt kırılımlarından biri de sermaye piyasaları noktasında çünkü bir Finans Merkezi, iki tuğla örmek, üç bina dikmek değil, üç bina dikerek Finans Merkezi olunmaz. Bunu tam anlamıyla tüm ayakları ile destekleyecek bir ekosistemi oluşturmamız lazım. İFM kümelenme bölgelerinde, bu altyapı iyileştirmelerini her geçen gün daha da geliştiriyoruz dedi. (İstanbul Finans Merkezi Projesi Değişiyor, 2019)

Resim 2.1: İstanbul Finans Merkezi Lokasyonu

Kaynak: (İndigo Dergisi, 2019)

Aynı konferansta konuşan Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi Başkanı Prof. Dr. Göksel Aşan, gecikmenin pozitif katkılarının da olduğunu söyledi. Türkiye'de yaşanan Taksim olayları, 17-25 Aralık olayları, 15 Temmuz olayları gibi olayların bu gecikmede payları olduğu gibi dünyada yaşanan ekonomik politik gelişmelerin de katkısının olduğunu belirtti. Bu yaşananların İFM ni yeniden şekillendirilmesine, mevzuat ve

altyapı çalışmalarının buna göre revize edip düzenlenmesine pozitif katkı sağladığını ifade ederek Finteks yapılanması, kripto paralar, pos makineleri, kredi kartları ile gelişme ve düzenlemeleri örnek gösterdi. (İstanbul Finans Merkezi, 2019)

Resim 2.2: İstanbul Finans Merkezi Maketi

Kaynak: (*İndigo Dergisi*, 2019)

2.5.İFM SWOT Analizi

İFM ile ilgili fikrin ortaya atıldığı iki binli yıllardan beri ve özellikle Başbakanlık genelgesinin yayınlandığı 2010 yılından beri çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Çeşitli STK'ların yanı sıra özel araştırmacılar da ortaya koydukları yayınlar ile literatüre katkı yapmışlardır. İFM hakkında çok sayıda SWOT analizi de yapılmış ve planlama çalışmaları için yol gösterici olmuştur. Özellikle TBB'nin Deloitte firmasına hazırlanmış olduğu araştırma raporu, yol haritasının çizilmesinde lokomotif görevi görmüştür. Birçok akademik çalışmalar yapılmış, çözümler ve öneriler sunulmuştur.

(Gündoğdu, Aysel; Dizman, Arzu Seçil, 2013: 11). Bu çalışmalardan ön plana çıkan sonuçlara göre;

İFM' nin kuvvetli yönleri;

- İstanbul'un Doğu ve Batı pazarlarının ortasında kalan stratejik konumu
- Zengin işgücü kaynağı
- Finansal sistemdeki bankaların ve diğer finanslak kurumların çok sıkı düzenleme ve denetimlere tabi tululması (BDDK, TCMB, SPK,TMSF ve Hazine Müşteşarlığının etkili koordinasyonu)
- Uluslararası kuruluşlarca Türkiye'nin yatırım yapılabilir ülke notuna haiz olması

Zayıf yönleri daha fazla sayıda olup;

- Cari açık,
- Altyapın yetersizliği,
- Kayıtdışı ekonomi,
- İş yapma zorluğu,
- Nitelikli işgücü eksikliği,
- Karmaşık ve adil olmayan vergi mevzuatı,
- Finansal piyasaların sığ olması,
- İmaj ve tanıtım sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

Fırsatlar başlıkları;

- Yüksek iç talep,
- Canlı piyasa şartları,
- Yaşam koşulları,
- Tarihi ve Kültürel Miras

Tehditlerler ;

- Ülkemizin konum itibariyle yüksek risk altında olması
- UFM/FM arası Yüksek rekabet ortamı,

- Deprem kuşığı,
- Bölgesel siyasi istikrarsızlık,
- Enerji problemi
- Göç meselesi (A.g.e.:11-15).

Yapılan yayının üzerinden epey bir zaman geçmiştir. Bu süre içerisinde ülkemizde çok sayıda olumlu veya olumsuz değişiklikler olmuştur. Bölgedeki siyasi istikrarsızlık daha da artmış, terör konusu Avrupa ülkelerini de kapsamak üzere çok daha vahim bir hal almış ve enerji konusunda yenedünya düzeni oyunları ile özellikle Ortadoğu'da dengeler değişmiştir.

Bu durum Türkiye ekonomisini doğrudan etkilemiş ve enflasyon, işsizlik gibi göstergelerin iki haneli rakamların üzerinde çıktığı görülmüştür. Buna karşın, Türkiye alınan doğru ekonomik ve siyasal kararlar ve ilkeli duruşu ile önemli bir büyüme rakamı yakalamıştır.

Ayrıca nitelikli işgücü sorununun İstanbul açısından aşıldığı anlaşılmaktadır. Altyapı çalışmaları için çok büyük bütçeler ayrılmakta ve özellikle ulaşım olmak üzere çok büyük projeler birer birer gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Gecikmeler görülse de İFM'nin fiziksel ortamı için yapılan çalışmalar son hızıyla devam etmektedir.

Vurgulanması gereken nokta, Türkiye'nin uluslararası finans merkezi kurma düşüncesinin olmasının bile büyük bir ilerleme olduğudur. Mevcut hali ile İFM düşüncesi geri dönülmez bir aşamaya gelmiştir. İFM uzun soluklu ve süreklilik gösteren eden bir projedir. Nihai hedef küresel finans merkezi olmak, ama ondan önce bölgesel finans merkezi olmayı hak kazanmaktır. (İFM Başbakanlık Genelgesi, 2016) (İFM, 2017)

2.6.Finans Merkezleri ve Uluslararası Sermaye Akışlarını Belirleyen Faktörler

Sermaye hareketleri II. Dünya savaşından sonra oluşturulan Bretten Wood sisteminin 1971 yılında çökmesinden sonra uluslararası boyutta daha fazla hareket kazanmıştır. Dünya döviz piyasasındaki işlem hacminin %5'i ticaretten, %95'i ise finansal fon

hareketlerinden oluşmaktadır. Uluslararası Sermayenin akışını belirleyen bazı faktörler vardır. Bu akımlara genellemeler yapmak her ne kadar mümkünse de her sermaye akışının yönünü belirleyen farklı baskın faktörler olabilir. Bu faktörlerin bir kısmı ülke içi faktörler, bir kısmı da ülke dışı, uluslararası faktörlerdir. Dış faktörler itici faktörler (push effects), iç faktörler de çekici faktörler (pull effects) olarak tanımlanmaktadır. Ülkelerin yatırım ve tasarruf oranları, cari işlemler (açığı veya fazlalığı), faiz-kur arbitraj değerleri, politik-ekonomik istikrar, risk algısı, yüksek getiri beklentisi uluslararası sermaye akışının en belirgin kaynağıdır. (Delice, 2000: 54-56)

2.6.1.Arz Kökenli Faktörler

Uluslararası finansal sermaye hareketlerine en büyük temel faktör sermayedeki arz fazlalığıdır. Bu fazlalığın başlıca nedeni özellikle 1980 li ve 1990 yıllarda özellikle gelişmiş ülkeler ve uzak doğudaki (Avrupa, Amerika ve Japonya gibi) hane halkı gelirlerinin ve refahının artması ile büyük ve atıl fonlar oluşmuştur. Bu atıl fonlar bir talep patlaması ile finansal yatırım araçlarına yönelmesine neden olmuştur.

Hane halkının artan tasarruflarının bir kısmı daha yüksek gelir sağlama için sigorta şirketi, emeklilik fonları ve yatırım fonları gibi finansal kurumlar aracılığı ile uluslararası işlemlere yönlendirilerek sermaye akışına neden olmuştur.

Ülkelerde uygulanan maliye ve para politikalarının uluslararası sermaye hareketlerinde önemli etkileri vardır. Yatırımcıların bir ülkeye yatırım yapmalarını etkileyen unsurların başında ilgili ülke hükümetleri tarafından yürürlüğe konulan teşvik edici veya engelleyici politikalar sermayenin o ülkeye gelip gelmemesinin en belirleyici nedeni olmaktadır (A.g.e.: 56-57)

Sermaye hareketi bazen bulunduğu ülkedeki getiriden daha yüksek getiri elde edebilmek için ülkeden ülkeye dolaşmaktadır. Gelişmiş bir ülkeden, daha yüksek getiri elde etmek amacı ile ülke dışına çıkar ise bu bir sermaye ihracı olarak algılanır. Aynı şekilde sermaye ağır borçlu, mal veya siyasi yapısı bozuk, getiri yönünden yüksek risk

içeren bir ülkeden başka bir ülkeye yöneliyor ise bu durum da sermaye kaçıışı olarak algılanır. Bu duruma en güzel örnek Yunanistan'ın içinde bulunduğu kriz durumudur. Yunanistan'daki krizden dolayı sermaye sahipleri paralarını bankalardan çekip yurtdışına çıkarmaktadırlar. Yunanistan merkez Bankası verilerine göre Yunanistan da krizin başlangıcı olan ekim 2014 ile Nisan 2015 arasında yaklaşık 30 milyar Euro mevduat çıkışı olmuştur (Dünya Gazetesi, 2015).

2.6.2. Talep Kökenli Faktörler

Sermaye yeterliliği açısından kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan veya sermaye fazlalığı olan ülkelere risk ve getiri açısından cazip fırsatlar sunan ülkelerle ilgili faktörlerdir.

2.6.2.1. Beklenen Getiri Oranları

Teorik olarak ve uygulamada da görüldüğü üzere uluslararası sermaye hareketlerinde tasarruf, reel faiz ve döviz kurları arasında sıkı bir ilişki vardır. Sermaye, diğer şartlar eşit kalmak kaydı ile kendi ülkesi içindeki getiriden daha yüksek beklenti getirisi olan ülkeye doğru hareket ettiği düşünülür. Fon sahiplerinin amacı belirli risk seviyelerinde ellerindeki finansal kaynaklardan en yüksek getiriyi elde etmek, diğer taraftan fon talep edenler de en düşük maliyetle bu fona sahip olmak istemektedirler (Delice, 2000: 59).

Uluslararası sermaye transferlerinin en önemli sebebi ülkeler arası faiz ve arbitraj oranları farklılıklarıdır. Bu tür sermaye hareketliliği yatırım amaçlı olarak kullanılmaktan çok faiz ve kur üzerinden rant elde etme amaçlı olarak kullanıldığı tartışmalar arasındadır. Diğer taraftan bakınca da bu tartışmayı bir tarafta tutup uluslararası hareket eden bu sermayenin gelişmekte olan ülkelerde tasarruf açığını azalttığı yatırımları artırdığı, büyümeye yardımcı olduğu da bir gerçektir. Bu tür sermaye hareketlerinin gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik yansımaları genel olarak parasal göstergeler, yatırım rakamları, arz ve talep dengeleri, rekabet gücü, ödemeler dengesi ve fiyatlar üzerinedir (Mangır & Yılmaz, 2009: 194-195)

Getiriye yönelik olarak bir ülkeye giriş yapan sermaye uzun vadeli bir yatırıma dönmüyorsa, yani spekülatif amaçlı yüksek kazançlar için bir ülkeden başka bir ülkeye hareket ediyorsa o ülkeden çıkışı hem kolay olur hem de daha yüksek getirili bir ülke bulunduğu oraya yönelmesi kolay olur. Bu da fayda yerine zarar da getirebilir. (Delice, 2000: 60)

2.6.2.2. Algılanan Risk Seviyesi

Getiri oranları genel olarak sermaye hareketlerinin yönünü belirlemekle birlikte bu faktör tek başına yeterli değildir. Sermaye ürkektir ve riski sevmez. Minimum risk, maksimum getiri sermayenin yönünün belirlenmesinde daha belirgin rol oynar. Getiriler ile birlikte risk seviyeleri de farklı olabilir. Buna göre sermaye akımları;

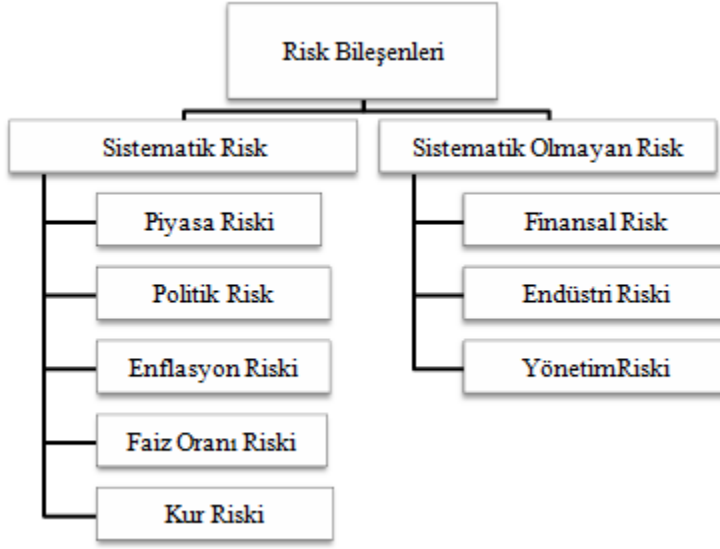
- Yerli ve yabancı aktifler üzerindeki farklı riskler,
- Yerli ve yabancı servet sahiplerinin farklı risk anlayışları/ tercihleri,
- Yerleşik olan ve olmayan servet portföylerinin farklı getiri/büyüme hedef oranlarına göre yön bulabilmektedir.

Finansal fonların buldukları ülkedeki getiri oranlarının yanı sıra en önemli faktör risk faktörüdür. Risk kavramı karmaşık olmakla birlikte sermayenin beklenen getirisinde olumsuz sapmaları ifade etmektedir. Yatırımlardan beklenen gelirlerdeki değişkenlik ne kadar yüksek olur ise yatırım o ölçüde riskli kabul edilir.

Risklilik derecesine göre menkul kıymetler; hazine bonoları, devlet tahvilleri, özel şirket tahvilleri ve hisse senedi olarak sıralanabilir. Bu sıralamaya göre en risksiz menkul kıymetler hazine bonoları, en riskliler de portföy yatırımlarıdır. (A.g.e.: 60-63)

Finansal yatırımlarda riskler ikiye ayrılır. Genel olarak finansal piyasaları etkileyen riskler 'sistemik risk', ayrı ayrı yatırımlarla birlikte ortaya çıkan da 'sistemik olmayan' risktir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2: Risk Çeşitleri

Kaynak:(Usta & Demireli, 2010: 27)

a-Sistemik Risk

Sistemik risk, tüm yatırımların gelirlerini etkileyen risk olarak tanımlanır. Tüm ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen makro değişkenlerde meydana gelen dalgalanmalardan veya sosyo-politik istikrarsızlıklardan kaynaklanmaktadır. Yatırımcıların kontrol etmekte zorlandıkları risk türüdür. Bu riskin kaynakları;

- Politik
- Ekonomik
- Sosyal çevredeki değişimlerden kaynaklanmaktadır. Bu değişimler tüm piyasayı aynı anda etkiler.

Bir başka sınıflamaya göre ise Sistemik risk kaynakları;

- Kur riski
- Enflasyon riski
- Faiz riski
- Politik risk
- Piyasa riski olarak sıralanır..(A.g.e.:27)

Bu risklerin her biri ayrı başlık altında detaylı incelenebilir. Fakat biz bu tezimizde bu konuda detaya girmeyeceğiz. Bu risklerin bazılarında (kur, enflasyon, faiz gibi) çeşitli tedbirler alınıp korunma metotları geliştirilmiştir. Forward, Future, Swap gibi yöntemlerle bu risklerden kısmen de olsa korunmak mümkündür. Özellikle politik ve piyasa risklerin kontrolü ve korunması daha zordur.

b-Sistemik Olmayan Risk

Sistemik olmayan risklerin kaynakları ise;

- Sektörel / Endüstriyel
- Finansal
- Yönetim kaynaklı riskler

olarak özetlenebilir. Bu riskler içerisinde en büyük öneme sahip olan Finansal risklerdir ki o da işletmelerin borç ödeme performanslarının azalmasıdır. Firmaların zamanla sermaye-borç ilişkisini iyi yönetmeyip kontrolsüz ve aşırı borçlanmaları sonucu faiz ve kâr payı ödeme yetilerini kaybetmesidir. (A.g.e.: 28)

Endüstri riski; işletmelerin faaliyette bulunduğu sektörden kaynaklanan risklerdir: İnşaat sektörünün içinde bulunduğu risk, bankacılık sektörü riski gibi.

Yönetim riski ise bir işletmeyi/sektörü yöneten yöneticilerin hatalarından kaynaklanan risklerdir. Bu tür riskler işletme gelirlerine, işletmenin performansına zarar/karına direkt etki etmektedir. (A.g.e.: 29)

2.6.3.Makroekonomik, Sosyal ve Siyasal Faktörler

Makroekonomik faktörler sermayenin yöneldiği ülkelerde yürürlükte olan ekonomi politikaları, piyasa düzeni o ülkeye ait makroekonomik ve sermaye piyasası göstergelerinden oluşur. Ülkelerin uyguladıkları dış ekonomi politikaları uluslararası sermayeyi yakından ilgilendirmekte ve bu sermaye çevreleri tarafından sıkı takip edilmektedir. Hükümetler ülkelere hem uluslararası sermayeyi çekmek hem de sermayenin istikrar ve sürekliliğini sağlamak için mülkiyet ve faaliyet izni konularında

titiz bir düzenleme yapmaktadırlar. Bu düzenlemeler kontrollü para kredi sistemi, kontrollü dış ticaret ve kambiyo rejimi ve fiyat kontrolleri gibi araçlardan oluşmaktadır.

Artan yurtdışı finansman talebini gerçekleştirebilmek için 1990'lardan sonra birçok ülkede yabancıların doğrudan hisse senetlerine yatırım yapmasına izin verilmiş, portföy yatırımları üzerindeki vergi yükü hafifletilmiş ayrıca sermaye kazançlarının ülke dışına çıkışına izin verilmiştir. Bu konuda hem yerli hem yabancı yatırımcılara kolaylaştırıcı birçok düzenleme yapılmıştır (Delice, 2000: 67-71).

Bir ülkenin makroekonomik göstergeleri, yabancı sermayenin o ülkeye akmasında etkili role sahiptir. Bu göstergeler; milli gelir, döviz kurları, enflasyon, faiz oranı gelir dağılımı, istihdam ve işsizlik, ödemeler dengesi ve dış ticaret hacmidir.

Makroekonomik göstergelere ilave olarak sermaye piyasası göstergeleri de oldukça önem arz eder. Borsa endeksleri, piyasa değerleri, işlem hacimleri, toplam getiriler, şirket sayıları, Fiyat/Kazanç oranları ve temettü oranları vb. göstergeler uluslararası yatırımcılar için önemli göstergelerdir (Usta & Demireli, 2010: 28-29).

Sermaye akımları açısından bir başka önemli kriter sosyal ve sayısal istikrardır. Bir ülkenin sosyal ve sayısal istikrarı, demografik yapısı, nüfusu, eğitim düzeyi, aile yapısı, eğitim düzeyi, gelir dağılımı, etnik ve dini yapısı, işgücü ve sendikalar vb. göstergelerin bileşkesinin sonucunda ortaya çıkan tabloya göre belirlenmektedir. Sosyal yapıdaki dengesizlik ve uyumsuzluk her an sosyal patlamaları körükleyebileceğinden yabancı yatırımcı açısından oldukça büyük riskler doğurabilmektedir.

Sık sık iktidar değişikliği, ekonomi politikalarında sık değişiklikler, zayıf iktidarların hükümette olması, ülke içi karışıklıklar, hukuk ve adalet sisteminde sıkıntıların olması siyasi istikrara zarar verir (Delice, 2000: 63).

2.6.4.Uluslararası Faktörler

1973 yılında Bretton Woods sisteminin çökmesinden sonra gelişen ekonomiler bir değişim ve uyum sürecinden geçti. Bu değişim sonucunda yeniden yapılanma ve

ekonomilerini yeniden şekillendirme zorunda kalındı. Uluslararası sermaye akımları açısından bu durum önemli sonuçlar doğurdu. Ekonomilerin dışa açılması ile mal ve hizmet sektörlerinde ticaret hacmi büyüdü, bu da dış sermaye ihtiyacını doğurdu. Bu ihtiyacı karşılayabilmek için ülkeler mali sistemlerinde bu duruma uygun köklü değişiklikler yapmalarına neden oldu. Yeni gelişen mali piyasalar sermaye girişine cezbedici imkânlar sunulması ve kambiyo rejimlerinin güncellenmesi sermaye giriş çıkışlarını (uluslararası sermaye hareketlerini) artırmıştır.

Ülke bazında bakıldığında; ülke riski, kredibilite, kredi notu gibi ölçütlerin yanı sıra gelişmiş ülkelerdeki faiz hareketleri ile dalgalı kura geçiş uluslararası sermayenin girişinin hızlanmasında, hacim kazanmasında etkin rol oynamıştır.

Sermayenin serbest dolaşımı, teknolojik ilerlemeler, bilgisayar ve enformasyon teknolojileri, finansal alanda ortaya çıkan gelişmeler, düşük tasarruf ve yatırım darboğazına sıkışıp kalmış ülkelerin durumu finansal sermaye hareketini tetikleyen faktörlerdir. Finansal alanda belirsizliği ortadan kaldırmaya yönelik olarak geliştirilen Swap, opsiyon ve gelecek sözleşmeleri (future), hedging ve faiz arbitrajı piyasalar arası sermaye hızını ve derinliğini önemli ölçüde artıran etkenlerdendir. (Delice, 2000: 63-65)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞI

Türkiye'de Bankacılık ve Katılım Bankacılığını daha iyi anlayabilmek için araştırmaya Osmanlı döneminden başlamak uygun olacaktır.

3.1.Osmanlı'da Bankacılık

Türk toplumunda bankacılık Osmanlı Devletinde 1847 yılında Devletin de desteği ile J.Alleem be Th. Baltazzi adlı iki Galata bankerleri tarafından Bank-ı Der Saadet-İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) adı ile kurulmuştur. Osmanlı Devleti, 1840 yılında çıkardığı kâğıt paraların bir başka ifade ile bir tür devlet bonolarının değerini istikrarda tutmasını bankadan dolayısı ile banka sahipleri olan bu iki Galatalı bankerlerden istemişti. Fakat bu bankada paranın değerindeki düşüşü önleyemediğinden çok kısa süre sonra 1852 yılında iflas etmiştir.

Osmanlı-Kırım savaşı (1853-1856) sonrasında, 1856-1875 yılları arasında Osmanlı devlerine borç verip faiz geliri elde etmek amacı ile yabancı sermayeli 11 banka daha kurulmuş fakat bunlar da biri dışında uzun ömürlü olmamışlardır. (Akgüç, 1989: 10)

Bu bankalardan bir tanesi olan Bank-ı Osmanî 1856 yılında Stephan Sleigh ve Peter Pasqualli adlı iki İngiliz müteşebbisin ve Kraliçe Viktorya'nın fermanı ile İngiltere de kurulmuştur. Kuruluşundan itibaren imtiyaz namesininin 9. ve 12. maddesine istinaden banknot ihracını gerçekleştirmeye başladı.

1861 yılında Sultan Abdülaziz'in tahta çıkması ile Osmanlı imparatorluğu resmi bir devlet bankası çalışmasına hız verdi. Bank-ı Osmanî'nin 6 yılda yaptıkları da dikkate alınarak yeni kurulacak bankada Bank-ı Osmanî den yana tercih kullandı. Keçecizade Fuad Paşa'nın da önerisi ile yeni kurulacak bankanın sadece İngiliz sermayesine dayalı olmaması için bu bankaya Fransız sermayedarların da katılma şartı koşuldu. Böylece 1856 yılında İngiltere de kurulan daha sonra 4 Şubat 1863 yılında özel bir ferman ile

İngiliz, Fransız ve Osmanlı Devleti'nin de bulunduğu Türk hissedarlarca çok ortaklı Bank-ı Osmanî-i Şahane (Cumhuriyet döneminde Osmanlı Bankası A.Ş. olarak bilinmektedir) kurulmuş oldu. 1856 yılında İngiltere de kurulan Bank-i Osmanî 1863 yılında bu bankaya (Bank-ı Osmanî-i Şahane) katılmış oldu. Bank-ı Osmanî-i Şahane devlet bankası olarak faaliyetlerine başlamış oldu.

Banka 1874 yılında Merkez Bankası görevini üstlendi. 1875 yılında yetkileri genişletildi ve devletin hazinedarı görevine getirildi. 1881 yılı duyunu umumi idaresinin kurulmasından sonra ticaret ve yatırım bankacılığına yöneldi. Altyapı çalışmalarına destek verdi. Rumeli Demiryolları bağlantıları, Selanik-İstanbul Demiryolu bağlantısı, İzmir-Kasaba Demiryolu'nun uzatılması, Beyrut Limanı Şirketi, Bağdat Demiryolu, Beyrut-Şam-Havran Demiryolu, Ereğli Kömür Madenleri, bu projelerden başlıcalarıdır.

Bu altyapı girişimlerinin yanında, daha geniş bir tabana ulaşmak için 1890 yılından itibaren şube sayısının artırmaya başladı. 1914 yılında Anadolu'da 37, Avrupa'da 16, Suriye ve Filistin'de 11, Mısır'da 5 diğer iller ile birlikte toplamda 80'den fazla şubesi bulunuyordu.

Cumhuriyet'in kurulması ile cumhuriyetin ilk yıllarında (1933'e kadar) merkez bankası olarak görev yaptı. 1996 yılında hisseleri Doğuşturubuna geçti, 31 Ekim 2001 tarihinde de Garanti Bankasına dahil olarak tarihi misyonunu tamamlamış oldu. (Osmanlı Bankası Tarihçesi, 2019)

1881 Muharrem kararnamesi ile Duyun-i Umumiye idaresi kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin gelir kaynakları ile ekonomi politikaları yabancı devletlerin kuruluşlarına geçince Osmanlı devletine yabancı sermaye girişi arttı. 1875-1922 yılları arasında Osmanlı topraklarında 47 yılda 7 yabancı sermayeli banka kurulur iken 18 yabancı banka da şube açmıştır. Bu bankaların amacı Hazine'ye borç vermekle beraber kendi ülke çıkarlarına hizmet etmektir. Mensubu oldukları ülkenin ilgi duyduğu yörelere yine kendi ülke çıkarlarını gözeterek daha çok ulaşım ve madencilik gibi sektörlerde faaliyetlerini yoğunlaştırdıkları gözlemlenmiştir.

Osmanlı halkının çoğunluğunu oluşturan halk çiftçi olduğu için kredi ve borç verme işi daha ziyade bu işi meslek haline getirmiş komisyoncu, toptancı, tarım aletleri satanlar, kabzımal, bakkal, esnaf ve ticaretle uğraşanlar idi. Bu özel şahıslar yüksek faizle kredi veriyorlardı. Bu tür kredilere Murabaha veya Tefeci kredileri deniliyordu.

Osmanlı'da kurulan ilk yerli banka Ziraat Bankası'dır. Bu bankanın temelini, 1867 de çıkartılan Memleket Sandıkları Nizamnamesi oluşturur. İlk adım Mithat Paşa'nın Niş valiliği sırasında 1863 yılında Rusçuk-Pirot kasabasında atılmıştır.

15 Ağustos 1888 tarihinde yayınlanan Nizamname ile Menafi Sandıkları Ziraat Bankasına dönüştü. Böylece Osmanlı'da ilk modern yerli banka olarak Ziraat Bankası kurulmuş oldu. Menafi Sandıkları'nın mali kaynağını oluşturan menafi hisseleri banka sermayesine katılarak sandık şubeleri de banka şubelerine dönüştürüldüler. Söz konusu Nizamname ile bankanın faaliyetleri sadece tarımla sınırlanıp çiftçilerin faiz yükü altında ezilmemeleri için yıllık faiz oranı %6, masraflar da %1 olarak belirlendi.

1916 yılında Ziraat bankası kanunla Devlet bankasına dönüştürüldü. Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet'e geçen banka 1923 yılında 316 şubesi ile 8.037.000 lira tarımsal krediye ve 15.175.000 lira öz kaynağa sahip bir devlet bankası idi. Cumhuriyet döneminde sürekli yenilenen, gelişen, iktisadi devlet teşekkülü haline dönüştürülen T. C. Ziraat Bankası, günümüzde de Türk bankacılık sisteminin temel taşlarından biridir. Kamu ve özel sermayeli bankalar arasında aktif büyüklüğü ile Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük bankasıdır. (Akgüç, 1989: 12-13) (Ziraat Bankası , 2019)

3.2.Türkiye'de Bankacılık

Türk Bankacılığı, 1980 yılından sonra ekonomideki liberalleşme ve dışa açılım ile önemli gelişmeler göstermiştir. Bütün bu olumlu gelişmelerin yanında 1994, 2000 ve 2001 krizlerinde kötü yönetilen birçok banka ya batmış ya da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'(TMSF)'a devredilmiştir.

Bankacılık sektörünün finansal sistemde ağırlığı çöktür. Son yıllarda her ne kadar banka dışı finansal kurumların sayısında artış olsa da finansal sistem içinde bankacılık sektörünün payı çok büyüktür.

Türkiye'de Aralık 2019 tarihi itibari ile toplam 53 banka faaliyette olup bu bankaların 34'ü Mevduat Bankası, 13' ü Kalkınma ve Yatırım bankası, 6'sı da Katılım Bankası dır.

Mevduat bankalarının 21 'i yabancı sermayelidir (Yurtdışı ortaklık oranı %51'den fazla olanlar), 9'u özel sermayeli, 3'ü de kurumsal sermayelidir. Kalkınma ve yatırım bankalarının 6'sı özel sermayeli, 4'ü yabancı sermayeli, 3'ü de kamu sermayelidir.

Tablo 3.2.1: Türkiye'de Banka Sayıları

Banka Sayısı

	2017	2018	Nisan 2019
Mevduat Bankaları	34	34	34
Kamu Sermayeli	3	3	3
Özel Sermayeli	9	9	9
Yabancı Sermayeli	21	21	21
TMSF'ye Devir Edilen	1	1	1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13
Katılım Bankaları	5	5	6
Toplam	52	52	53

Kaynak: (TBB, 2020)

Tablo 3.2.2: Finansal Kuruluşların Aktif Büyüklüğü (2018)

Sektör	Tutar (Milyar TL, 2017)	Tutar (Milyar TL, 2018)	Toplam İçindeki Pay (%) 2018
Bankalar	3.285	3.867	83
Portföy Yönetim Şirketleri	158	167	4
Sigorta Şirketleri	140	171	4
İşsizlik Sigortası Fonu	117	127	3
Emeklilik Yatırım Fonları	80	91	2
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	65	77	2
Finansal Kiralama Şirketleri	58	69	1
Faktöring Şirketleri	44	35	1
Finansman Şirketleri	39	40	1
Aracı Kurumlar	23	25	1
Reasürans Şirketleri	3	5	0
Girişim Sermayesi*	1	1	0
Toplam Kıymet Yatırım Ortaklıkları	0	0,5	0
Toplam	3.987	4.674	100

*Tebliğ değişikliği nedeniyle 31.12.2013 tarihinden itibaren girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının portföy tablosu hazırlama yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Kaynak: (TBB, 2020)

Yabancıların (Yurtdışı yerleşik kişi/kurumların sahip olduğu bankaların) toplam banka aktiflerindeki oranı 2016 yılı itibari ile %25 tir.

Bankalarda 2018 yılı sonu itibari ile 207.716 kişi istihdam edilmiş olup 2017 yılına göre toplam istihdam sayısında 564 kişi azalma olmuştur. Banka çalışanlarının %91'i mevduat bankalarında istihdam edilmiştir. Banka çalışanlarının da %35'i özel sermayeli bankalarda, %28'i kamu sermayeli bankalarda, %27'si de yabancı sermayeli bankalarda çalışmaktadır. Bankacılık sektöründe çalışanların %51'i kadın çalışandır.

Şube sayısı 2017 yılına göre 20 adet azalarak 11.582 şubeye gerilemiştir. Türkiye'de şube başına ortalama 6.977 kişi düşmektedir.

Bankacılık sektöründe yoğunlaşma vardır. Aktif büyüklüklerine göre ilk beş bankanın 2017 de sektör payı %56'dır. İlk on banka ise bankacılık sektörünün %85'in oluşturmaktadır. İlk beş banka içerisinde 2 kamu bankası, 2 özel banka ve 1 yabancı sermayeli banka var iken ilk 10 banka arasında ise 3 kamu, 4 özel, 3 yabancı sermayeli banka yer almaktadır.

Tablo 3.2.3: Toplam Aktiflere Göre Bankalarda Yoğunlaşma

		2005	2016	2017	2018
İlk Beş Banka*					
Aktif		63	57	56	56
Mevduat		66	60	60	61
Kredi		56	56	55	56
İlk On Banka*					
Aktif		85	85	85	86
Mevduat		89	90	91	88
Kredi		80	84	84	86

*Toplam Aktiflere Göre

Kaynak: (TBB, 2020)

Bankacılık sektöründe toplam aktifler 2017 yılında 19% artarak 3,3 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında ise %11 artarak 864 milyar dolara ulaşmıştır. Büyüme hızı kamu sermayeli bankalardan kaynaklanmaktadır. Kamu bankaları %26 büyür iken özel sermayeli bankalar %17, yabancı sermayeli bankalar ise %14 büyümüşlerdir. Mevduat bankaları sektörün %90'nını, Kalkınma ve yatırım bankaları %5'ni, kalan %5'i de Katılım bankaları oluşturmaktadır. Bankaların toplam aktiflerin GSYH'ya oranı %105 düzeyindedir.

Tablo 3.2.4: Bankaların Sektör Payları**Banka Gruplarının Sektör Payları (2018, Yüzde)**

	Aktifler	Krediler	Mevduat
Mevduat	88	87	93
Kamu	32	34	34
Özel	33	31	35
Yabancı	22	22	24
KYB	7	8	0
Katılım	5	5	7
Sektör	100	100	100

Kaynak: (TBB, 2020)

Bankacılık sektörünün varlıklarının %65'i kredilerden, %15'i likit aktiflerden, %12'si ise menkul değerlerden oluşmaktadır. Kaynaklarının ise %53'ü mevduat, %28'i mevduat dışı kaynak, %11'i de özkaynaklardan oluşmaktadır.

Tablo 3.2.5: Temel Bilanço Kalemleri (Mevduat, Krediler, Özkaynaklar)

Seçilmiş Bilanço Kalemleri (2018)									
	Milyar TL (2017)	Milyar Dolar (2017)	Milyar TL (2018)	Milyar Dolar (2018)	Yüzde TL (2017)	Yüzde TL (2018)	Yüzde Pay		
							2016	2017	2018
Likit Aktifler	488	129	571	108	37	17	13	15	15
Finansal Varlıklar	402	106	478	91	14	19	13	12	12
Krediler	2.112	560	2.395	454	21	14	64	65	62
Toplam Aktifler	3.258	864	3.867	732	19	19	100	100	100
Mevduat	1.711	454	2.034	385	18	19	53	62	53
Mevduat Dışı	903	239	1.009	191	21	12	27	31	26
Özkaynaklar	359	95	421	80	20	17	11	13	11
Toplam Pasifler	3.258	776	3.867	732	19	19	100	100	100

Kaynak: (TBB, 2020)

Bankacılık sektöründe kredi hacmi 2018 yılında sabit kurlara göre %14 artış ile 2.395 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Kredilerin GSYH ya oranı değişmeyerek %52 de kalmıştır. Kredilerin dağılımı ise; büyük işletmeler toplam kredilerin %77,6'ını, KOBİ kredileri %25'ini bireysel krediler ise %22 'ini oluşturmaktadır. Bireysel krediler içerisinde tüketici kredilerinin payı %39, konut kredilerinin payı %34, kredi kartlarının payı %26, otomobil kredilerinin payı da %1,2 dir.

Tablo 3.2.6: Banka Kredilerinin Dağılımı (2018)

Kredilerin Dağılımı Milyar TL								
	2017	2018	Değişim 2017 (%)	Değişim 2018 (%)	Pay 2017 (%)	Pay 2018 (%)	GSYH Oran 2017 (%)	GSYH Oran 2018 (%)
Kurumsal	1.628	1.933	24	19	75	78	52	52
KOBİ	513	612	17	19	24	25	17	17
Bireysel	533	557	10	5	25	22	17	15
Kredi	124	144	11	16	6	6	4	4
Kartları								
Tüketici ve Konut	409	413	9	1	19	17	13	11
Konut	193	190	14	-2	9	8	6	5
Otomobil	7	7	-6	0	0	0	0	0
Tüketici	209	216	6	3	10	9	7	6
Toplam	2.161	2.490	20	15	100	100	70	67

Kaynak: (TBB, 2020)

Bankalardaki toplam mevduat, sabit kurlar ile %6, (nominal olarak %19) oranında büyüyerek 2.036 milyar TL (386 milyar dolar) olmuştur. Toplam mevduat içinde Türk Lirasının payı kamu bankalarında %58, yabancı bankalarda %50, özel bankalarda ise %47 seviyesindedir. Ortalamada ise 5 puan azalarak %51 civarındadır. Gerçek kişi mevduatının toplam mevduata oranı %62, toplam aktiflere oranı ise %32 seviyesindedir. Altın mevduatı 41 milyar TL'ye ulaşmış olup ile toplam mevduat içindeki payı %2 dir.

Mevduat ortalamasının vadesi; Türk lirasında 2,7 ay, yabancı parada 3,6 aydır. Ortalamada ise 3,1 aydır.

Bankaların ortalama özkaynak karlılığı 2018 yılında bir önceki yıla göre 1 puan azalarak %13,6 olmuştur. Bu oran kamu sermayeli bankalarda biraz daha yüksektir. Bankaların 2018 toplam kârı bir önceki yıla göre TL de %9 artar iken dolar bazında da %22 oranında artmış ve 53 milyar TL, dolar olarak ta 10 milyar dolar seviyesinde olmuştur. (Bankalarımız 2018, 2020)

Son yıllarda ekonomi ve bankacılık sektöründe görülen hızlı ve sürekli büyüme ile temel büyüklüklerde AB ile Türkiye arasındaki fark azalmaktadır. 2005 yılında kişi başına gelir farkı 4 kat iken 2017 yılında 3 kata düşmüştür. Kişi başına aktif farkı 19 kattan 9 kata, kişi başına kredi farkı 28 kattan 8 kata, kişi başına mevduat farkı da 19 kattan 9 kata gerilemiştir. (Temel Ekonomi ve Bankacılık Göstergeleri Türkiye-AB Ülkeleri 2017, 2018)

Tablo 3.2.7: Türkiye-AB Ülkeleri Bankacılık Sektörünün Karşılaştırılması (2018)

	Birim	AB Toplam	AB GÜ Ortalaması	AB GOÜ Ortalaması	Türkiye
Aktif	Milyar Euro	43.347*	2.023	123	640
Aktif/GSYH	Bin Euro	273	286	85	105
Kişi Başına Aktif	Bin Euro	85	99	10	8
Çalışan Başına Aktif	Bin Euro	16	18	3	3
Kredi	Milyar Euro	25.116*	1.168	83	396
Kredi/GSYH	Yüzde	158	165	57	68
Kişi Başına Kredi	Bin Euro	49	57	7	5
Kredi/Aktif	Yüzde	58	58	67	62
Kredi/Mevduat	Yüzde	107	107	97	118
Mevduat	Milyar Euro	23.530*	1.092	85	337
Mevduat/GSYH	Yüzde	148	154	59	55
Kişi Başına Mevduat	Bin Euro	46	53	7	4
Mevduat /Pasifler	Yüzde	54	54	69	53

*: Toplam, AB GOÜ: Avrupa Birliği Gelişmekte olan Ülkeler, AB GÜ: Avrupa Birliği Gelişmiş Ülkeler

Kaynak: (TBB, 2020)

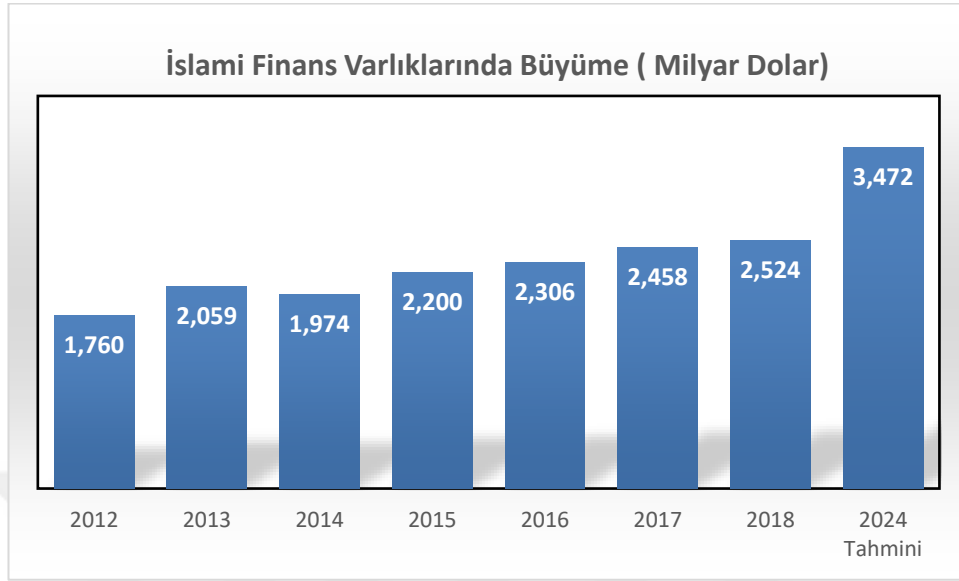
3.3.Dünya'da Katılım Bankacılığı

2018 yılı itibari ile dünyada 1447 adet finansal kurum faizsiz finans sektöründe faaliyet göstermektedir. Dünya faizsiz finans sektöründe bankacılığın payı %70 tir. Sukukun toplam içindeki payı önceki yıla göre 2 puan artarak %18, diğer faizsiz finans kurumları %6, faizsiz fonların %4 Tekafülün'de (İslami sigortacılık) %2'dir.

Dünya faizsiz finans sektörün 2018 yılı toplam varlıkları her geçen gün artmaktadır. 2015 yılında 2,2 trilyon olan varlıklar, 2018 de 2,524 trilyon dolara ulaşmıştır. Bu rakamın 2020 yılında 3 trilyon doları geçeceği, 2024 yılında da 3,472 trilyon dolar olacağı tahmin edilmektedir.

Sektörün %65 ini Suudi Arabistan, İran ve Malezya olmak üzere üç büyük İslam ülkesinin ekonomileri oluşturmaktadır. 2018 yılsonu itibari ile İran 575 milyar doları, Suudi Arabistan 541 milyar doları ve Malezya 521 milyar doları faizsiz finansal varlıklara sahiptir. Türkiye'nin 2018 yılında sahip olduğu İslami finans varlığı 51 Milyar dolardır.

Grafik 3.1: İslami Finans Varlıklarında Büyüme

Kaynak: (icd-thomson-reuters-islamic-finance-development-report-2019, 2020)

2018 yılında islami fonlarda dolar bazında ortalama %15 civarında büyüme olmuştur. En düşük büyüme %9,5 ile tekafül sektöründe olur iken, en yüksek büyüme %36,6 ile Sukuk sektöründe olmuştur. Bankacılık %10, İslami Fonlar %18,6, Diğer Finansal araçlarda da %13 büyüme gözlemlenmiştir. (icd-thomson-reuters-islamic-finance-development-report-2019, 2020)

3.4.Türkiye'de Katılım Bankacılığı

Türk Toplumunda katılım bankacılığını Osmanlı da katılım bankacılığı ve Günümüzde Katılım bankacılığı olarak iki bölüm halinde inceleyebiliriz.

3.4.1.Osmanlı'da Katılım Bankacılığı

Türkiye toplumunda katılım bankacılığı çok eskilere dayanır. Katılım bankacılığının atası Osmanlı'daki Para vakıfları sayılabilir

3.4.1.1.Para Vakıfları

Para Vakıfları, belirli bir paranın vakfedilmesi ile oluşan vakıflardır. Bu vakıflarda biriken paralar, mudarebe (ortaklık yapmak), murabaha (peşin fiyata mal alıp vadeli satmak), ödünç verme (karz), bidâa (parayı hayır amacıyla işletip karını vakfa vermek) şeklinde işletiliyordu. Vakıf paraları genelde murabaha usulüne göre işletilip kar elde ediliyordu. Vakıf paralarının işletilmesi ile elde edilen kâr ile vakıf çalışanlarının maaşları ve diğer masraflar ödeniyor, arta kalan kâr da tekrar kullandırılmak üzere vakfa (sermayeye) ilave ediliyordu. İşleyiş açısından diğer Gayrimenkul vakıflarından farklı değiller idi. Osmanlılara özgü bu vakıfların ortaya çıkışları kesin olmamakla birlikte ilk çıkışları II. Murat, Fatih Sultan Mehmet Han döneminde olduğu görülmektedir. 1456-1551 yılları arasında 1161 para vakfı kurulduğu tespit edilmiştir.

Para vakıflarının işletilmesi sırasında bazı tartışmalar yaşanmıştır. Para vakıfları ellerindeki nakitlerini murabaha vb işlemlerde kullandırır iken anapara üzerinden %10-%15 arası bir getiri talep etmekte idiler. Hatta bu oranın bazı vakıf şartnamelerinde açıkça belirtildiği görülmüştür. Bu fazlalığın faiz olduğu konusunda tartışmalar olmuştur.

Para vakıflarından temin edilen paralar (krediler) şer'i muameleye göre işlem görüyordu. Bu konuda Şeyhül İslam Ebussuud Efendi ve daha birçok âlimin fetvası alınmıştır. Fakat tartışmalar yine de bitmemiştir. (Kayahan & Görkaş, 2019)

Kanuni Sultan Süleyman Han kendi döneminde önceden kurulan para vakıflarını birleştirerek, 698 bin akçelik yeni bir vakıf oluşturmuştur. Bu vakıf aracılığı ile İstanbul kasaplarına kredi verilip İstanbul'un et ihtiyacı giderilmiştir. Para vakıfları zamanla o kadar büyüyüp geliştiler ki, bunları "Vakıf Bankalar" olarak tanımlayıp katılım bankacılığının atası saymak mümkündür.

Para vakıflarının vakfiye şartlarına göre işleyişine örnek olarak II. Beyazid'in Torunu Şehinşah oğlu Mehmet'in hanımına ait vakfin işletilmesi şekli şöyle belirlenmiştir:

...Yukarıda adı geçen vakfedici kadın, miktarı belirtilen 91.000 gümüş dirhemin, ne eksik ne de fazla olmamak üzere, yılda her 10 dirheme, 1,25 dirhem (yıllık %12,5) hesabı üzere, faiz (riba) ve faiz şüphesinden uzak bir

şekilde, İslâm'a uygun bir muamele (muamele-i şer'iyye) ve günlük rayiç bedeller (murabaha-i mer'iyye) uygulanarak, kâr (rıbh) getirecek şekilde işletilmesini şart koştu. Bu muamele sağlam rehin veya varlıklı kefil güvencesi ile güçlendirilir.

Bu vakıf şartnamesine göre vakıfta toplanan para (vakfın parası) yıllık %12,5 kârla işletilecektir. Örneğin; Hayvan yetiştiricilerinden peşin para ile küçük-büyük baş hayvan alınacak ve İstanbul kasaplarına yıllık %12,5 kâr ile satılacak, kasaplar da kâr ve anapara borç ödemelerini para vakfına bir yıl sonra yapacaklardır. Bu uygulama bugün katılım bankalarında uygulanmakta olan "Murabaha" sisteminin bir benzeridir. (Döndüren P. D., 2009)

Para Vakıflarından Vakıfbank'a

Para Vakıfları varlıklarını Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar devam ettirmişlerdir. Son dönemde bu vakıfların daha kurumsal bir yapıya kavuşturulmasına ihtiyaç duyulmuş ve bu sebeple 2 Mayıs 1920 tarihinde Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'ne devredilmişlerdir. Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti 3 Mart 1924'te de Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü adını almıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün denetimindeki vakıfların gelirlerini ve paralarının daha iyi değerlendirmek ve korumak, bu vakıflara gelir elde etmek, ülke ekonomisine katkı sunmak amacı ile 11 Ocak 1954 tarihinde özel bir kanun ile Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O (Vakıfbank) kurulmuştur. Sermayesinin; %43'ü mazbut vakıflara, %15,64'ü mülhak vakıflara, %16,10 Türkiye Vakıflar Bankası Emekli Sandığı 'na, %25,18'i de halka açıktır. (Kasım 2005 tarihinde halka arz edilmiştir). (Kayahan & Görkaş, 2019)

3.4.1.2.Osmanlı'da İlk İslam Bankası: Adapazarı İslam Ticaret Bankası (1913)

Adapazarı İslam Ticaret Bankası, Türkiye'nin ilk özel bankası olarak, tefeciliğe bir başkaldırı olarak onüç Adapazarılı tüccar eşraf tarafından 1913 yılında Adapazarı'nda kurulmuştur. 1924 yılında Adapazarı İslam Ticaret Bankası Türk A.Ş., 1928 yılında Adapazarı Türk Ticaret Bankası A.Ş. ve 1937 yılında da Türk Ticaret Bankası A.Ş. adlarını almıştır.

Bankanın Kurulduğu yıllarda Adapazarı'nda Osmanlı Bankası'nın bir şubesi var idi. Şube müdürü Ermeni asıllı bir Osmanlı vatandaşı idi. Verdiği kredileri genellikle Adapazarı'ndaki Gayrı Müslim tüccarlara tahsis ederken müslüman tüccarlara kredi vermiyordu. Müslüman tüccarlar da tefecilerin eline kalıyor ve yüksek faizli borçlar altında eziliyordu. Bu konu İstanbul'a kadar şikâyet konusu olmuştu, fakat bir sonuca ulaşamamıştı. Tefecilerin ağır şartlarından usanıp bıkan tüccar ve esnaf Belediye Reisi Hacı Adembeyzade İbrahim Bey başkanlığında bir araya gelerek milli ticaretin gelişmesine yardımcı olmak, uygun şartlarda kredi temin etmek ve piyasada istikrar sağlamak düşüncesi ile kâr esasına dayalı bir banka kurmaya karar verdi. Böylece 14 Ocak 1913 yılında Adapazarı'nda Türkiye'nin ilk özel bankası 13.629 Osmanlı Lirası sermaye ile Adapazarı İslam Ticaret Bankası adı ile kurulmuş oldu.

Cumhuriyet Döneminde Türk Ticaret Bankası A.Ş. olarak faaliyetlerini sürdürdü. 412 şubeye kadar ulaştı. Türkbank veya TTB olarak ta bilindi. Bir ara Korkamaz Yiğit'e de satılan bankanın bankacılık yapma yetkisi 1 Temmuz 2001'de alındı, Ağustos 2002 de tasfiye kararı verildi. (Sakarya 54 Gazetesi, 2018)

3.4.2.Günümüzde Katılım Bankacılığı

Katılım Bankacılığı; kar ve zarara katılma prensibine göre çalışan ve risk paylaşımını esas alan, daha çok faizsiz bankacılık (interest free banking) olarak bilinirler. Ülkemizde ise 2005 yılına kadar Finans Kurumu, 2005 yılında yapılan kanun değişikliği ile Katılım bankacılığı olarak bilinmektedir. Dünya finans piyasasında ve ülkemizde gitgide büyüyen katılım bankacılığı bankacılık ve finans alanında alternatif bir model olarak giderek yaygınlaşmaktadır. (Bulut & Er, 2012: 25)

Katılım bankacılığı ürün yelpazesini genişletmekte ve bu ürünler taliplilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Türkiye'nin finans sektörü içerisinde katılım bankacılığın da payı olduğundan ve sektörü etkilediğinden İstanbul'un finans merkezi olması yolunda da İslami finansın payı mutlaka olacaktır. İstanbul Finans Merkezi stratejisi içerisinde yer alan bir başlık ta Türkiye'nin İslami finans alanında da güçlü bir kurumsal yapıya kavuşması ve sektöre uluslararası boyutta ivme kazandırması ile ilgilidir (Utku, 2017).

3.5.Faizsiz Bankacılık /Katılım Bankacılığı

Bankacılık Kanununda Katılım Bankacılığı şöyle tanımlanmıştır. "Katılım bankaları özel cari ve katılma yoluyla fon toplamak ve kredi kullanılmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki kuruluşlarını ifade eder."

Katılım Bankaları 1999 yılına kadar 83/7506 sayılı Kanun hükmünde kararnameye göre Finans Kurumu adı ile faaliyet yaptılar. 1999 yılında çıkarılan 4491 sayılı kanun ile bankacılık kanununun tabi oldular. İsimlerindeki finans kurumu çeşitli karışıklıklara sebebiyet verdiği için 2005 yılında 5411 sayılı bankacılık kanunu ile "Özel Finans Kurumu" ismi "Katılım Bankası" na dönüştü. (Bulut & Er, 2012: 25)

Fıkhi koşulların sağlanması koşuluyla, İslami bankaların finansman sağlamak ve tasarrufları harekete geçirmek için geliştirdikleri çok çeşitli sözleşme biçimleri bulunmaktadır. Katılım bankaları üretimin teşvik edilmesi ve kâr/zarar paylaşımı düzenlemeleri yapmak için bu ürünleri sunmaktadır. Ayrıca İslami bankalar genellikle ücret tabanlı işlem hizmetleri sağlamakta serbesttirler. Tahvil ve teminatlar, akreditifler, havale (yerel ve uluslararası), çevrimiçi bankacılık, ATM / bankamatik kartları (kredi kartları da dahil olmak üzere), emanet kasaları, bankamatik kartı gibi çeşitli yan hizmetler, fıkıh kurallarına uyumlu bir şekilde sunulmaktadır. Ödeme hizmetleri, ihracat faturalarının toplanması ve ihracat/yerel fatura tahsisi gibi hizmetleri de bulunmaktadır. Katılım bankacılığında tasarruf sahipleri bir risk getirisi sınırlamasıyla karşı karşıyadır. (Al-Muharrami ve Hardy, 2013). (Esen A. ve Karabacak S., 2014)

2019 yılı aralık ayı itibari ile faaliyetteki katılım bankaları;

- Kuveyt Türk Katılım Bankası AŞ
- Al-Baraka Türk Katılım Bankası AŞ
- Türkiye Finans Katılım Bankası AŞ
- Vakıf Katılım AŞ
- T.C. Ziraat Katılım Bankası AŞ
- Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.'dir.

Daha önce faaliyette olan Banka Asya Katılım Bankası AŞ, TMSF'ye devredilmiş ve faaliyeti durdurulmuş, tasfiye halindedir.

Tablo 3.5.1: Katılım Bankaları Finansal Verileri (Eylül 2019)

KATILIM BANKALARININ BAŞLICA FİNANSAL RAKAMLARI (Bin TL, %) Eylül 2019)																
FİNANSAL BAŞLIKLAR	ALBARAKA TÜRK		EMLAK KATILIM		KUVEYT TÜRK		TÜRKİYE FİNANS		VAKIF KATILIM		ZİRAAT KATILIM		GENEL TOPLAM	GENEL TOPLAM	2019 Q3-2018 Değişim	
	2019 / Q3	2019 Q3-2018	2019 / Q3	2019 Q3-2018	2019 / Q3	2019 Q3-2018	2019 / Q3	2019 Q3-2018	2019 / Q3	2019 Q3-2018	2019 / Q3	2019 Q3-2018	2019 / Q3	2018		
TOPLANAN FONLAR	TP	12.665.669	7%	2.132.477	-	29.266.637	30%	11.666.046	7%	8.707.493	19%	9.991.900	21%	74.318.212	60.745.274	22%
	YP	22.238.287	32%	1.711.804	-	47.169.923	50%	26.372.338	59%	12.069.116	53%	10.141.793	47%	118.693.260	79.060.460	50%
	TOPLAM	34.793.946	22%	3.844.281	-	76.436.560	42%	37.037.384	38%	20.766.608	37%	20.133.693	33%	193.011.472	139.805.734	38%
KULLANDIRILAN FONLAR*		28.490.626	11%	3.644.369	-	47.799.034	3%	29.911.544	1%	16.468.822	15%	26.114.422	42%	150.328.716	132.976.902	13%
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT)		2.206.646	17%	188.366	-	2.157.127	83%	2.264.491	31%	480.842	95%	633.879	122%	7.830.350	5.287.144	48%
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT) / KULLANDIRILAN FONLAR		7,7%	-	5,3%	-	4,5%	-	7,6%	-	3,1%	-	2,1%	-	5,2%	4,0%	-
TOPLAM AKTİF		46.295.214	10%	6.181.234	-	96.860.200	29%	60.630.730	8%	27.198.136	30%	30.803.790	39%	256.969.303	206.652.776	24%
ÖZ VARLIK		3.233.427	-1%	1.182.766	-	6.371.906	17%	4.687.286	8%	1.841.892	21%	2.991.243	35%	20.278.479	16.768.995	21%
NET KÂR**		11.466	-97%	28.662	-	777.496	16%	200.606	-36%	264.071	14%	386.190	60%	1.658.390	1.820.539	-9%
PERSONEL SAYISI		3.833	-4%	222	-	6.958	1%	3.487	-5%	1.231	13%	1.106	6%	15.837	15.654	1%
ŞUBE SAYISI		230	0%	1	-	426	2%	310	1%	97	7%	88	10%	1.151	1.122	3%

* Finansal Kiralama Alacakları ve Reeskontlar dahildir, Sorumlu Alacaklar hariçtir.

** Net Kar rakamı, geçen yılın aynı dönemine göre mukayese edilmiştir.

Kaynak: (TKBB Mukayeseli Tablolar, 2020)

3.6. Katılım Bankacılığı Çalışma Prensipleri

Katılım bankacılığı bankalar kanununa tabi olmakla beraber özel bir statüde kurulmuş olup temel fonksiyonları mevduat toplayıp, kredi kullanırmak ve bankacılık hizmetlerinde bulunmaktadır.

3.6.1. Mevduat Toplama

Katılım Bankaları bankacılık kanunundan aldıkları hakları gereği mevduat toplama yetkileri vardır. Katılım bankaları mevduat kabullerini cari hesap veya katılım hesabı şeklinde yapmaktadırlar. Bu konuda diğer konvansiyonel bankalardan ayrıldıkları bir taraf vardır. Katılım bankaları diğer bankalar gibi cari hesaplara herhangi bir getiri vermezler bunu taahhüt te etmezler. Katılım hesaplarına ise bir getiri söz konusudur. Katılım bankaları bu getiriye dönem sonunda elde ettikleri kârı dikkate alarak mûdisine belli bir oranda kâr payı olarak dağıtır. Mevduatın yattığı dönemde mûdiye herhangi bir oranda kâr taahhüdünde bulunması caiz değildir. Sadece bir önceki dönemlerde dağıtılan kâr oranları örnek gösterilebilir, ama bir taahhütte bulunmak mümkün değildir. Katılım bankası kârı kazanır sonra kâr payı olarak dağıtır. Diğer bankalarda

ise kar payı/faiz baştan bellidir. Mudi parasını yatırır iken dönem sonunda ne getiri alacağını net olarak bilmektedir.

Özetle katılım bankalarında kâr payı dönem sonunda, diğer bankalarda ise dönem başında belli olur.

3.6.2.Katılım Bankalarının Mevduat Toplama Enstrümanları

Katılım Bankaları fonlarını Cari Hesap ve Katılma Hesabı esaslarına göre toplarlar iken 18 Ekim 2018 tarihinde bir Yönetmelik yayımlandı. Bu yönetmenliğe göre üçüncü bir fon toplama şekli olan Yatırım Vekâletine Dayalı Katılma Hesabı" (Vekale Bil İstismar) ilave edilmiş oldu.

3.6.2.1.Cari Hesap

Cari hesaplar bankaların vadesiz hesaplarını oluşturan hesaplardır. Bu hesaplarda vade sınırlaması olmayıp istenildiği an paranın tamamı veya bir kısmı geri çekilebilir. Cari hesapların hesap sahibine bir getirisi yoktur. Türk parası veya herhangi bir yabancı ülke parası, altın ve gümüş gibi kıymetli maden türünden de açılabilir. Geleneksel bankalardaki özel cari hesaplar gibi işlem görür. Katılım bankaları cari hesaplara hiçbir şekilde getiri ödemesi yapmaz iken geleneksel bankalar cari hesaplara belli dönemler halinde cüzi de olsa bir getiri ödemesi yapabilirler. Özel cari hesaplar İslami esaslara göre akd edilip işletilir. Banka ile müşteri cari hesaplarda karz akdi yapmış olurlar. Yani banka cari hesaplardaki parayı müşterisinden borç (Karz-ı hasen) olarak almış olur.

Özel Cari hesapların temel özellikleri

- Vadeli/Katılma hesaplarından ayrı olarak takip edilir
- Türk Lirası, döviz veya altın gümüş gibi kıymetli maden cinsinden açılabilirler.
- Hesabın açılması için herhangi bir alt limit yoktur

- Bu hesapların işletilmesinden elde edilen kar /zarar katılım bankasına aittir
- Bireysel (özel şahıs hesapları) cari hesapların 100 bin TL ye kadar olan kısmı TMSF garantisi kapsamındadır
- Bankanın tasfiyesi/iflası halinde cari hesap sahipleri öncelikli hakka sahiptir. (Devlet ve personel alacaklarından sonra)

Cari hesaplar Katılım bankalarına maliyetsiz kaynak sağlaması açısından bankaların çok önem verdikleri hesap türleridir.

Kısaca cari hesaplar; Mevduat sahibine bir getirisi olmayan, anapara garantisi olan, istenildiği anda kısmen veya tamamen çekilebilen, mudi tarafından bankaya borç verilmiş hesaplardır. (Özsoy M. Ş., 2012: 138-139)

3.6.2.2.Katılma Hesabı

Katılım bankacılığının temelini oluşturan hesap türleridir. Hesaba yatırılan mevduatın katılım bankalarınınca işletilmesiyle ortaya çıkan kâr/zarara önceden belirlenmiş oranlar ile ortak olma esasına dayanan hesap türüdür. Kâr garantisi, hatta anapara garantisi de yoktur. Bu hesaplar mudiye önceden belirlen bir oranda getiriyi taahhüt etmez. Katılım bankacılığının esasını teşkil ederler ve katılım bankalarının en önde gelen fon kaynaklarıdır.

Bu hesaplarda emek-sermaye (Mudarebe) iş birliği vardır. Mudi sermayesini, Katılım bankası da emeğini ortaya koymaktadır. İki taraf arasında mudarebe akdi, kar ve zarara önceden belirlenen oranlarda ortak olma sözleşmesi vardır. Vade sonunda dağıtılacak kâr geleneksel bankalarda önceden belli iken katılım bankalarında belli değildir. Katılım bankasında mudi kârını bankanın o denem itibari ile elde ettiği kâra göre alır. Her ne kadar bugüne kadar görülmemişse de vade sonunda bankanın kâr etmemesi veya zarar etmesi durumunda; mudi hiç kâr alamayabilir veya sermayesinin bir kısmı kaybedebilir. Katılım hesaplarında TMSF'nun anapara garantisi yoktur.

Katılım hesapları TL, Döviz, kıymetli maden türünde, aylık, üç aylık, altı aylık, yıllık ve kırık vadeli olarak açılabilmektedir. Bir aydan kısa vadeli katılma hesabı açılmamaktadır.

Katılma hesaplarının temel özellikleri şu şekilde özetlenebilir;

- Katılma hesaplarında sabit getiri sözkonusu değildir. Anaparanın geri ödeneceğinin garantisi de yoktur. (banka zarar etmesi halinde)
- Katılma hesaplarını özel muhasebe hesaplarında "birim hesap değeri"ne göre takip edilir.
- Katılma hesaplarının işletim maliyeti bankaya aittir.
- Katılma hesaplarında kar dağıtım oranları katılım bankaları tarafında belirlip Merkez Bankasına önceden bildirilir. Kara katılma oranı yüze 50 den az olamaz.
- Katılma hesapları fon kabulü yapılacak para birimleri sınırlıdır. Genelde TL,USD, Euro ve Altın dır. Diğer para birimlerinde katılım hesabı yok gibidir.
- Mevduat hesaplarından elde edilen karlar mevduat geliridir.
(Özsoy M. Ş., 2012: 139-140)

3.6.2.3.Yatırım Vekâletine Dayalı Katılma Hesabı (Vekale Bil İstismar)

Bu hesap türü 18 Ekim 2018 tarih ve 30569 sayılı Resmî Gazete de yayınlanan bir yönetmenlik ile katılım bankacılığına yeni bir hesap türü uygulaması olarak girmiş oldu. Bundan önce Özel Cari Hesap ve Katılma adı ile açılan hesaplara ilave olarak üçüncü bir hesap türü eklenmiş oldu.

"Yatırım Vekâletine Dayalı Katılma Hesabı" adı verilen bu hesap şirketler, vakıflar, dernekler, fon yönetim şirketleri, kamu kurumları gibi sadece tüzel kişilere baştan belli bir "Tahmini Kâr Oranı" taahhüdü verilerek açılıyor. Katılım bankası bu parayı müşterisine verdiği tahmini kâr oranının üzerinde bir oran ile krediye dönüştürdüğü için, müşteriye verdiği taahhüdün üzerindeki getiri bankanın oluyor. Banka taahhüt ettiği getiri oranını ve anaparayı müşterisine vadesinde ödemekle yükümlüdür.

Katılma hesaplarında böyle bir zorunluluk yoktur. Bu durum ilgili yönetmenlikte şu şekilde ifade edilmiştir;

*Katılım fonu hesapları üzerinde hesap sahibinin talep hakkı ve katılım bankasının ödeme yükümlülüğü; özel cari hesaplarda yatırılan tutar, katılma hesaplarında ise vade sonunda geçerli birim hesap değeri kadardır. Yatırım vekâleti sözleşmesine dayalı katılma hesaplarında **birim hesap değeri, yatırılan tutar ve tahmini kâr toplamı ile sınırlıdır.** (md.6/4). (Bayındır, 2019)*

Bu uygulama ve yönetmenlik 2018 yılı ikinci yarısında ortaya çıkan ani faiz yükselmesinde katılım bankalarının doğası gereği dağıttıkları kâr paylarını bir anda yükseltmemelerinden dolayı müşteri mağduriyetlerini gidermek, müşterilerini muhafaza etmek ve banka mevduat ihtiyaçlarını giderebilmek için çıkarılmıştır. Piyasada faizler ani yükselince -ki 2018 ortalarında mevduat faizleri %13-14 seviyelerinde iken bir anda %23-28 ortalamalarına kadar yükseldi ve katılım bankaları mevcut kar dağıtım yöntemleri ile bu rakamların çok gerisinde kaldılar. Geleneksel bankalar verecekleri faizleri önceden belirledikleri için mudilerine bu yeni oranlar üzerinden faiz dağıtmaya başladılar. Aynı dönemde katılım bankaları ise bir önceki dönemde elde ettikleri kârları dağıttıkları için (kar oranları %12-14 seviyelerinde idi) mevduata verdikleri kâr paylarında geleneksel bankalar ile araları epey açılmış oldu. Bu sebeple Katılım bankalarından mevduatlar çekilip geleneksel bankalara kaymaya başladı. Bu akışa dur demek, müşterilerini mağdur etmemek adına bu uygulama bir ara çözüm oldu. Fakat katılım bankaları ve müşterileri tarafından çok rağbet görmedi. Uygulama sınırlı kaldı.

Bu konuda bir standart çalışması yapıldı. Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 31 Yatırım Vekâleti (EI-Vekâle Bi'l İstismar) olarak hazırlandı. Bu standart diğer üç standart ile birlikte Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarına İlişkin Kurul Kararları olarak 20 Kasım 2019 tarihli ve 30954 Sayılı Resmî Gazetede Yayımlanmıştır. (Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 31, 2019)

3.6.3.Kredi Kullandırma

Katılım bankaları kredi kullandırma noktasında diğer bankalardan ayrılmaktadır. 19.10.2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 19. maddesi ile ilgili kanunun 48'nci maddesinin ikinci fıkrasının göre kredi sayılan yöntemleri usul ve esasları şu şekildedir.

Bireysel Finansman Desteği: Gerçek kişilerin kendi şahsi bireysel ihtiyaçlar için aldıkları mal veya hizmetin bedelini katılım bankası doğrudan satıcıya ödenmesi ile alıcının borçlandırılması işlemidir.

Kurumsal Finansman Desteği: İşletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü mal, hammadde, makine, mamul, yarı mamul, menkul-gayri menkul kıymet (vb.) in bedelinin banka ile işletmeler arasında yapılan akit gereği banka tarafından satıcıya direk ödenerek işletmenin borçlandırılması işlemidir. (Özsoy M. Ş., 2012: 161-162)

Her iki tanımda da tüm bedeller katılım bankası tarafında borçluya değil satıcıya ödenme koşulunu içerir. Bu koşul geleneksel bankalar ile katılım bankalarını kredi boyutunda ayıran en önemli koşuldur.

Krediye ihtiyacı olan müşteri için gerekli şartlar sağlandıktan sonra (kredi limiti, teminat durumu vs.) müşterinin ihtiyacı olan mal/emtia/makine peşin satın alınır üzerine kar ilave edilerek müşterinin istediği vadeye göre taksitlendirilerek müşteriye satılır. Kredi işlemi bir alış-veriş kuralları çerçevesinde yürütülür. Para borçlu müşterinin eline/hesaplarına geçmez. Borçlu adeta parayı hiç görmez. Onun ihtiyacı para değil işletmesi için mal, hammadde, makine veya ekipmandır. Katılım bankaları kendilerinden nakit isteyen müşterisine nakit para veremez. Diğer bankalar ise tamamen nakit üzerine çalışır. Kendilerinden kredi isteyen müşterisine gerekli koşulları sağladıktan sonra ihtiyacı kadar parayı müşterinin hesaplarına geçerek vadesine faizi ile birlikte anaparayı tahsil etmektedir.

Katılım bankalarında kredi işlemi bir ticaret anlayışı ile yapılır iken diğer bankalarda para ticareti / faiz anlayışı ile yapılmaktadır.

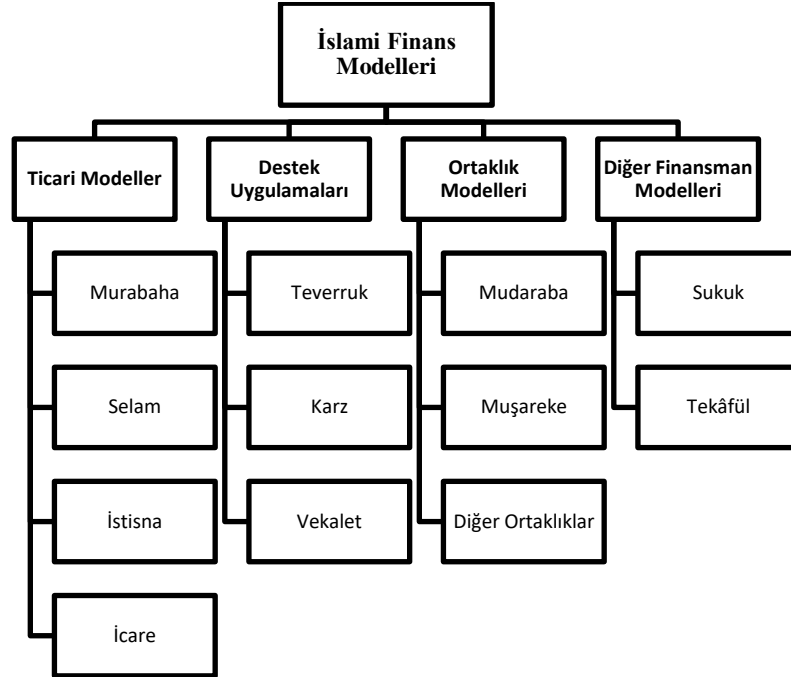
3.6.4. Bankacılık Hizmetleri

Katılım bankacılığının Bankacılık hizmetlerinde diğer bankalardan farkı yoktur. Hemen hemen aynı çalışma prensipleri ile hareket etmektedirler. Bunlar Cari mevduat kabulü, eft/havale işlemleri, çek, POS, kredi kartı, otomatik ödeme, akreditif, Teminat mektubu işlemleri, kiralık kasa, internet bankacılığı vb. işlemlerdir. Bu hizmetler karşılığında bankalar belirli hizmet ücretini müşterilerinden talep etmektedirler. Dış ticaret ile ilgili işlemlerde katılım bankaları da akreditif hizmeti ile de hizmet sunmaktadır.

3.7. Katılım Bankacılığı Finansman (Kredi) Enstrümanları

Faizsiz bankacılığının kredi enstrümanlarını Ticaret Modelleri, Ortaklık Modelleri, Destek Uygulamalar ve Diğer Finansman Modelleri gurupları adı altında inceleyebiliriz.

Şekil 3.1: İslami Finansman Modelleri

Kaynak:(Çürük, 2013: 39)

3.7.1.Ticaret Modellerine Göre Finansman Çeşitleri

3.7.1.1.Murabaha

Murabaha, Türk katılım bankacılığın kredi/finansman işlemlerinin belkemiğini oluşturmaktadır. Yapılan işlemleri finansman işlemlerinin çoğunu murabaha oluşturmaktadır. Türkiye'de murabaha işlemine "Kurumsal Finansman Desteği"veya sadece "Finansman Desteği" de denmektedir. (Tunç, 2010: 135)

Murabaha; İslam hukukunda “Bey” akdinin bir türü olup “güvene dayalı satış” (buyu’ul emane) başlığı altında ele alınır. Satıcının (bu durumda bankanın), alıcıya (bu durumda müşteriye), malın maliyetinin ne kadar olduğu üzerine ne kadar kar ilave ettiğini açık ve net bir biçimde bildirip alıcının da bunu bilip kabul ettiği bir akit türüdür. (Cebeci, 2010: 30)

Murabaha bir malı peşin alıp üzerine vadesine göre kar ilave edip müşteriye satmaktır. Bu yöntemde satıcı, maliyet olarak katlandığı tüm masrafları açıklar. Kâr miktarı da belli bir değer veya belirli bir oran şekliyle olabilir. Ancak işlem gerçekleştirilirken İslami finansal satış kurallarına uyulması gerekmektedir. Satış fiyatı ve ödeme tarihi işlem öncesinde kesin olarak belirlenmelidir. Ödemenin vade öncesi veya sonrasında olması durumunda alınacak meblağda değişiklik olmamalıdır. Satış yapılan mal gerçekte mevcut olmalı ve satıcının sahip olduğu riskleri taşımalıdır. Vadeli ödemelerde ödeme tarihleri ve periyotları mutlaka belirlenmiş olmalıdır. (Çürük, 2013: 48)

Murabaha, klasik banka yöntemindeki bireysel kredilere karşılık gelmektedir. Fakat makine, ekipman veya herhangi bir ürün alımı faaliyetlerinde de uygulanmaktadır. Alıcının ihtiyaç duyduğu emtia finansör banka tarafından satın alınıp üzerine kâr ilave edip ve alıcıya vadeli olarak satılır. (Bourkhis & Nabi, 2013).

Murabaha işlemi şu şekilde gerçekleşir.

1-Müşteri ihtiyacı olan malı, özelliklerini fiyatını satıcısını belirler, bu mala olan talebini yazılı, genelde hazır bir form doldurarak bankasına iletir.

2-Banka konuyu, kurum prensipleri (alım satımı haram olan olan bir mal olup olmaması, malın mevcut olması, müşterinin ihtiyacı olan bir olması vb) mevzuata uygunluğu (yasal ticaretin yapılmasına uygun mal olup olmaması, alıcının satıcının yasaklı listesinde olup olması vb yönlerden) ve diğer yönlerden (malın önceden satıcıya teslim edilip edilmediği, önceden satışının yapılıp yapılmadığı, faturasının kesilip kesilmediği vb) araştırır.

3-Bankanın müşterisinin talebine uygunluk vermesi halinde banka müşterisi ile vaad akdi imzalar bu akit müşteri ve banka için bağlayıcıdır.

4-Banka satıcıya ödeme yapıp mala sahip olur

5-Banka alışını yaparak sahip olduğu malı müşterisine daha önce belirlenen şartlar çerçevesinde satar. Malı müşterisine teslimini gerçekleştirir.

6-Müşteri vadesi önceden belirlenen tarihlerde bankaya ödemelerini yapar. (Cebeci, 2010: 35)

3.7.1.2.İcara, Finansal Kiralama (Leasing)

İcara, kiralama demektir. Bankacılıkta icara, bankanın sahip olduğu (veya müşterinin talebine istinaden satın aldığı), İslam hukuku açısından maliki olduğu bir varlığını kira geliri elde etmek amacıyla müşterisine kiralamasıdır. Kiralama sözleşmesinin şartları, süresi, kiralama bedeli taraflar arasında serbestçe belirlenir. Leasing sözleşmeleri 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu hükümlerine tabidir. Finansal kiralama yapılacak mallar genelde demirbaş niteliği taşıyan, zaman geçtikçe aşınmaya tabi olan, özel nitelikleri Finansal kiralama Kanununda belirtilen mallardır. (Özsoy M. Ş., 2012: 181)

Üç tür kiralama modeli vardır;

- Operasyonel kiralama
- Finansal Kiralama
- Sale and Lease Back (sat ve kirala)

Operasyonel kiralama modelinde banka (leasing şirketi) mülkiyetinde tuttuğu ekipmanı müşterinin ihtiyacına göre belirli dönem için kiraya verir. Kira süresi sonunda banka malı geri alır, daha sonra bir başka kiracıya kiralayabilir. Ticari

gayrimenkuller, bazı gemiler, uçaklar bu tür kiralamaya örnek gösterilebilir. Bu tür kiralamalar Türk bankacılık sisteminde pek yaygın değildir.

Finansal Kiralama: Bu tür kiralama sözleşmelerinin operasyonel kiralamadan farkı, kira süresi sonunda malın mülkiyetin bankada kalmayıp cüzi bir bedel ile müşterinin mülkiyetine geçmesidir. Ülkemizde bu tip leasing sistemi uygulanmaktadır.

Sale and Lease Back (Sat ve Kirala); Müşterini sermayeye ihtiyacı olduğu durumlarda kıymetli varlıklarını (makine, gayrimenkul, ofis vb) bankaya satarak nakit ihtiyacını giderir iken aynı varlığı sattığı bankadan geri kiralar. Bu tür kiralamalar son dönemlerde, kriz sonralarında Türk bankacılık sisteminde de sık sık uygulanan bir leasing türüdür. (Tunç, 2010: 147)

Tablo 3.7.1.2.1: Türkiye Leasing Hacimleri

2017-2018-2019 (Eylül) Yılları Toplam Leasing Hacimleri					
İşlem Hacmi	2017 Kümüle	2018 Kümüle	2018 (Eylül Sonu)	2019 (Eylül Sonu)	Değişim (2018-2019) Eylül
Bin TL	22.567.624	22.186.996	17.499.821	9.467.297	-%46
Bin USD	6.193.833	4.794.612	3.935.868	1.668.995	-%58
Sözleşme Adedi	23.382	17.242	15.383	7.302	-%53

Kaynak: (Finansal Kurumlar Birliği Finansal Kiralama Raporları, 2020)

3.7.1.3. Selem

Selem; bir malın bedelinin önceden ödenip malın kendisinin ileri tarihli teslimini içeren sözleşme türüdür. Bedel peşin, mal vadeli. Vadeli satışın tersidir. Bu akit türünde mal bedeli peşin, mal teslimi ise vadeli. Örneğin Anadolu'da yaygın bir uygulama olan çiftçilerin çeşitli ihtiyaçlarını gidermek için ürünleri hasattan önce peşin satıp ürünü ise hasat zamanında teslim etmeleridir. Selem sadece zirai ürünlere konu olmaz, her türlü mal çeşidi üzerinden selem akdi yapılabilir. (Özsoy M. Ş., 2012:184) Selem akdine konu olacak mallar birimler arasında önemli bir fark bulunmayan standart nitelikteki misli mallar olmalıdır. Kısaca selem akdi misli mallara uygulanması caizdir. (AAOIFI, 2012: 225)

Bankacılıkta uygulaması şu şekildedir; Banka ile satıcı arasında bir sözleşme (akid) yapılır. Bu akde göre malın cinsi nevi, fiyatı, özellikleri, miktarı, teslim yeri ve tarihi belirtilir. Bunun üzerine banka müşteriye parayı peşin olarak öder ve malı satın alır. Zirai ürünler seleme örnek olabileceği gibi, bazı bölgelerde yıllık peşin kira ödemeleri, özel okulların okul ücreti ödemeleri, ihracatçı finansmanı uygulamaları Selem Akdine örnek gösterilebilir. (Özsoy M. Ş., 2012: 185)

3.7.1.4.İstisna (Eser Sözleşmesi)

Satıcı ile alıcı arasında bir şeyi üretmek, imal etmek/ettirmek üzere düzenlenen bir akit türüdür. İstisnaya konu mal mevcut olmayıp alıcının isteklerine göre satıcı/imalatçı tarafından müşterisine teslim etme taahhüdünü içerir. Örneğin, bir inşaatın yaptırılması, bir elbisenin terziye sipariş verilmesi, bir mobilyanın marangoza sipariş verilmesi gibi. İstisna sözleşmeleri mevcutta olmayıp yapımı uzun süren malların alım satımında kullanılır. (Tunç, 2010: 150)

İstisna akdine malın bedeli başta verilebildiği gibi, mal tesliminde de verilebilir. Selem akdinde olduğu gibi istisna akdinde de mal vadeli. Bu yönü ile istisna akdi selem akdine benzer ama önemli farklılıkları vardır. Selem akdi sadece standart mallara yapılır iken istisna akdinde mal standart değildir. (Özsoy M. Ş., 2012: 186)

İstisna sözleşmelerine eser veya alt eser sözleşmeleri de denir. İstisna sözleşmeleri her iki taraf için de bağlayıcı sözleşmelerdir. İstisna/Eser sözleşmelerinde şu şartlar aranır;

- Sözleşmeye konu olan üretilecek malın cinsi
- Türü
- Miktarı
- İstenen özellikler (tam ve detaylı olarak)
- Akit bedeli
- Varsa vadenin tespit edilmesi (AAOIFI, 2012: 240)

Katılım bankacılığında istisna sözleşmeleri birbirine paralel iki istisna sözleşmeleri ile uygulanmaktadır. Sözleşmenin biri müşteri ile banka arasında, diğeri de üretici ile banka arasında olmaktadır. Bu akitler birbirinden bağımsız akitler olmak zorundadır. Örneğin bir inşaat işinde banka birinci sözleşmeyi müşterisi ile ikinci sözleşmeyi de inşaatı yapacak firma ile yapar. Burada akitlerin bağımsızlığından anlaşılan inşaat firması banka ile yaptığı anlaşmaya uymasa, taahhüdünü yerine getirmese, banka kendi müşterisine karşı bu malı üretip temine etmek zorundadır. Banka inşaat firması sorumluluğunu yerine getirmedi diye müşterisine bir mazeret sunamaz. Bu sorumluluk bankaya aittir. (Özsoy M. Ş., 2012: 186)

3.7.2.Ortaklık Modelleri

Ortaklık modelleri üçe ayrılır. Mudarebe, Müşareke ve diğer Ortaklıklar.

3.7.2.1.Mudarebe

Emek ve sermaye ortaklığıdır. Ticaret yapmak için bir taraf sermaye katar iken diğer taraf emeğini ortaya koyup oluşacak karın önceden belirlenen oranda paylaşılmasını içeren ortaklıklara emek-sermaye ortaklığı denir. (Bayındır, 2005: 104)

Emek-sermaye ortaklığında iki taraf vardır. Taraflardan biri sermayeyi koyan taraf ki buna Rabbü'l Mal denir, diğer tarafta emeğini ortaya koyan taraf ki buna da Mudarib denir. (AAOIFI, 2012: 297)

Katılım bankacılığının Mudarebe uygulamasında iki halkalı, iki taraflı mudarebe işlemi vardır.

Birinci halka/durum; Banka vadeli olarak topladığı fonları mudarebe esasına göre toplar. Bu halkada banka ile mevduat sahipleri yer alır. Burada mevduat sahibi, yani müşteri Rabbü'l Mal dır, banka da Mudarib dir.

İkinci halka/durum da ise banka Rabbü'l Mal (sermayedar), fon kullanan müşteri ise "Mudarib"dir. Bir başka ifade ile banka duruma göre "Mudarib", duruma göre "Rabbü'l Mal" olabilmektedir. (Tunç, 2010: 139-140)

Türkiye'de katılım bankaları Mudarebeyi fon kullandırım yöntemi (Rabbü'l Mal) olarak çeşitli nedenlerden dolayı nerede ise hiç kullanmamaktadırlar. Bu nedenler arasında vade uyumsuzluğunu, yasal alt yapıyı, teknik nedenleri ve kayıt dışı ekonomiyi sayabiliriz. (Özsoy M. Ş., 2012: 176)

3.7.2.2.Müşareke

Müşareke ortaklık demektir. Tarafların (birden çok taraf olabilir her birinin eşit veya farklı oranlarda fon/sermaye kattığı bir ortaklık türüdür. Kar-zarar, taraflar arasında kattıkları sermaye oranına göre paylaşılır. (A.g.e.:178)

Müşareke; iki veya daha fazla kişinin kâr elde etmek amacı ile sermayelerini, emeklerini veya zimmetlerinde bulunan mal veya yükümlülüklerini bir araya getirerek oluşturdukları ortaklıklardır. Mülk ve akit ortaklığı diye ikiye ayrılır. Akit şirketleri de iki kısma ayrılır.

a-İslam hukuku açısından akit şirketleri. İnan şirketi, İtibar/vucuh şirketi ve iş ortaklığı şirketi olarak kendi içinde üçe ayrılırlar.

b-Çağdaş hukuk açısından akit şirketleri. Anonim Şirket, Kollektif şirket, Komantid şirket, Sermayesi Paylara bölünmüş komantid şirket ve özel ortaklıklar bu tür şirketlere örnek gösterilebilir. (AAOIFI, 2012: 262)

Müşareke üretimin, ticaretin, sanayinin, teçhizat ve makine alımının finansmanında kullanılabilir. İki tür müşareke yapılabilir:

aa- Sürekli Müşareke: Proje bitene kadar iki tarafın ortaklığının devam etmesidir. Ortaklık projenin bitimi ile son bulur.

bb-Azalan Müşareke: Bu durumda ortaklık oranı zamanla el değiştirir. Genelde bankanın hisseleri önceden belirlenmiş vadelerde müşteri tarafından devir alınır ve bir

süre sonra o ortaklıkta bankanın hiç hissesi kalmaz. Ortaklık tamamen müşterinin mülkiyetine geçmiş olur. (Döndüren H. , 1999).

Mudarebe ile müşareke birbirine benzese de aralarında önemli farklar vardır. Bu farkları şu şekilde özetleyebiliriz.

- -Müşareke akdinde sermaye tüm taraflarca sağlanır iken mudarebe de sermaye sadece yatırımcı (Rabbü'l Mal) tarafından sağlanır.
- -Müşareke de tüm taraflar yönetime katılabilir iken mudarebe de yatırımcı taraf (Rabbü'l Mal)ın yönetime katılma hakkı yoktur
- -Müşareke de zarar ı tüm taraflar sermayeleri oranında karşılar iken Mudarebe de zarar ı sadece yatırımcı (Rabbü'l Mal) karşılar. (Mudarib in açık kusur ve ihmali varsa kusuru/ihmali nispetinde o da karşılar.) (Özsoy M. Ş., 2012: 180)

3.7.2.3.Diğer Ortaklıklar

Türkiye’de katılım bankacılığı sektöründe pek kullanılmayan daha ziyade tarım sektörünü ilgilendiren tarım ortaklıklarıdır. Üç türü vardır; “müzâraa”, “müsâkat” ve “muğarase” modelleri.

a-Müzâraa (Ziraat Ortaklığı) ; “Bir taraftan arazi, diğer taraftan çalışma olmak üzere, çıkacak ürünün belli oranlarda paylaşılması şartı ile yapılan ortaklık”tır. Bu ortaklığa “muhâbere” de denir.

b-Müsâkat (Bağ Bahçe Ortaklığı); “Bahçe bir taraftan, ağaçların bakımı diğer taraftan olmak üzere yapılan bağ-bahçe ortaklığı”dır. Bahçedeki ağaçların sulanması ve bakımı karşılığında mahsulün paylaşılmasıdır.

c-Mugârâse (Ağaç Dikim Ortaklığı); Boş bir arazi sahibi ile bu araziye ağaç dikecek işletmeci arasında yapılan akittir. Boş araziye ağaçlar işletmeci tarafından dikilir, arazi sahibi ile işletmeci dikilen ağaçlara ortak olurlar. Bu ortaklık türüne muğarase ortaklığı denir. (Döndüren H., 2010: 444-453)

Anadolu'da halkın uygulamaları arsında gördüğümüzü bu tür uygulamaların desteklenip çoğaltılması, boş ve çorak arazilerin verimli hale getirilip ekonomiye katkı sağlanması İslami finansın ilgileneceği konulardan olmalıdır. Bu alan katılım bankacılığının tarım alanında yapacağı açılımlardan biridir. (Çürük, 2013: 70)

3.7.3.Katılım Bankacılığı Destek Uygulamaları

3.7.3.1.Teverruk

"Nakit para elde etmek için bir malı vade ile alıp bunu satıcıdan bir başkasına alış fiyatından daha düşük peşin bir fiyata satmayı ifade eder". Teverrukta müşterinin amacı bir mal satın alıp ondan faydalanmak değil, aldığı o malı satarak (genelde alış fiyatının altında bir fiyata) nakit para elde etmektir. Teverrukta, teverruku talep eden kişi, malı satan müşteri, malı ilk talep edenden alan alıcı (2. alıcı) olmak üzere üç taraf ve iki sözleşme vardır.

Bankalarda teverruk şu şekilde uygulanmaktadır. Nakde ihtiyacı olan müşteri ihtiyacının giderilmesi için bankaya (satıcı) başvurur; nakit paraya ihtiyacı olduğunu belirtir. Banka ile müşteri arasında akid yapılır. Bu bağlayıcı vaad akdine göre banka bir ürünü peşin olarak alır ve vadeli olarak müşterisine satar. Müşteri bu satıştan dolayı bankaya belirtilen vadelerde borçlanmış olur. Müşterinin talebi mal almak değil nakit elde etmek olduğu için bu defa banka müşterinin vekili sıfatı ile o malı bir başka müşteriye daha ucuz bir fiyattan peşin olarak satar. Bu satıştan elde ettiği nakdi de müşterisine verir. Böylece müşteri asıl ihtiyacı olan nakde kavuşmuş olur. Daha sonra da ilk satın alımdan kaynaklanan borcun bedelini taksitler halinde bankaya öder.

Bu tür alım-satım işlemleri genellikle iyi organize olmuş uluslararası piyasalarda kıymetli maden (alüminyum, nikel, bakır, demir gibi), palm yağı, buğday, mısır, soya gibi tarım ürünü veya ham petrol vb ürünlerin alınıp satılması ile gerçekleşir.

Teverrukun bir de ters çeşidi vardır. Mevduat sahibi parasını bir malın muayyen bir zaman ve karpayı ile alınması için bankaya yatırır. Banka bu parayı ihtiyaç sahibinin ihtiyacın gidermede kullanır. Burada amaç mevduat sahibinin parasını faize

bulaşmadan belli bir vade ve sabit bir getiri garantisi ile bankaya yatırmasını temin etmektir. Bu konu fon kullandırım yöntemlerinden “Yatırım Vekâletine Dayalı Katılma Hesabı” bölümünde daha detaylı olarak işlendi. (Cebeci, 2019)

Tevarruk'un caiziyeti ile ilgili çeşitli tartışmalar vardır. AAOIFI'nin (İslami Finans Kuruluşları için Muhasebe ve Denetleme Kurumu) 2006 yılında yayınladığı 30. Standarda tevarruk işlemini bazı şartların yerine getirilmesi kaydı ile caiz görmüştür. (AAOIFI, 2012: 573-579)

Türkiye'deki katılım bankalarında Tevarruk uygulaması sınırlıdır. Borcunu ödeyemeyen müşterinin borcunun tekrar yapılandırılması, Yurtdışı işlemlerin bazı kısımları ve çok çok zaruri ve istisnai haller dışında tevarruk uygulaması yok gibidir.

3.7.3.2.Karz (Borç Verme, Ödünç Verme)

Piyasada emsali bulunan standart bir malın (misli malın) mülkiyetini, emsalini daha sonra iade etmek kaydı ile bir başka kişiye devir etmek, borç vermektir. (A.g.e.: 412).

Terim olarak Karz bir mal veya kıymeti tekrar geri almak kaydı ile birine borç/ödünç vermektir. Türk Borçlar Kanunu'nun, 306. Maddesinde; “Karz bir akiddir ki onunla ödünç veren, bir miktar paranın yahut diğer bir mislî şeyin mülkiyetini ödünç alan kimseye nakil ve bu kimse dahi buna karşı miktar ve vasıfta müsavi aynı neviden şeyleri geri vermekle mükellef olur” şeklinde tarif edilmiştir. (Apaydın, 2019)

Karz işlemleri İslami bankacılık uygulamalarında çok yaygın olmamakla beraber, kısa vadeli borç verme, vergi ödemeleri, kredi kartı işlemleri gibi çok itibarlı, yüksek teminatlı müşterilerin çok kısa vadeli nakit ihtiyaçlarını karşılamada kullanılır.

İslami bankalar, karz-ı hasen uygulamasını çok kullanmak istememekle birlikte bazen aşağıdaki durumlarda kullanılabilmektedirler.

-Bankanın ortaklığı bulunduğu firmaların, çalışma sermayesinin finansmanında,

-Bankanın kredibilitesi yüksek, teminatları sağlam, güvenilir ve itibarlı olan bir müşterinin kısa vadeli nakit ihtiyacını gidermek,

-Bankada yüksek mevduatı olup vade veya para cinsi uyumsuzluğu yaşayan müşterinin kısa vadeli nakit ihtiyacını gidermek.

Nakit akışında kısa vadeli sorun yaşayan müşteri, kredibilitesi, teminatları ve itibarını veya varsa mevduatını kullanarak bankasından kısa vadeli karz kredisi (sıfır maliyetli kredi) talebinde bulunur. Bu talebi karşılamak isteyen banka mevcut yasalar çerçevesinde müşterisine karz-ı hasen kolaylığı sağlanabilir. (Çürük, 2013: 46) (El-Haseni, 1996:113-116)

3.7.3.3.Vekâlet

Fıkhî terim olarak vekâlet şu şekilde tarif edilir. "Caiz olan ve bilinen bir tasarruf konusunda bir kimsenin kendi yerine başka birisini yetkili kılmasıdır." Mecelle deki tarifinin sadeleştirilmiş şekli şöyledir. Vekâlet; bir kimsenin işini başkasına havale etmesi ve o işte onu kendi yerine geçirmesidir. (Döndüren P., 2010: 550)

Vekâlet günümüzde başta murabaha, istisna, selem ve icara akitleri olmak üzere çeşitli finansman modellerinin uygulanmasında kullanılan bir ön akittir. Vekâletler özel ya da genel olabilir. Vekâlet sözleşmeleri, günümüz finansal işlemleri kolaylaştıran bir akittir. Müşteri bankayı vekil kılabilirdiği gibi, banka da müşterisini vekil kılabilmektedir. (Çürük, 2013: 47)

3.7.4. Katılım Bankacılığında Diğer Finansman Uygulamaları

Katılım Bankacılığında uygulanan diğer finansman uygulamaları sukuk ve tekâfûl'dür. Sukuk, belli dönemlerdeki nakit ihtiyacını karşılamak isteyen kurumların başvurdukları bir likidite sağlama yöntemidir.

Diğer taraftan riskten korunmak isteyen kurumlar risklerini korunmaaltına (hedging) almak istemektedirler. İslami Finans bu isteğe karşılık tekâfûl (karşılıklı dayanışma) sistemini geliştirmiştir.

3.7.4.1.Sukuk/Kira Sertifikası

Sukuk; eşit değere sahip sertifika manasına gelen sak kelimesinin çoğuludur. Basit anlamı ile k bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını göstermektedir. Sukuku bono ve tahvilden ayıran mülkiyet hakkıdır. Bono ve tahvilde nakit akışı var iken sukuk ta buna ilave olarak mülkiyet hakkı da vardır. Sukuklar; İslam hukuku prensiplerine uygun menkul kıymetlerdir.

Geleneksel borçlanma araçları faize dayalı menkul kıymetlerden oluşur iken, sukuklar bunun aksine sahipliğe dayalı yatırım sertifikalarıdır. Bu yatırım sertifikalarına faizsiz bono da denmektedir.

Sukuklara faizsiz bono denmesinin nedeni, tahvil ve bonolar gibi sabit getirili menkul kıymetlere benzetilmesindedir. Sukuklar bir varlığa dayalı olarak çıkarılıp bu varlığın getirisine endekslendiği için sabit getirililerinden dolayı tahvil ve bono ya benzetilmektedir. Oysa tahvil ve bonolarda bir varlık şartı veya varlığın getirisi şartı yoktur.

Günümüzde sukuk, bir varlığın Varlık Kiralama Şirketine (VKŞ) devri yapıp hisse miktarınca bu varlığın değeri sertifikalara dönüştürülerek o varlığın mülkiyetinin sertifikalar aracı ile yatırımcılara (satışını) transferini sağlayan bir seküritizasyon/ menkul kıymetleştirme işlemidir.

Bankalar, reel sektör, devlet kurumları, özel sermayeli şirketler ve ortaklıklar ile adi ortaklıklar sukuk ihraç edebilirler (Tebliğ m.3/ğ). Bono, tahvil ihraç edebilen tüm tüzel kişiler sukuk ta ihraç edebilirler. Sukuk satışları SPK kanununu gereği Varlık Kiralama Şirketleri aracılığı ile yapılabilmektedir.

Türkiye de ilk sukuk ihracı 2011 yılında bonolardaki vergi istisnaları düzenlendikten sonra Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından gerçekleştirilmiştir. Sukuk'un piyasada az biliniyor olması, bu konuda faaliyet gösteren kurumların da azlığı sebebi ile sukuk piyasası yeterince gelişmemiştir. 2012 yılından sonra Devletin de sukuk ihraç etmeye başlaması ile sukuk piyasası canlanmış ve sektöre yeni katılımcıları girmiştir.

Türkiye'de ihraç edilmeye başlanan sukuk ürünleri katılım bankaları için yeni bir enstrüman olmuş ve en çok onların işine yaramıştır. Katılım bankaları bu ürün ile nakit

ihtiyaçlarını faize bulaşmadan çözecek yenilikçi bir ürün kazanmış oldular. Sukuk, Dünyada dah sık kullanılır iken Türkiye de daha yeni yeni kullanılmaya başlanan özellikle katılım bankalarının ve devletin nakit ihtiyaçlarını faizsiz olarak gidermede sermaye piyasalarında kullanabileceği bir üründür. (KT Portföy Yatırımcı Kılavuzu-Sukuk, 2019)

a-Bono İle Sukuk Arasındaki Farklar

Sukuk her ne kadar bonoya benzetilse de bono ile Sukuk arasında çok anlamlı farklar vardır. Bu farkları tablo halinde aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

Tablo 3.7.4.1.1: Bono ile Sukuk Arasındaki Farklar

	Kira Sertifikası	Bono
Özü	Borç değildir, belirli varlık/proje/ hizmetlerde yatırımcıların bölünmez hisselerini ve haklarını temsil eder.	İhraç edenin borcudur.
Dayanak	Minimum %51 maddi varlıklara dayanır. Proje, dayanak varlık veya bir hak/hizmet üzerinde yatırımcıya mülkiyet hakkı tesis eder.	Gerekli değildir. Genelde dayanak varlık olmadığı için teminata bağlanmamıştır. Alacaklılar alacaklarını doğrudan borçludan talep ederler.
Teminat	Yapılandırılmış ek teminatların yanı sıra temel varlıklarda veya projelerde sahiplik hakları ile teminatlandırılmıştır.	Genellikle teminatsız senetlerdir.
Anapara ve Gelir	İhraç eden tarafından garanti edilmez.	İhraç eden tarafından garanti edilir.
Amaç/ Prensip	Faizsiz Bankacılık Prensiplerine uygun amaçlar prensipler dahilinde ihraç edilirler.	Herhangi bir amaç için ihraç edilebilirler.
Sertifika sahiplerinin Riskleri	Sertifika sahipleri temel varlıkların/projelerin performansından payları oranında etkilenirler. Ayrıca borçlunun performansı da sukuk ödemelerini etkileyebilir.	Bono sahipleri dayanak varlık söz konusu olmadığı için dayanak varlığın performansından değil sadece Borçlunun finansal durumundan etkilenirler.
İhraççı	Sermaye şirketi veya tacir niteliğini haiz gerçek veya tüzel kişilerin bir araya gelerek ve malvarlıklarını birleştirmek suretiyle yazılı bir sözleşmeye istinaden oluşturdukları adi ortaklık	Kamu ve özel hukuk tüzel kişileri.

Kaynak: (KT Portföy Yatırımcı Kılavuzu-Sukuk, 2019)

b-Türkiye'de Ve Dünya'da Sukuk

Katılım Bankaları Birliği'nin sukuk ihraç verilerinden derlenen bilgilere göre, Hazine ile katılım bankalarının 1 Ocak 2010 ile 31 Temmuz 2019 tarihleri arası yurt içi yerleşiklerden oluşturdukları kira sertifikası ihracı, TL cinsinden toplam 85 milyar 290 milyon, avro cinsinden 2 milyar 403 milyon, altın cinsinden 36 bin 456 ton ve dolar cinsinden de 12 milyar 476 milyon olarak gerçekleşti.

Tablo 3.7.4.1.2: Türkiye’de Son 10 Yılda Sukuk İhraçları

Hazine ve Türkiye’de faaliyet gösteren katılım Bankalarının Sukuk İhraçları (1 Ocak 2010-31 Temmuz 2019)		
TL	85 Milyar	290 Milyon
Avro	2 Milyar	403 Milyon
Dolar	12 Milyar	476 Milyon
Altın	36 Bin	45 Ton

Kaynak:(Katılım Bankaları Birliği, 2019)

Katılım Bankalarının son on yıldaki sukuk ihrac hacmi 65 milyar 106 milyon lira oldu. Sukuk ihracında en büyük hacmi 21 milyar 68 milyon lirayla Kuveyt Türk Katılım Bankası, ikinci olarak 12 milyar 367 milyonluk hacmi ile Albaraka Türk Katılım Bankası gerçekleştirdi. Vakıf Katılım Bankası 11 milyar 145 milyon lira, Türkiye Finans Katılım Bankası 10 milyar 967 milyon lira, Ziraat Katılım Bankası da 8 milyar 904 milyon lira kira sertifikası ihracatı gerçekleştirmiş oldu.

Hazine, 1 Ocak 2012-31 Temmuz 2019 döneminde toplamda, 32 milyar 381 milyon lira, 2 milyar 403 milyon avro, 36 bin 456 ton altın ve 8 milyar dolar değerinde kira sertifikası ihracı gerçekleştirmiş oldu.

Tablo 3.7.4.1.3: Katılım Bankaları Sukuk ihraçları

KATILIM BANKALARI SUKUK İHRAÇLARI (1 Ocak 2010 31 Temmuz 2019) TL cinsinden	
Kuveyt Türk	21 Milyar 68 Milyon
Albaraka Türk	12 Milyar 367 Milyon
Vakıf Katılım	11 Milyar 145 Milyon
Türkiye Finans	10 Milyar 967 Milyon
Ziraat Katılım	8 Milyar 904 Milyon

Kaynak: (Katılım Bankaları Birliği, 2019)

2018 yılında dünyada toplam sukuk ihracı 45 milyar doları aşarak toplam sukuk miktarı 470 Milyar dolara ulaştı. 2024 yılı toplam sukuk hacminin 840 milyar doların üzerinde olacağı tahmin edilmektedir.

Sukuk dünya üzerinde daha çok Malezya, Endonezya, Suudi Arabistan ve Körfez bölgesinde yaygın bir finansal enstrüman olarak kullanılmaktadır. Kuveyt, İran ve Nijerya 2018 yılında sukuk ta büyüyen ülkeler oldu. 2018 yılı verileri ile Malezya küresel sukuk pazarında 219 milyar dolarlık ihraç büyüklüğüyle liderdir. Suudi Arabistan 98 milyar dolarla ile ikinci, Endonezya da 51 milyar dolarla üçüncü sırada gelmektedir. (icd-thomson-reuters-islamic-finance-development-report-2019, 2020)

Tablo 3.7.4.1.4: İslam Dünyası Sukuk İhraçları

Ülkelere Göre Toplam Sukuk İhraçları (Milyar Dolar)			
	2016	2017	2018
Malezya	169	204	219
Suudi Arabistan	53	81	98
Endonezya	37	46	51
Birleşik Arap Emirlikleri	32	32	35
Türkiye	11,34	11,5	11

Kaynak: (Katılım Bankaları Birliği, 2019)

3.7.4.2. Tekafül

Tekâfül, Arapça kökenli bir kelime olup kefele' kelimesinden türemiş "dayanışma" anlamına gelmektedir. Literatürde daha ziyade İslami sigortacılık, Katılım sigortacılığı alanında kullanılmaktadır. Genel ilkeleri;

- Bireylerin veya kurumların dayanışma ve yardımlaşma esasına göre bir araya geldiği kar amacı gütmeyen kooperatif sigortacılığı
- Fonlarını faizsiz yatırım araçlarında değerlendirmeleri,

- Hasar durumunda sorumlulukların paylaşım esasına göre katılımcıların paylarına göre belirlenen dayanışma modeli (Tekafül, 2019)

Geleneksel sigortalardan farklı olarak tekâfül sisteminde alınan primler bağış (teberru) olarak alınmakta ve bir havuzda biriktirilmektedir. Bu havuzda biriken meblağlar hasar gerçekleşmesi halinde hasar sahibinin mağduriyetini gidermede kullanılmaktadır.

Tekâfül sigortacılığında diğer sigorta şirketlerinden farklı olarak poliçe sahiplerine belirli şartlarda bedel iadesi yapılır. Havuzda biriken fonlardan hasar ve diğer masraf ödemeleri düşüldükten sonra havuzda bir bakiye kalır ise; bu bakiye döneminde sigorta yaptıran poliçe sahiplerine havuza katılım oranlarına göre bakiye iadesi yapılır. (Katılım Dünyası, 2016)

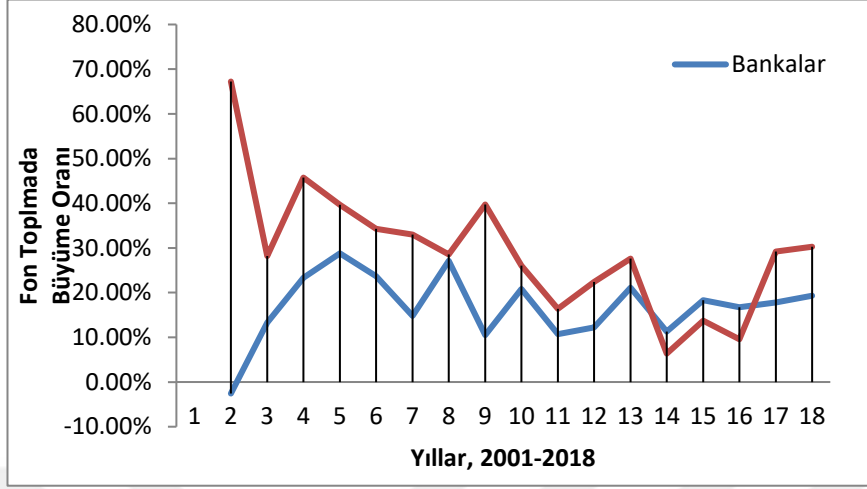
Tekafül maddesi üçüncü bölümde Katılım Sigortacılığı bölümünde daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

3.8.Katılım Bankaları ve Mevcut Durum

Katılım bankacılığı Dünyada yaklaşık 60 yıldır uygulanmakta, Türkiye de ise yaklaşık 30 yıldan beri faaliyetlerine devam etmektedir. Klasik bankalara alternatif olarak ortaya çıkmışlardır. Çıkış amaçları faiz hassasiyeti olan kişilere yardımcı olmak, bu kişileri genel ekonomiye kazandırmak, sermaye birikimine yardımcı olmak, sermayeden uzak duran bir kesimi de sermaye ile buluşturmak..

Bir alternatif olarak yola çıkıldığı için ilk yıllarda büyük zorluklar ve sıkıntılar çekilmiştir. Bunların başında yetişmiş personel, gerekli teknolojik alt yapı, hukuki düzenlemeler, tanıtım ve pazarlama zorlukları, ulaşılabilirlik (şubeleşme), sermaye yetersizliği (mevduat ve banka sermayesi), yüksek enflasyon, krizler ve siyasi istikrarsızlık sayılabilir.

Grafik 3.2: Katılım Bankalarının Yıllara Göre Fon Toplama Büyüme Grafiği

Kaynak: (Türkiye Bankalar Birliği, 2019) verilerinden hazırlanmıştır.

Bütün bu olumsuzluklara baktığımızda 2018 yılı itibari ile geline nokta toplam fon toplama da bankacılıktan %6,69 pay, toplam Fon kullandırımında da %5,05 pay almaktadırlar. Katılım bankalarına ait fon gelişimi ve kullandırım verileri aşağıda tablo ve grafik olarak gösterildi.

Tablo 3.8.1: Katılım Bankaları Toplanan Fonlar (Milyon TL)

Yıl	Katılım Bankaları	Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Büyüme (%)	Sektör Payı (%)
2002	3.206	67,24	145.594	-2,57	2,20
2003	4.111	28,23	164.923	13,28	2,49
2004	5.992	45,76	203.386	23,32	2,95
2005	8.369	39,67	261.948	28,79	3,19
2006	11.237	34,27	324.069	23,72	3,47
2007	14.943	32,98	371.927	14,77	4,02
2008	19.210	28,56	472.695	27,09	4,06
2009	26.841	39,73	522.415	10,52	5,14
2010	33.828	26,03	631.119	20,81	5,36
2011	39.374	16,39	698.743	10,71	5,63
2012	48.198	22,41	783.888	12,19	6,15
2013	61.495	27,59	949.319	21,10	6,48
2014	65.405	6,36	1.056.628	11,30	6,19
2015	74.362	13,69	1.250.016	18,30	5,95
2016	81.505	9,61	1.459.269	16,74	5,59
2017	105.310	29,21	1.719.149	17,81	6,13
2018	137.220	30,30	2.051.156	19,31	6,69
2019	215.983	57,40	2.576.404	25,60	8,38

Kaynak;

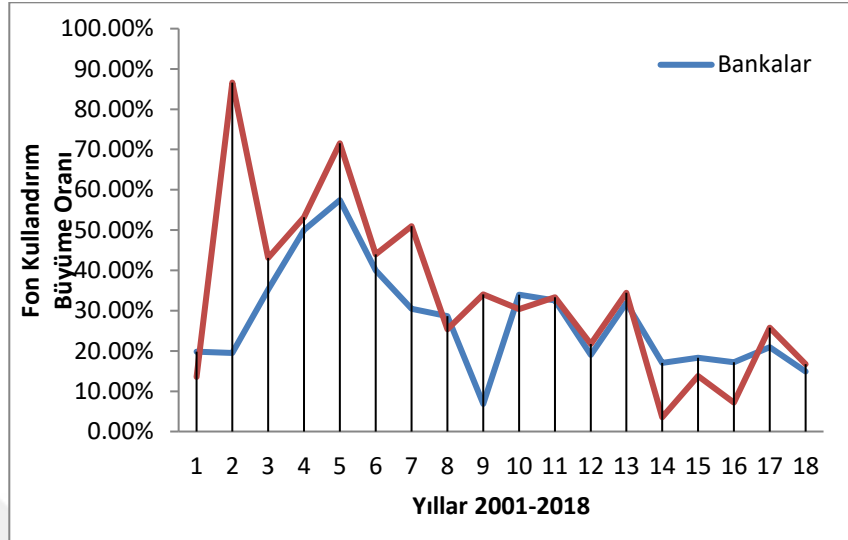
<http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>

<https://www.bddk.org.tr/Veriler/Aylik-Bulten/12- BDDK Aylık Bülten>

[https://verisistemi.tbb.org.tr/ - Türkiye Bankalar Birliği Veri Sistemi](https://verisistemi.tbb.org.tr/)

<http://www.tkbb.org.tr/denetim-raporlari- TKBB Denetim Raporları>

Grafik 3.3: Katılım Bankalarının Yıllara Göre Fon Kullandırım (Kredi) Büyüme Grafiği

Kaynak: (Türkiye Bankalar Birliği, 2019) verilerinden hazırlanmıştır.

Tablo 3.8.2: Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü 2019 Finansal Verileri

KATILIM BANKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ BAŞLICA FİNANSAL BÜYÜKLÜKLERİ (Mio TL - ARALIK 2019)							
FİNANSAL BAŞLIKLAR		KATILIM BANKALARI			BANKACILIK SEKTÖRÜ		
		Ara-19	Ara-18	2019/Aralık - 2018 (değişim %)	Ara-19	Ara-18	2019/Aralık - 2018 (değişim %)
TOPLANAN FONLAR	TP	91,145	60,626	50.3%	1,267,073	1,054,572	20.2%
	YP-DÖVİZ	106,533	67,790	57.2%	1,226,609	954,893	28.5%
	YP-MADEN	18,305	8,804	107.9%	82,722	41,701	98.4%
	TOPLAM	215,983	137,220	57.4%	2,576,404	2,051,166	25.6%
KULLANDIRILAN FONLAR		149,475	124,562	20.0%	2,739,736	2,465,582	11.1%
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT)		7,763	5,050	53.7%	150,108	96,611	55.4%
TOPLAM AKTİF		284,450	206,806	37.5%	4,491,708	3,867,135	16.2%
ÖZ VARLIK		21,762	16,780	29.7%	492,384	421,185	16.9%
NET KÂR		2,433	2,097	16.0%	49,753	54,123	-8.1%
PERSONEL SAYISI		16,040	15,654	2.5%	204,626	207,716	-1.5%
ŞUBE SAYISI	YURTIÇİ	1,176	1,120	5.0%	11,300	11,493	-1.7%
	YURTDIŞI	3	2	50.0%	74	72	2.8%
	TOPLAM	1,179	1,122	5.1%	11,374	11,565	-1.7%

Kaynak: (TKBB Mukayeseli Tablolar, 2020)

3.9.Faaliyetlerine Devam Eden Katılım Bankaları

Türkiye'de Ocak 2021 tarihi itibarı ile faaliyetlerine devam eden katılım bankaları altı tanedir.

3.9.1.Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Albaraka Türk katılım bankası 1984 yılında kurulmuş olup ülkemizin en eski katılım bankasıdır. Ortadoğu kökenli güçlü sermaye gruplarından Albaraka Bankacılık Grup ve İslam Kalkınma Bankası öncülüğünde Türk milletine uzun yıllardan beri hizmet vermekte ve ekonomisine katkı sunmaktadır.

Albaraka Türk'ün katılım bankacılığına sunduğu yeniliklerden bazıları şunlardır;

- 1985-** Türkiye'nin ilk özel finans kurumu olarak faaliyete başladı
- 2011-** İlk yurt dışı şubesini Erbil-Irak'ta açtı. 350 milyon dolarlık murabaha sendikasyonu ile sektörünün en büyük meblağlı sendikasyon kredisine imza attı. İlk wakala işlemini gerçekleştirdi.
- 2013-** Türkiye'de ilk defa uygulanan murabaha sukuk yöntemiyle sermaye benzeri kredi aldı
- 2017-** Islamic Finance News dergisi (IFN) tarafından "Türkiye'nin En İyi Katılım Bankası" seçildi.
- 2018-** Turcomoney tarafından Türkiye'ye Değer Katanlar Ödülleri'nde "Yılın En İyi Katılım Bankası" ödülünü aldı

Ortaklık yapısı şu şekildedir; yabancı ortaklar oranı %65,99, yerli ortaklar oranı %8,77, halka açıklık oranı %25,23'tür. (Albaraka, 2019)

2019 Haziran sonu itibarı ile Toplam Aktifi 43 milyar 885 milyon TL, Özvarlıkları 3 Milyar 287 milyon TL, Personel sayısı 3.884 şube sayısı 2 si yurtdışında olmak üzere toplamda 232 dir. (TKBB Mukayeseli Tablolar, 2020)

Dünyanın en iyi Katılım Bankası olma vizyonu ile faaliyetine devam etmektedir. (Albaraka, 2019)

3.9.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., 31 Mart 1989 tarihinden ana ortaklar olarak Kuveyt merkezli Kuwait Finance House ve T.C.Vakıflar Genel Müdürlüğü ortaklığında “Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. unvanıyla 3.özel finans kurumu olarak faaliyetine başlamıştır. 2006 yılından itibaren Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. adını almıştır.

Ortaklık yapısı; Kuveyt Finans Kurumu %62,24, Vakıflar Genel Müdürlüğü %18,72, Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluşu %9, İslâm Kalkınma Bankası %9, diğerleri %1,

Toplam Aktifi 86 milyar 979 milyon TL, Öz varlığı 6 Milyar 12 Milyon TL, Türkiye genelinde 419 şubesi, tamamı kendi iştiraki olan Almanya’daki 4 şubesi bulunan KT Bank AG, Bahreyn’de 1 Yurtdışı şubesi ve 5,861 çalışanı ile katılım bankacılığına öncülük etmektedir. (KuveytTürk, 2019)

Kuveyt Türk ün katılım bankacılığına sunduğu yeniliklerden bazıları şunlardır;

- İlk “**Taksitli Ticari Kart**” olan “**Palmiye Card**”ı geliştirip pazarladı. (2001)
- “**VISA**”ya doğrudan üye olan ilk özel finans kurumu oldu. (2002)
- Vadeli Döviz alım satım işlemlerinde “**Forward**”ı uygulayan ilk katılım bankası oldu
- Gram altın alım satımına ve İstanbul Altın Borsa’sındaki “**Altın Bankacılığı**”nı başlatan ilk finans kurumu oldu. (2007)
- Altına Altın, Altın Swap ve Altın Çek ürünleri piyasaya sunuldu (2008)
- 12 Milyon dolar sermaye ile **Dubai** de banka iştiraki kurdu. (2009)

- Sukuk ürününü Türkiye’de ilk uygulayan kurum oldu. 100 milyon dolarlık ilk sukuk işlemini gerçekleştirdi. (2010)
- “**Gold Plus Altın Fonu**” ve “**Silver Plus Gümüş fon**” u geliştirip borsada yatırımcıların istifadesine sundu. (2012)
- Dünya’da bir ilk olan XTM makineleri ile dijital ortamda, self servis video görüşmeli insansız bankacılık projesini İstanbul’un 22 noktasında müşterilerinin beğenisine sundu. (2014)
- Almanya’da faizsiz bankacılık iş modeline göre çalışan ve %100 Kuveyt Türk iştiraki olan **KT Bank AG** hizmete başladı.
- Katılım bankacılığında ilk olarak özel müşteriler için “**Özel Bankacılık**” faaliyetlerine başlamıştır. (2015)
- Gerçekleştirdiği sukuk ihraçları ile Türkiye’nin en büyük **Sukuk** ihraççısı oldu (2016)
- “Great Place to Work Enstitüsü”nce düzenlenen “Türkiye’nin En İyi İşverenleri Araştırması”nda “Finans’ın En İyi İşvereni” ve “**Türkiye’nin En İyi İşvereni**” ödülleriyle layık görüldü.
- Kendi bankacılık yazılımı olan **BOA’yı** dünyanın 20 ülkesinde 60’tan fazla bankanın kullanımına sundu. (2018) (KuveytTürk, 2019)

3.9.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye Finans 2005 yılında Anadolu Finans ile Family Finans’ın evliliği ile kurulmuştur. Ortaklarından olan Anadolu Finans 1991 yılında %100 yerli sermaye ile kurulan ilk özel finans kurumu idi. Family Finans ta Türkiye’nin ilk faizsiz finans kuruluşlarından olup 1985 yılında faaliyete başlamış 2001 yılına kadar Faisal Finans adı ile 2001 yılından sonra da Family Finans adı ile yoluna devam etmiştir. Bu iki kurumun birleşmesi BDDK’nın izni ile 30 Aralık 2005 tarihinde gerçekleşmiş ve

bankanın ismi Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değişmiştir. Bu birleşme ile Türkiye Finans Türkiye'nin en büyük Katılım Bankası olmuştur.

Bankanın hisselerinin %60'ı 31 Mart 2008 Ortadoğu bölgesinin en büyük sermayeli bankalarından biri olan The National Commercial Bank (NCB) satılarak büyük bir değişim ve atılım dönemine girilmiştir.

Türkiye Finans'ın ana ortağı NCB 1953 yılında Suudi Arabistan da kurulmuş Suudi Arabistan'ın en büyük kamu bankasıdır. 2017 yılsonu verilerine göre NCB 118 milyar Dolar Aktif büyüklüğü, 5,3 Milyar doları ödenmiş olan 17,1 Milyar Dolar özkaynağı, 2,6 Milyar Dolar net kârı olan, 8 binden fazla çalışanı, 400 şubesi, 3,432 ATM si, 5 Milyondan fazla müşterisi olan ve işlemlerin %96'sını alternatif dağıtım kanallarından gerçekleştiren körfez bölgesinin en büyük bankalarından biridir.

Türkiye Finans Katılım Bankası, The National Commercial Bank'ın ana ortaklığında güçlü sermaye yapısı ve vizyonuyla faaliyetine devam etmektedir. Banka vizyon olarak sürdürülebilir ve kârlı büyüme ile katılım bankacılığını Türkiye'deki tüm birey ve şirketlerle tanıştırmayı hedeflemektedir. (TürkiyeFinans, 2019)

Türkiye Finans'ın 2019 Haziran sonu verilerine göre toplam aktifleri 50 Milyar 756 Milyon TL, Öz Varlığı 4 Milyar 590 Milyon TL, Personel sayısı 3,534 ve 310 şubesi ile müşterilerine yenilikçi, kurumsal ve bireysel alanda hayatı kolaylaştıran bankacılık ürün ve hizmetleri sunmaktadır. (TKBB Mukayeseli Tablolar, 2020)

Türkiye Finans ın Katılım Bankacılığına sunduğu yeniliklerden bazıları şunlardır;

- “**Kredi Garanti Fonu**” destekli fon kullandırımında 3,5 milyar TL lik hacmi ile katılım bankaları arasında birinci oldu. (2017)

-“**Bol Kepçe**” hesap ürünüyle katılma hesabı ie kira sertifikalarını birleştiren yenilikçi hesap ürününü hizmet sundu.(2017)

- Katılım Bankaları arasında 45 bin POS cihazı sayısına ile POS sayısı ve cirosunda birinci sıradadır. (2016)

- “Haremeyn Kart”ı, hac umre ibadeti yapan müşterilerinin hizmetine sundu.

-KOBİ müşterilerine vade farksız taksitli alışveriş imkânı sunan “**Siftah Kart**” kullanıma sunuldu.

-Cazip kâr payı ve ek avantajlar sunan vadeli tasarruf ürünü **Akıllı Hesap** hizmete sunuldu. (2013) (TürkiyeFinans, 2019).

3.9.4.Ziraat Katılım A.Ş.

Ziraat Bankasının iştiraki olarak 2014 yılında kurulan ilk kamu katılım bankasıdır. 2015 yılından itibaren BDDK tarafından verilen izin ile faaliyetlerine başlamış, 2016 yılından alınan karara istinaden sermayesi artırılarak müşterilerini önemseyen ve onlara özgü çözümler sunmayı kendisine temel felsefe edinen bir katılım bankası olma yolunda hızla ilerlemektedir.

Kurulduğu yıldan itibaren hızla şubeleşmeye giden Ziraat katılım bankası 2019 yılı haziran sonu itibari ile aktif büyüklüğü 28 milyar 842 milyon TL, Özvarlığı 2 Milyar 770 Milyon TL, Personel sayısı 1094 ve şube sayısı da 84 tür.

Yalnızca müşteri ve hissedar odaklı değil, topluma ve tüm paydaşlarına değer katacak çalışmalarda bulunmak için ülke genelinde 84 şube ile Türkiye'de ve bölgesinde katılım bankacılığına güç veren, sürekli değer üreterek her aşamada paylaştıkça daha fazlasını müşterilerine öneren, evrensel, saygın ve lider bir katılım bankası olma vizyonu ile faaliyet göstermektedir (ZiraatKatılım, 2019).

3.9.5.Vakıf Katılım A.Ş.

Vakıf Katılım Bankası, tamamı T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü ve müdürlüğün çatısı altında bulunan Bayezid Han-1 Sani (II. Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-1 Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı, Mahmut Han-1 Sani Bin Abdulhamit Han-Evvel (II. Mahmut) Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfın ait ortaklık hisseleri ile 2015 yılında kurulmuştur. 17.02.2016 tarihinde Bankacılık

Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni alarak kamunun 2. katılım bankası olarak faaliyetine başlamıştır.

Yüzyıllardır kültürümüzün önemli bir parçası olan ve bugün T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaşatılan “Vakıf Kültürü”nün önemli bir kurumu olarak katılım bankacılığı faaliyetlerini sürdürmektedir.

Kurulur kurulmaz hızlı bir şekilde şubeleşme faaliyetine girişmiş olan Vakıf Katılım'ın 2019 yılı haziran sonu itibari ile 24 Milyar 96 Milyon TL ye, öz varlığı 1 Milyar 688 Milyon TL ye, personel sayısı 1.194'e, şube sayısı da 93'e ulaşmıştır. Faaliyetlerini vakıf geleneğine uygun, vakıf kültürünü'nün önemli bir kurumu olarak Katılım Bankacılığında referans banka olma vizyonu ile faaliyetlerini sürdürmektedir. (VakıfKatılım, 2019).

3.9.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.

Katılım bankası sektörünün en genci, kamu katılım bankalarının üçüncü katılım bankası olarak 18 yıl aradan sonra yeniden açıldı. BDDK'dan faaliyet iznini 27 Şubat 2019'da aldı, ilk şubesini olan merkez şubesini 21 Mart 2019 da açarak sektörde hizmet vermeye başladı.

Emlak Bankası, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk bankalarındandır. 1926 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin imarını üstlenmek, inşaat işlerine destek olmak, yetimin hakkını korumak ve gerekli kredi desteğini sağlamak amacıyla Emlak ve Eytam bankası adı ile kuruldu. Yıllar içerisinde ismi değişti. Türkiye Emlak Bankası iken faaliyeti durduruldu 2019 yılında Türkiye Emlak Katılım bankası adı ile tekrar faaliyete başladı.

Türkiye Emlak Katılım Bankası, 93 yıllık tecrübesi içerisinde birçok projelere öncülük etti, bu projelere destek oldu. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Yeni Meclis binası, Merkez Bankası binası, Türk Ocağı binası ve gibi en seçkin mimari projelere destek oldu. Konut kredisi finansman modelini ilk örneğini Bahçelievler Konutlarında ortaya koydu. (Emlak Katılım, 2019)

Emlak Katılım Bankası kurucu Genel Müdürü Aksu, bankanın yeni vizyonunu şu şekilde açıklamaktadır;

Geçmişte Ataşehir, Bahçeşehir, Ataköy gibi Türkiye standartlarının üzerinde şehirleşme projelerini finanse ettiğimiz sistemi Türkiye’de oturtmak ve kamunun hizmetine sunmak. Biz bunu gerçekleştireceğiz. Yapı malzemeleri üreticileri ve kullanıcılarından oluşan inşaat sektörünü en iyi noktaya taşıyacak finansal çözümleri sunan bir banka olmayı hedefliyoruz. Kısa vadeli değil uzun vadeli kazanımları hedefliyoruz. Projelere finansal ortak olabiliriz. (Emlak Katılım Şubeleşmeye Gidiyor, 2019)

2019 Haziran sonu itibari ile şube sayısı 1 olan Emlak Bank 2019 yılsonuna kadar 7 bölgede 15 şubeye ulaşmayı hedeflemektedir. Bankanın 2019 Haziran sonu itibari ile toplam aktifi 4 Milyar 350 Milyon, öz varlıkları 1 Milyar 147 milyon, personel sayısı da 222dir. (TKBB Mukayeseli Tablolar, 2020)

Banka vizyonunu "ülkemizin büyüme ve kalkınma hedefine destek olmak amacıyla yerel üretimi ve sosyal projeleri destekleyen, finansal sistem ile reel sektör arasında güçlü ve sürdürülebilir bir ilişki kuran katılım bankası olmak" olarak belirlemiştir. (Emlak Katılım, 2019)

3.10.Katılım Bankalarına Benzer İşlem Yapan Bazı Kurumlar

Kendileri bir finans kurumu olmamakla beraber, katılım bankacılığı prensiplerini benimsemiş, faizsiz finansman esaslarına göre hizmet veren kuruluşlardır. Bir nevi organizasyon şirketi ile Tekafül şirketi arası şirketlerdir. Çalışmamızda bu alanda faaliyet gösteren bu tür şirketlerin ilklerinden olan iki tanesini EminEvim ve Fuzul Ev'i değerlendireceğiz.

3.10.1.Emin Evim /Emin Otomotiv

1991 yılında kurulan Emin Şirketler Topluluğu öncelikle otomobil ve konut olmak üzere birçok sektörde halka hizmeti esas alan anlayışı ile faaliyete başlamıştır.

1991-2001 yılları arasında daha çok Emin Otomotiv olarak tanınmış ve otomobil kampanyaları düzenlemiştir. 2000 yılına kadar Türkiye'nin 67 bölgesinde temsilcilik kurarak büyük bir müşteri kitlesine ulaşmıştır. 2001-2005 yıllarında 10 yıllık tecrübesi ile İnşaat, Enerji, Tarım, Mobilya vb alanlarında yirmiden fazla marka ile büyüme sağlamıştır. 2005 yılında ekonomik istikrarın ve siyasi değişimin de katkısı ile Türkiye’de siyasi söylem olan iki anahtar: "bir araba, bir ev” hayalini gerçeğe dönüştürmek için somut adım atılarak Emin Evim doğmuştur. Kurulduğu 1991 yılından 2018 yılına kadar toplam 18.611 adet otomobil teslimatı ile müşterisine hizmet vermiştir.

Otomobil almada yaşanan zorluklar ve ağır banka kredileri nedeniyle faizsiz sistem olarak düşünülen “El birliği” modeli ile her ay sırayla bir katılımcıyı otomobil sahibi yapma modeline konut edinme modeli de eklendi. Bu sistem ile müşterilere faize bulaşmadan ödeme güçlerine göre istedikleri yerden istedikleri gayrimenkulü alabilme imkânı tanınmış oldu. Sistemin özünde yardımlaşma ve dayanışmaya dayanmaktadır. Şirket bu sisteme “Elbirliği Sistemi” adını vermiştir.

Peşinatlı, çekilişli ve vade ortası teslim olmak üzere 3 farklı sistem ile hizmet veriliyor. Bu seçeneklerin üçü de “El Birliği” sistemi ile faizsiz ev/araba sahibi olmak isteyenlere alternatif imkân sunuyor. Konut /araba kredilerinin aksine bu sistemde faiz sistemi değil firma tanımına göre "El Birliği" bir nevi Tekafül sistemine göre çalışıyor. Farklı, meblağ, vade ve teslimat seçeneklerine göre guruplar oluşturuluyor. Bu guruplarda belirli periyotlarda çekilişler yapılıyor. Çekilişli sistemde ilk taksitlerden itibaren ev/araba sahibi olma ihtimali vardır. Bütçesinde bir aksilik yaşayan müşterileri için evin değerini değiştirme, taksitleri dondurma alternatifler sunuyor.

Emin Evim in maliyet hesaplamasına örnek;

Toplam Gayrimenkul bedeli 100,000 TL. Müşterinin hiç peşinat vermediğini ve 100 aylık (100 kişilik bir gurup) bir ödeme planı seçildiğinde müşteriden Organizasyon

ücreti olarak 7.500-8.000 lira peşin alınıyor, ilk taksit 1.000 lira, bu rakam ev teslim edilene kadar (evini önceden teslim alanlar diğerlerine kira yardımı yaptığı için) biraz düşüyor, ev tesliminden sonra da 1,350 lira gibi bir rakam ile sabitleniyor. Evinin ilk aylarda teslim ala katılımcının maliyeti son aylarda teslim alanın maliyetine göre biraz daha fazla oluyor. Evi ilk teslim alanların yaklaşık maliyeti 140.000 lira olur iken son teslim alanların maliyeti de 120.000 lira gibi oluyor. Bu maliyetler banka kredileri ile karşılaştırıldığında oldukça avantajlı maliyetlerdir.

Taksitle ev almak isteyenlere üç alternatif sunuluyor. Müşteriler hangi alternatifi seçer ise seçsin bir defaya mahsus olmak üzere organizasyon ücreti öderler. Organizasyon ücreti, meblağa ve vadeye göre değişir. Bu üç alternatif;

a- Çekilişli Sistem

Her ay yapılan çekilişler ile bir kişi ev sahibi olur. Vade ortasın kadar bütün katılımcılar evini teslim almış olur. Evini erken alanlar evini erken alamayanlara kira yaptığı için taksitleri artar, erken alamayanların taksitleri ise düşer.

b- Vade Ortası Sistem

Bu sistemde ev almak isteyen kişilere evleri vade ortasında teslim edilir ve bu kişilerin taksitleri sabittir. Bu sistemde taksitlerde artma veya azalma olmaz, kira yardımı yapılmaz

c- Peşinatlı Sistem

Bu sistemde evin teslim tarihi verilen peşinata göre belirlenir. Peşinat ne kadar yüksek ise ev o kadar erken teslim edilir. Bu sistemde de taksitler sabittir.

Emin Evim kuruluşundan 2019 yılı ortasına kadar 29 yılda toplamda 145.000 aileyi ev sahibi yapmıştır. Türkiye çapındaki 100'ü aşkın şubesi ile ayda 2000'den fazla teslimat gerçekleştirerek uzman müşteri destek ekibiyle, "yenilikçi ve özgün tasarruf modelleriyle uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bir kurum olmak" vizyonu ile faaliyetine devam etmektedir. (Eminevim, 2017).

3.10.2.Fuzul Ev/Fuzul Otomotiv

Fuzul otomotiv, Emin otomotiv gibi faize bulaşmak istemeyen müşterilere alternatif olarak Emin Otomotiv den sonra 1992 yılında Fuzul şirketler grubu bünyesinde faaliyete başladı. Kısa sürede yenilikçi modelleri ile sektöründe öncü konuma geldi. Otomobil alır iken faize, bankaya bulaşmak istemeyen veya ödeme güçlüğü içinde olanlara ve bu sektöre yeni alternatif ürünler sunarak kısa sürede geniş kitlelere ulaştı.

Yardımlaşma ve dayanışma mantığı ile grupları bir araya getirerek aileleri otomobil sahibi yapmanın yanı sıra otomobilde sağladığı güven ve birikimi son yıllarda konut sektöründe de uygulayarak faiz hassasiyeti olanları bu sistemi içerisinde ev sahibi olmalarını sağlamıştır.

2000 yılında Fuzul Yapı ile inşaat sektöründe girdi. Ürettiği kaliteli konutlar ile kendini bu alanda da kanıtladı. Firma, otomobilde sağladığı güven ve birikimi konut sektörüne de taşıyarak, inşaat sektöründe ihtiyaç duyulan hizmeti de sunarak faizden tamamen arındırılmış kolay ödemeli sistemi ile bugüne kadar binlerce aileyi ev sahibi yapmıştır.

Fuzul Ev oluşturduğu FPK (Faizsiz Peşinatsız Kefilsiz) sistemi ile toplumumuzda yaygın olarak “hanımların altın günü” diye adlandırılan bir mantık ile grupları bir araya getirerek temelinde yardımlaşma kültürü yatan bir sistem ile ev sahibi olmalarını sağlamaktadır.

Fuzul Ev de dört çeşit faizsiz ev alma modeli vardır

a-Zaman Tasarruflu Model

Bu modelde gayrı menkul teslim alındıktan sonra taksitler önceden belirlenmiş oranda artırılması ile erken ödeme imkânı tanınmaktadır.

b-Sabit Teslim Modeli

Bu model zaman tasarruflu modele benzemektedir. Farkı bu modelde gayrı menkul teslim alındıktan sonra taksitler sabit kalır.

c-Tüfe Endeksli Model

Bu modelde başlangıçta belirlenen taksit rakamı her ay açıklanan Tüfe endeksine göre genelde artarak değişiklik gösterir. Aynı şekilde alınacak konut değeri de Tüketici Fiyat Endeksine göre zaman geçtikçe değişiklik gösterebilir. Böylece alınacak konutun bedeli de değerini korumuş olur.

d-Çekilişsiz Modeller

Bu model gurubuna katılan üyeler, çekilişe katılmadan ev sahibi olurlar. Bu modelde de üç alt model vardır.

aa-Vade Ortası Model

Alınmak istenen evin tutarını vadeye göre eşit taksitde bölünür. Taksitlerin tümü sabittir. Seçilen vadeye göre vade ortasında çekilişsiz teslimat yapılır.

bb-Peşinatlı Erken Teslim Modeli

Bu modelde teslimat verilen peşinata göre değişir. Peşinat ne kadar yüksek olursa evin teslimi de o kadar erken olur. Ayrıca peşinat rakamı yükseldikçe taksit tutarları da düşer.

cc-Ara ödemeli Erken Teslim Modeli

Bu modelde isteyen hem peşinat verip hem mutabık kalınan rakam ve vadelerde ara ödeme yapabilir. Bu modelde peşinat şart olmayıp sadece ara ödeme yapılarak evin daha erken teslim alınması mümkündür. (FuzulOto, 2017).

Fuzul Ev'in Yönetim Kurulu başkanı Eyüp Akbal ın 16 Nisan 2019 tarihinde Yeni Şafak gazetesine verdiği beyanatta Akbal;

Faizsiz konut edindirme sistemine talep arttı. 2017 de 27 bin olan konut satışı, 2018 de e 60 bin adede çıktı. Türkiye'de hâlihazırda bu sistemle konut alabilecek 5 milyon aile var. Türkiye'de bu güne kadar 500 bin aile faizsiz konut edindirme sistemi ile ev sahibi oldu. Bu sistem aracılığı ile satılan konut

adedi toplamın yüzde 4'üne denk geliyor. Katılım Bankacılığının da toplam sistemdeki payı yüzde 5 yaklaştı. Aslında birbirlerine paralel gidiyorlar. Ancak ben faizsiz konut sistemi ile satılan ev oranının artacağını düşünüyorum. Biz geçen yıl Fuzul Ev olarak 21 bin kişiyi faizsiz sistemle konut sahibi yaptık. Biz tüketiciden sadece evin maliyetinin yüzde 6-8,5 arasında katılım bedeli alıyoruz. Bu da bu sektörü banka kredilerine göre cazip kılıyor. Faizsiz sistemle alınan konutların ortalama bedelleri 170.000 TL. 200.000 TL bir konutun bu sistemde 10 yıllık maliyeti yüzde 9 katılma bedeli ile 218.000 TL olur iken aynı konutun banka kredisi ile güncel faiz oranları ile (aylık 1,68) toplam maliyeti 413.000 TL olmaktadır. Toplam ödenen ücret yarı yarıya fark ediyor. Bu sektör faizsiz ev almak isteyenlere çok başarılı bir enstrüman sunuyor. Bu sistemin korunarak güvence altına alınması gerekir.

Diyerek bankacılık dışında bir alternatif olan faizsiz ev alım modelinin önemini, büyüklüğünü ve geleceğini ifade etmiş oldu. (Yenişafak, 2019)

3.11. Emin Evim, Fuzul Ev ve Benzer İşlem Yapan Kurumların SWOT Analizi

Katılım Bankalarının konut ve araç finansmanı fonlamasına benzeyen ve aynı kitleye hitap eden Emin Evim ve Fuzul Ev gibi firmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu firmaların kendileri ve müşterileri açısından güçlü ve zayıf yönleri vardır.

a-Güçlü Yönleri

- Bankalara göre prosedürler açısından oldukça rahattırlar
- Maliyetleri ucuz, her iki taraf için de esneklikleri yüksek
- Peşinatsız iş yapabilmeye
- Kredibilitesi olsun / olmasın herkese açık olması

-Sorumluluklar firmalar ve müşteriler açısından oldukça rahattır. Örneğin Müşteri borcunu ödemez ise KKB (Kredi Kayıt Bürosu) puanı bozulmuyor, kredibilitesi zedelenmiyor, krediye girmek çıkmak oldukça kolay. Firmaları sermaye yönünden ve gecikmiş alacaklar yönünden zorlayıcı bir durum yok. (Bu aynı zamanda sistemin eksikliği ve zayıf yönüdür)

b-Zayıf Yönleri

- Firmaların yasal bir prosedüre tabi olmamaları
- Firmaların güvenilirliği, taahhütlerini yerine getirememe ihtimali
- Katılımcılarına evleri/ parasını hemen teslim edememeleri, kura usulüne göre dağıtım yapmaları, bu esnada konut fiyatlarının artma ihtimali
- Evini ilk teslim alan ile son teslim alan arasında (Her ne kadar kira desteği yapılsa da) paranın zaman değeri, enflasyon artışı vb nedenler ile mağduriyet yaşanması

c-Fırsatlar

- Maliyetlerinin ucuz olması,
- Banka kredilerinin yüksek olduğu dönemlerde alternatif olması,
- Bankalara göre krizlerden daha az etkilenmeleri,
- Yasal bir zemine kavuşmaları halinde müşterilerinin ve hacimlerinin artma ihtimali,
- Katılım Bankalarının bu alana girmeleri (tekafül sistemi) bu firmaları tercih eden müşteri kitlesi için fırsat olur. Alt yapısı olan, karşılarında kurumsal bir organizasyona yönelik artabilir.
- Sistemin daha da yaygınlaşarak tüm Türkiye ye yayılması, önünün açık olması

d-Tehditler

- En büyük tehditleri yasal bir zemine oturmamaları
- Doğabilecek güvensizlik, (çok ortaklı Anadolu holdinglerinde olduğu gibi)
- Banka kredilerinin çok düşerek bir alternatif olma durumlarını yitirmeleri
- Bankaların/Katılım bankalarının aynı yöntem ile (tekafül sistemi, yardımlaşma sistemi ile) bu pazara girmeleri. (Bu firmaları tehdit eder)

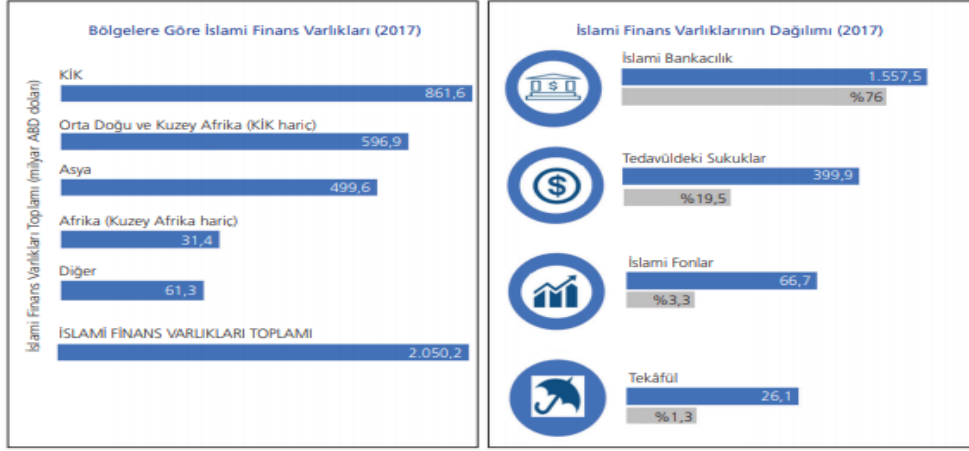
3.12.Katılım Bankalarının Çalışma Prensiplerini Destekleyici Ürün ve Kurumlar

Katılım Bankası müşterilerinin ilgi duyduğu, bankacılık dışındaki ihtiyaçlarını faizsiz olarak gidermek için kullandıkları ürün ve kurumların başında portföyler, portföy yönetim şirketleri, yatırım fonları ve sigorta işlemleridir. Bu ürünler ve kurumların faizsiz sisteme uyarlanması ve ivme kazanması son yıllarda daha da hızlanmıştır. Genel olarak finansal kuruluşların 82% sini bankalar oluştur iken bu tür şirket ve ürünlerin oranı 18% dir. Bu oranın içinde islamî ve faizsiz olanları ise daha başlangıç aşamasındadır. Bu alan katılım bankacılığın gelişim alanıdır.

Varlık yönetimi sektörü, dünya çapında trilyonlarca dolarlık bir sektördür. Bu sektör önümüzdeki yıllarda hızlı bir şekilde genişleyerek bankacılık ve sigortacılık sektörlerini de geçerek finans sektörünün merkezini oluşturması öngörülmektedir. Bankalara yönelik sermaye düzenlemelerinin ve emeklilik planlarına yapılan katkıların giderek artması, kentleşme ve devlet varlık fonlarının büyümesi bu öngörüye desteklemektedir.

2018 sonu verilerine göre İslami finans varlıklarının 1.760 milyar dolar ile 70% ini bankalar, 470 milyar dolar ile sukuk 18% ini, 140 milyar dolar ile 6% sını diğer finansal kuruluşlar, 108 milyar dolar ile islami fonlar 4%nü ve 46 milyar dolar ile Tekafül 2% sini oluşturmaktadır. Bu varlıkların 2017 yılı dağılımları aşağıda grafik olarak gösterilmiştir. (icd-thomson-reuters-islamic-finance-development-report-2019, 2020)

Grafik 3.4: İslami Finans Varlıklarının Bölgeye ve Yatırım Aracına Göre Dağılımı

Kaynak: (İslami Fon Yönetimi, 2019: 23)

3.12.1. Portföy Yönetim Şirketleri

Esas faaliyet konusu fonların kurulması ve yönetimi olan sermaye piyasasında faaliyet gösteren ve anonim ortaklık şeklinde kurulan şirketlerdir.

Portföy Yönetim Şirketleri ana faaliyet konularına ek olarak gerekli izin ve şartları yerine getirmeleri halinde yatırım danışmanlığı verebilir, yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile sınırlı olarak kredi ya da ödünç verebilir, döviz hizmetleri sunabilir, sermaye piyasaları ile ilgili danışmanlık hizmetleri verebilir, sermaye piyasası araçlarına ilişkin işlemlerle ilgili yatırım araştırması ve finansal analiz yapabilir veya genel tavsiyede bulunabilirler. (Portföy Yöneticiliği, 2019)

Faiz hassasiyeti ile çalışan portföy yönetim şirketlerine Bizim Menkul Değerleri (BMD) örnek gösterebiliriz. Şirket sermaye piyasalarında danışmanlık ve aracılık hizmetlerini vermek ve etkin varlık yönetimi amacıyla, 2003 yılında kurulmuştur. Hisselerinin %95 Boydak Holding A.Ş. e ait olan aracı şirketin yönetimi TMSF'nin elindedir. BMD Katılım Endeksinin de endeks danışmanıdır. (BMD, 2019).

3.12.2.Yatırım Fonları

Fon, SPK tarafından yetkilendirilmiş kurumların yatırımcılarından topladığı birikimlerini değerlendirmek ve aynı zamanda riski dağıtmak amacıyla içerisinde birden çok hisse senedi, devlet tahvili, döviz, değerli maden, değerli kâğıt vb olacak şekilde çeşitlendirerek oluşturduğu portföylerdir. (Fon (Ekonomi), 2019)

Yatırım Fonu ise yatırımcılardan katılma payları karşılığında toplanan birikimlerle oluşturulan portföyün yatırımcılar adına donanımlı yöneticilerle iş birliği halinde riskin dağıtılarak, inancılı ve dirençli mülkiyet esaslarına göre yönetilen mali varlıklardır. Yatırımcılar katılma payını alarak bu fonlara ortak olurlar.

Çeşitli fon türleri vardır. Hissesenedi içeren, Likit Yabancı menkul kıymetler içeren, Tahvil ve Bono içeren, İştirak, Altın, Borsa Yatırım Fonları, Girişim Sermayesi Yatırımlarını İçeren, Emeklilik Yatırım Fonu, Garantili, Karma, Değişken, Garantili Fon, Yatırım Sepeti, Serbest Yatırım Fonları, Kıymetli Madenler Gayrimenkul Yatırım, Korunma Amaçlı yatırım fonları gibi. (Şengüder, 2019)

a-Gold Plus

Gold Plus, bir payının yaklaşık 1 gram altına denk gelen, portföyünde tamamen fiziki altın bulduran bir borsa yatırım fonudur. Fon payları 02.08.2010 tarihinden beri Borsa İstanbul'da işlem görmektedir. Fon fayları uluslararası altın fiyat endeksine göre belirlenir. Yatırımcılara borsa üzerinden altın alıp satma imkânını tanır. (GoldPlus, 2017)

b-Silver Plus

Kuveyt Türk Katılım Bankacılığı tarafından yönetilen altın katılım borsa yatırım fonuna ek olarak 2012 yılında İMKBde işlem görmeye başlayan gümüş yatırım fonudur. Kuveyt Türk Katılım Bankası AŞ nin B Tipi Gümüş Borsa bir fon payı yaklaşık 1 gram gümüşe karşılık gelir. Altın fonu gibi portföyünde tamamen gümüş bulunan fon paylarının borsada işlem gördüğü bir yatırım fonudur. Fon payları, İMKB'de kurumsal ürünler pazarında işlem gören 16. borsa yatırım fonudur. Diğer hisse senetleri gibi borsada alınıp satılabilmektedir.

Borsa yatırım fonları ülkemizde hızla çoğalmaktadır. 2005 yılında İMKB’de sadece 2 borsa yatırım fonu işlem görür iken, 2012 yılında Kuveyt Türk’ün Silver Plus yatırım fonu ile birlikte fon sayısı 16’ya ulaşmıştır. Borsa da işlem gören fonların 10’u hisse senedi ve endeks, 3’ü tahvil, 3’ü de kıymetli maden fonudur. (Kuveyt Türk Silver Plus Fonu İMKB’de, 2012)

3.12.3.Portföyler

Portföy, "gerçek veya tüzel kişilerin, yatırım yapmak ve kazanç sağlamak amacıyla elinde tuttuğu ve istediği gibi tasarruf ettiği nakit para, döviz, altın, tahvil, hisse senedi, mevduat ve bono gibi yatırım araçlarının toplam değeridir." (Gedik Yatırım, 2019)

Portföy Yönetimi, ise portföylerin müşterilerine maddi bir kazanç sağlamak amacı ile vekil sıfatıyla yönetilmesi işidir. Bu işlemler SPK düzenlemelerine tâbidir, aracı kuruluş ile müşteri arasında bir portföy yönetimi sözleşmesi imzalanır, işlemler bu çerçevede gerçekleştirilir. (A.g.e.)

Katılım bankaları müşterilerine daha karlı kazanç imkânı sunmak ve risklerini çeşitlendirerek minimize etmek için faizsiz ve haram işlere bulaşmayan portföy yönetim şirketi kurmuşlardır. Bunlardan iki tanesi KT Portföy ve Albaraka Portfö’dür.

3.12.3.1.KT Portföy

Kuveyt Türk Katılım Bankacılığı tarafından kurulan ve işletilen bir portföy yönetim platformudur. Birikimlerini profesyonel bir şekilde faizsiz finans ilkeleri çerçevesinde helal yoldan temiz kazanç elde etmek isteyen bireysel ve kurumsal yatırımcılara yardımcı olmak vizyonu ile faaliyet göstermektedir.

Uluslararası faizsiz finans ilkeleri çerçevesinde;

- Yatırımcıların kendi değerlerine uygun getiri sağlamak,

- Yerli yatırımcıları uygun maliyetler ile uluslararası yatırım araçlarına erişimini sağlamak,
- Yabancı yatırımcıları Türk sermayesi piyasası ile tanıştırap Türk lirası cinsi varlık yatırımlarına aracı olmak,
- Yeni yerli ve yabancı yatırımcıları Türk sermaye piyasalarına kazandırmak,
- Yeni yatırım ürünleri geliştirerek yatırımcılarla sunmak,
- Yatırım ürünleri vasıtasıyla paylaşım ve ortaklık kültürünü yaygınlaştırmak misyonu ile faaliyet yapmaktadır.

KT Portföy Yönetiminde bulunan hizmet ve fonlar;

- Bireysel ve Tüzel Özel Portföy Yönetimi,
- Menkul Kıymet Yatırım Fonları,
- Gayrimenkul Yatırım Fonları,
- Emeklilik Yatırım Fonları,
- Yatırım Danışmanlığı,
- Girişim Sermayesi Yatırım Fonları,
- Sermaye Piyasaları ile İlgili Danışmanlık Hizmetler. (KT Portföy, 2019)

3.12.3.2.Albaraka Portföy Yönetim

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. tarafından 03.06.2015 tarihinde 5 milyon sermaye taahhüdü ile kurulan bir portföy yönetim şirketidir. Yatırımcıların ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile mülkiyet esaslarına dayalı faizsiz fonlar geliştirerek, yatırımcılar, pay sahipleri ve çalışanlara helal kazanç sağlamayı misyon edinmiştir. Albaraka'nın kurumsal değerlerine bağlı kalarak faaliyetine devam etmektedir.

Albaraka Portföy yönetiminde üç çeşit yatırım fonu vardır.

a- *Menkul Kıymet Fonları*; Genellikle hisse senedi ve katılım fonu ve sertifikalarından oluşmaktadır.

b-Gayrimenkul Yatırım Fonları; Yapımı devam eden veya bitmiş inşaat yatırım fonlarında olmaktadır.

c-Girişim Sermayesi Yatırım Fonları; Enerji, fintech ve değer gibi yatırım fonlarıdır.(Albaraka Portföy, 2019)

3.12.4.Katılım Sigortacılığı (Tekâfül)

Katılım Sigortacılığı Çalışma usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından 4 bölüm ve 12 madde olarak hazırlanıp 2 Eylül 2017 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanmıştır. 21 Aralık 2017 Tarihinde de T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü Katılım Sigortacılığının Uygulamasına İlişkin Genelge yayınlamıştır.

Katılım sigortacılığı; zarara maruz kalan katılımcıların (poliçe sahiplerinin) zararını tanzim etmek üzere değişik fertlerin bir araya gelmesi ile yapılan bir yardımlaşma şirkettir. Bu sistemde paralar bir havuzda toplanır. Bu havuzdaki biriken paralara risk fonu da denir. Poliçe sahiplerinin hasar talepleri bu risk fonu havuzdan tazmin edilir.

Tekâfül; İslami finans ilkelerine uygun olarak yönetilen ve ortak risk paylaşımı ile dayanışma esaslarına dayanan sigorta türüdür. Katılımcılar tazminat taleplerinin karşılanmasını amacıyla bir risk fonu oluşturur. Bu fon, İslami finans ilkelerine uygun olarak yönetilir. (Neova Sigorta, 2019)

AAOIFI, (İslami Finans Kuruluşları İçin Muhasebe ve Denetleme Kurum), tekâfül standartlarında katılım sigortacılığı sisteminin temel ilkeleri şu şekilde sıralanmıştır;

- Sigortalının yatırdığı pirimler bağış hükmündedir, sigortalı bu pirimleri sigorta fon havuzuna bağışlar.
- İki ayrı fon hesabı olmalıdır. Biri poliçe sahiplerine, diğeri şirkete ait olmalı ve bu hesaplar karıştırılmamalı.

- Sigortalılara ait olan sigorta fon havuzunda biriken paralar helal yoldan gelir getirici işlerde (borsa, döviz, katılma hesabı, Kıymetli maden vb gibi) kullanılabilir. Bunun geliri havuza aktarılır.
- Sigortalılar haklarını kontrol etmek, menfaatlerini korumak, şirkette olan bitenden haberdar olmak için şirket yönetim kurulunda temsil edilmelidir.
- Şirket bütün faaliyetlerini dinen meşru sayılan alanlarda yapmalıdır. Dinen haram kılınmış varlıklara veya haram amaç güden işlere sigorta yapmamalıdır.
- Fıkhi meseleleri danışabileceği bir danışma kurulu oluşturmalıdır. (AAOIFI, 2012: 525-526)

Katılım sigortacılığında 2018 yılsonu itibari ile Hayat Dışı sigorta pirim üretimi 2.158.876.238,- TL olur iken aynı dönemde Türkiye'de genel sigorta üretimi 47.735.257.399,- TL olmuştur. 2019 yılı Ekim sonu itibari ile Katılım Sigortacılığı 2.613.266.859, TL, Genel Sigorta üretimi de 45.735.763.118,-TL olmuştur. (Türkiye Sigorta Birliği Resmi İstatistikler , 2019)

Türkiye’de 2018 ve 2019 Ekim sonu Katılım Sigortacılığı ve Genel Sigortacılıkta pirim üremi tablo 3.16 de gösterilmiştir.

Tablo 3.12.4.1: Sigorta Pirim Üretimi

Türkiye’de Sigorta Pirim Üretimi, 2018 ve 2019 (Ekim Sonu)			
	2018	2019 (Ekim sonu)	Artış Oranı %
Katılım Sigortacılığı	2.158.876.238,TL	2.613.266.859,TL	22,75
Genel Sigorta	47.735.257.399,TL	45.735.763.118,-TL	-4,19

Kaynak: (Katılım Emeklilik, 2019)

Tablo 3.12.4.2: Katılım Sigortacılığı İle Geleneksel Sigorta Karşılaştırması

Katılım Sigortacılığı	Geleneksel Sigortacılık
Karşılıklı yardımlaşma esasına dayalı bir teberru/bağış sözleşmesidir.	Sigortalıların poliçelerin alıcısı olduğu, bir satın alma sözleşmesidir.
Risk paylaşımı esasına dayanır.	Risk transferi esasına dayanır.
Sigorta şirketi katılımcıların adına sigortacılık faaliyetlerini yürütür ve sigortacı yerine, operatör/işletmen olarak adlandırılır.	Sigortalılar ve şirket arasında birebir bir ilişki mevcuttur.
Katılımcılar risk fonunun da sahibi olduğu için sigortalama riskini üstlenir.	Sigorta şirketi sigortalama riskini üstlenir.
Toplanan katkılar katılımcıların ortak sahipliğinin olduğu risk fonuna aktarılmakta ve operatör tarafından yönetilmektedir.	Ödenen primlerin sahipliği sigorta şirketine aittir.
Risk fonundaki ve pay sahiplerinin fonundaki varlıklar katılım finans ilkelerine uygun yatırım araçlarına yönlendirilir.	Yasal düzenlemelerde belirlenen kurallar dışında herhangi bir sınırlama mevcut değildir.
Mevcut sigortacılık mevzuatına ek olarak Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları hakkındaki yönetmeliğe tabidir.	Mevcut sigortacılık mevzuatına tabidir.
Operatör şirket fıkıh alanında uzman üyelerden oluşan danışma komitesinden hizmet alır.	-
Şirketin ve katılımcıların gelirleri ayrı hesaplarda takip edilir.	Şirketin birer bilançosu ve gelir tablosu mevcuttur.
Katkıların katılım reasüransı şirketine devredilmesi gerekmektedir. Ancak katılım reasüransı şirketinin yokluğu durumunda belli şartlarla konvansiyonel reasürans şirketleriyle çalışmasına müsaade edilmiştir.	Primler (ve risk) reasürans şirketine devredilir

Kaynak: (Katılım Emeklilik, 2019)

Ülkemizde Katılım Sigortacılığı alanında faaliyet gösteren başlıca Katılım Sigorta şirketleri şunlardır.

3.12.4.1. Neova Sigorta A.Ş.

Sermayenin büyük çoğunluğu Turkapital Holding, First Takaful Insurance Company işletmelerine ait olan ve diğer ortakları Kuveyt Türk Katılım Bankacılığı ile KFH Takaful Insurance Company olan bir sigorta şirketi 2009 Aralık ayında kurulmuştur. Kurulduğu günden bu yana sigorta sektöründe Türkiye'nin ilk ve tam katılım sigortacılığı usullerine göre faaliyet göstermektedir. 2018 yılsonu itibari ile

müşterilerine daha iyi hizmeti verebilmek için ülke genelinde 13 bölge müdürlüğü ve dört katılım bankasına (Kuveyt Türk, Albaraka Türk, Vakıf Katılım ve Türkiye Finans) ait toplam 1047 şube acenteliği ve yurt çapında 2104 acente yapısı ile organize olmuş ve 31 Aralık 2018 itibari ile 1.305.193.650,- TL üretim yapmıştır. Neova Sigorta, Türkiye hayat dışı sigortacılık pazar payında 2018 sonu itibari ile %2,73 paya sahip iken katılım sigortacılığında ise %60 a varan pazar payı ile katılım sigortacılığı sektöründe lider durumdadır. (Neova Sigorta, 2019).

3.12.4.2.Bereket Sigorta

1995 yılında Işık Sigorta olarak kurulmuştur, daha sonra TMSF den satın alanlar tarafından Bereket Sigorta olarak isim değişikliği yapılmıştır. Bereket Sigorta katılım sigortacılığı sektörünün öncü isimlerindedir. Etik değerlere bağlı, yenilikçi ürün ve hizmetleri ile yaygın bir hizmet ağına sahip katılım sigorta şirkettir.

Bereket Sigorta, açık ihale ile 13 Ocak 2017 tarihinde TMSF'den hisseleri devir alınarak Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri'ne devredilmiştir. Bu devirden sonra açılan bir isim yarışması ile Işık Sigorta ismi Bereket sigorta olarak değişmiştir. Bereket Sigorta tüm sigorta branşlarında ürün ve hizmeti faizsizlik ilkesi ile sunmaktadır. Müşterilerinin sigorta ihtiyaçlarını en iyi koşullarda karşılamaya çalışarak sektöre dinamizm katmaktadır.

Türkiye çapında dağılmış 8 bölge müdürlüğü, 1 bölge temsilciliği ile 800 acenteye sahiptir. Sigortacılık faaliyetlerinde İslami ve ahlaki prensiplere bağlı kalarak yatırımlarını ve faaliyetlerini faizsiz kazanç prensibi çerçevesinde yürütmeye özen göstermektedir.

Katılım Bankalarından; Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası, Ziraat Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankası şubeleri ile PTT Bank, Anadolu Bank ve İller Bankası şubeleri Bereket Sigorta acenteleri olarak hizmet vermektedir. (Bereket Sigorta, 2019) (Işık Sigorta Asya Emeklilik, 2019)

3.12.4.3.Bereket Emeklilik ve Hayat A.Ş.

Asya Emeklilik şirketi olarak 1 Temmuz 2011 tarihinde faiz hassasiyeti olan müşterilere hizmet vermek için Türkiye'nin ilk faizsiz emeklilik şirketi olarak kurulmuştur. Hisseleri TMSF ye geçen Asya Emeklilik 26 Kasım 2016 tarihinde açık satış ile hisseleri TMSF'den 154 yıllık köklü bir geçmişi olan, 17 bölge birliği, 1625 kooperatifi ve yaklaşık 1 milyon çiftçi ortağı olan Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri'ne devredilmiştir. Bu devirden sonra açılan bir isim yarışması ile Asya Emeklilik ismi Bereket Emeklilik ve Hayat A.Ş. olarak değişmiştir.

Bireysel Emeklilik, Hayat ve Ferdi Kaza branşlarında faaliyet gösteren Bereket Emeklilik bireysel ve kurumsal müşterilerine hizmet vermektedir.

Ülke geneline dağılmış 8 bölge müdürlüğü, 1 bölge temsilciliği ve 130' a yakın acentesinin yanı sıra 1625 Tarım Kredi Kooperatifi ve acentesi, Türkiye Finans Katılım Bankası şubeleri ve Çağrı Merkezi ile müşterilerine hizmet vermektedir. (Bereket Emeklilik, 2019) (Işık Sigorta Asya Emeklilik, 2019)

3.12.4.4.Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş

Kuveyt Türk ve Albaraka Türk'ün %50-%50 ortaklığında katılım Sigortacılığı alanında faaliyet göstermek üzere kurulmuştur. 09.05.2014 tarihinde T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından Bireysel Emeklilik, Yatırım Fonlu, Sermaye İtfa, Evlilik/Doğum, Hayat, Kaza, sigorta branşlarında faaliyet göstermesine izin verilmiştir. Aynı ay içerisinde Hayat Grubu Sigorta branşlarına ve Bireysel Emeklilik branşına ilişkin faaliyet ruhsatlarını almıştır. Hastalık/Sağlık branşlarına ilişkin Faaliyet Ruhsatını 06.09.2017 tarih ve 9402 sayılı Ticaret Sicil Gazetesi'nde ilanı ile alıp faaliyetlerine başlamıştır.

Bireysel Emeklilik Sistemi, insanların aktif çalışma dönemlerinde düzenli bir şekilde yapacakları tasarruflarının profesyonel ve uzman kişilerden oluşan bir ekip ile, en verimli bir şekilde değerlendirilip kişilere emeklilik dönemlerinde ilave gelir

getirecek, onları finansal açıdan daha da rahatlatmak amacıyla güvenli bir şekilde tasarruf yapmayı teşvik eden özel bir emeklilik sistemidir.

Katılım Emeklilik, faizsiz bireysel emeklilik prensiplerine uygun olarak hizmet veren özel bireysel emeklilik sistemidir. Katılımcıların tasarrufları bir fonda toplanır. Toplanan bu fonlar verimli, güvenli ve helal kazanç elde etmek ve riski minimize etmek için farklı alanlarda değerlendirilir. Bu alanlar resmi otorite tarafından sınırlandırılabilir. Genel olarak katılma hesaplarına, katılım bankacılığı ilkelerine uygun hisse senetlerine, altına, sukuklara (kira sertifikalarına) vb alanlarda değerlendirilir. Bunun dışında danışma kurulunun onay verdiği, faiz unsuru içermeyen başka enstrüman ve alanlara da yatırım yapılabilir.

Katılım Emekliliğın 2018 yılsonu itibarı ile güncel BES sözleşme sayısı 500 bin adedi aşarak 535 bine, fon büyüklüğü de 1,5 milyar TL ye ulaşmıştır.

2018 yılında Katılım Standart fonu, Agresif Katılım Değişken (döviz) fonu, Katılım Altın fonu, Katılım Başlangıç fonu, OKS Atak Katılım Değişken fonu faizsiz kategoride benzer gruptaki fonlarla karşılaştırıldığında en yüksek getiri oranına sahip oldu. Katılım emeklilik 2018 yılında katılımcısına tüm emeklilik fonlarının ağırlıklı getirisinin yüzde 5,5'i kadar daha fazla getiri kazandırmıştır.

Katılım Emekliliğın 2018 yılı özet rakamları;

- Hayat Grubu Sigortacılık Branşında 42,5 Milyon TL
- Ferdi Kaza Branşı faaliyetleri kapsamında 9,3 Milyon TL
- Sağlık Branşı faaliyetleri kapsamında 1,4 Milyon TL prim üretmiştir.

Bireysel Emeklilikte 1,546 Milyar TL lik fon hacmine ulaşır iken , 2018 yılı vergi sonrası ticari kârı yaklaşık 14,5 Milyon TL (2017 hesap yılı ticari kârı 8,2 Milyon TL) (Katılım Emeklilik, 2019)

3.13.Katılım Bankaları İstatistiksel Analizi

TKBB sitesinden, BDDK sitesinden, TBB vitesinden, TKBB Denetim Raporlarından, Hazine ve Maliye Bakanlığı Bumko ekonomik göstergelerden ve Katılım bankaları kendi sitelerinde 2000-2018 yılları arasındaki yıllara ait; Toplanan Fonlar, Kullandırılan Fonlar, Toplam Aktifler, Özkaynaklar, Net Kâr, Personel ve Şube Sayıları elde edildi. Hazine ve Maliye Bakanlığı sitesi Bumko ekonomik göstergelerinden de Net Rezervler, Tüfe-Üfe ay bazlı veriler, Kişibaşı Milli Gelir, Yıllık büyüme, GSYH ve İthalat İhracat rakamları elde edildi.

Toplanan fon miktarı bağımlı değişken kabul edilerek banka sektör verileri ve Türkiye ekonomisi ile ilgili bazı göstergeler arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi için analizler gerçekleştirildi.

2000-2018 yıllarını kapsayan döneme ait veriler ile korelasyon analizi ile çok değişkenli doğrusal regresyon analizleri uygulandı. Aynı yıllara ait bankacılık sektörü toplanan fon değeri, özkaynaklar, şube ve personel sayıları, net rezervler, TÜFE, ÜFE, GSYH, büyüme oranı, kişi başı milli gelir, ithalat ve ihracat verileri bağımsız değişken alınarak model oluşturuldu.

Regresyon analizi sonuçları incelenerek çoklu bağlantı, değişen varyanslılık ve otokorelasyon sorunları incelendi. Ayrıca katılım bankacılı toplanan fonlar, aktifler, rezervler, şube ve personel sayıları ile ilgili zaman serileri analizleri gerçekleştirildi. Katılım bankacılığı ile ilgili değişkenler için trend modelleri oluşturuldu ve 2025 yılına kadar tahmin değerleri elde edildi. Anlamlı bulunan korelasyon sonuçları serpilme diyagramları ile görselleştirildi. Çalışmanın analizleri SPSS 20.0 (IBM Inc., Chicago, IL, USA) programı ile gerçekleştirildi. Anlamlılık sınamaları için tip-I hata değeri %5 alınarak $p < 0,05$ değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

İlk olarak toplanan fon miktarı ile diğer belirlenen değişkenler arasındaki korelasyonlar incelendi. Elimizde 19 yıla ait veriler olmasına karşın aralarında genel olarak doğrusal ilişki olabileceği düşünüldüğünden Pearson korelasyon değerleri hesaplandı. Öncelikle katılım bankacılığı toplanan fon miktarı ile katılım bankacılığı göstergeleri ve diğer ulusal göstergeler arasındaki korelasyon katsayıları hesaplandı.

Tüm katılım bankacılığı göstergeleri ile GSYH, ithalat ve ihracat arasında önemli düzeyde ve pozitif yönlü yüksek korelasyon değerleri bulundu. Ancak TÜFE, ÜFE ve büyüme oranları ile anlamlı korelasyon değerleri bulunmadı. Tüm konvansiyonel bankalara ait toplanan fon miktarı, özkaynaklar, şube ve personel sayıları ile anlamlı korelasyon değerleri elde edildi. Korelasyon değerlerine ilişkin sonuçlar Tablo 3.13.1 ve Tablo 3.13.2’de gösterildi. İlgili korelasyonları gösteren grafikler Grafik 3.5 ile Grafik 3.10 arasında gösterildi. Ayrıca, bankacılık göstergeleri ile ulusal göstergeler arasındaki ilişkiler incelendi. Fonlar, özkaynaklar, aktifler, şube ve personel sayıları ile milli gelir, GSYH, ithalat ve ihracat arasında önemli düzeyde ilişki bulunurken TÜFE, ÜFE ve büyüme arasında anlamlı ilişki saptanmadı.

Tablo 3.13.1: Katılım Bankaları Toplanan Fon Miktarı İle Katılım Bankacılığı Ve Ulusal Göstergeler Arasındaki Korelasyon Değerleri

Katılım Bankaları Toplanan Fon	(Bin TL)	r	p
Özkaynaklar	(Bin TL)	0,992	<0,001
Kullandırılan Fon	(Bin TL)	0,995	<0,001
Net Kar	(Bin TL)	0,870	<0,001
Toplam Aktifler	(Bin TL)	0,998	<0,001
Şube sayısı	Adet	0,922	<0,001
Personel sayısı	Adet	0,811	<0,001
TÜFE	%	-0,395	0,094
ÜFE	%	-0,293	0,223
Büyüme	%	0,040	0,872
GSYH	(Milyon \$)	0,993	<0,001
İthalat	(Milyon \$)	0,737	<0,001
İhracat	(Milyon \$)	0,828	<0,001

Tablo 3.13.2: Katılım Bankaları Toplanan Fon Miktarı İle Bankacılık Sektörü Göstergeleri Arasındaki Korelasyon Değerleri

Katılım Bankaları Toplanan Fon	(Bin TL)	r	p
Bankacılık Özkaynaklar	(Bin TL)	0,994	<0,001
Bankacılık Kullandırılan Fon	(Bin TL)	0,993	<0,001
Bankacılık Toplam Fon	(Bin TL)	0,995	<0,001
Bankacılık Net Kar	(Bin TL)	0,922	<0,001
Bankacılık Toplam Aktifler	(Bin TL)	0,996	<0,001
Bankacılık Şube sayısı	Adet	0,838	<0,001
Bankacılık Personel sayısı	Adet	0,794	<0,001

Büyüme oranı hariç diğer tüm göstergeler ile katılım bankaları toplanan fon miktarı ile arasında anlamlı ve yüksek düzeyde korelasyon elde edilmesine karşın yapılan regresyon analizinde değişkenlerin toplanan fon miktarı üzerinde etkili olmadığı görüldü. Modelin genel anlamlılık değeri çok yüksek, uyum katsayısı (R^2) oldukça yüksek olmasına rağmen anlamlı katsayılar elde edilmemesi modelde sorunlar olabileceğini gösterdi.

Çoklu bağlantı sorunu için VIF değerleri ve koşul indeksi değerleri incelendi. VIF değerinin 6270 ve koşul indeksinin en yüksek 821 olması nedeniyle modelde oldukça yüksek düzeyde çoklu bağlantı sorunu olduğu anlaşıldı. Öz ilinti (otokorelasyon) sorunu için Durbin-Watson değeri incelendi ve $D-W=2,57$ olduğu görüldü. $DW<4$ olduğundan öz ilinti sorunu olmadığına karar verildi.

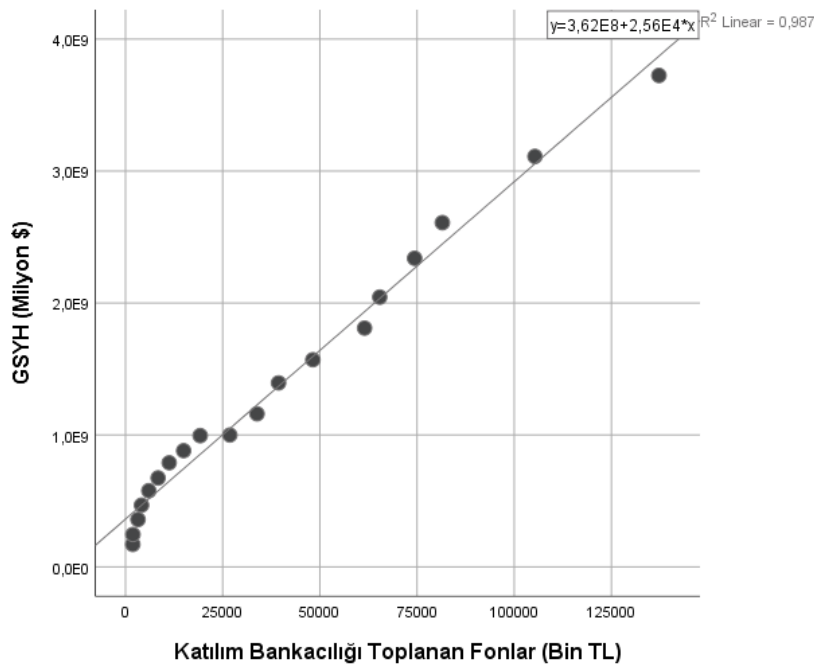
Heteroskedastisite (değişen varyanslılık) sorunu için artıkların (rezidü) tahminlere karşı serpilme diyagramı incelendi. Değişen varyanslılık sorununa ilişkin bir serpilme olmadığından modelde değişen varyanslılık sorunun olmadığına karar verildi. Çoklu bağlantı sorunun giderilmesi için Ridge regresyonu uygulandı ve daha doğru katsayılar elde edildi. Ayrıca model genel yöntemin yanı sıra aşamalı basamak yöntemi ile yeniden oluşturuldu ve modele yalnızca özkaynaklar, personel ve şube sayısının anlamlı katkı yaptığı görüldü.

Katılım Bankacılığı özkaynaklar ($\beta=0,88$; $p<0,001$) ve şube sayısının ($\beta=0,45$; $p=0,029$) pozitif etkisi olduğu görülürken personel sayısının etkisi ($\beta= -0,35$; $p=0,001$) negatif bulundu. Konvansiyonel bankacılık özkaynaklar ($\beta=0,91$; $p<0,001$) ve personel sayısının da ($\beta=0,06$; $p=0,040$) pozitif yönlü etkileri görüldü. Daha önce yapılan korelasyon analizinde doğrusal ilişki bulunmadığı ifade edilmişti.

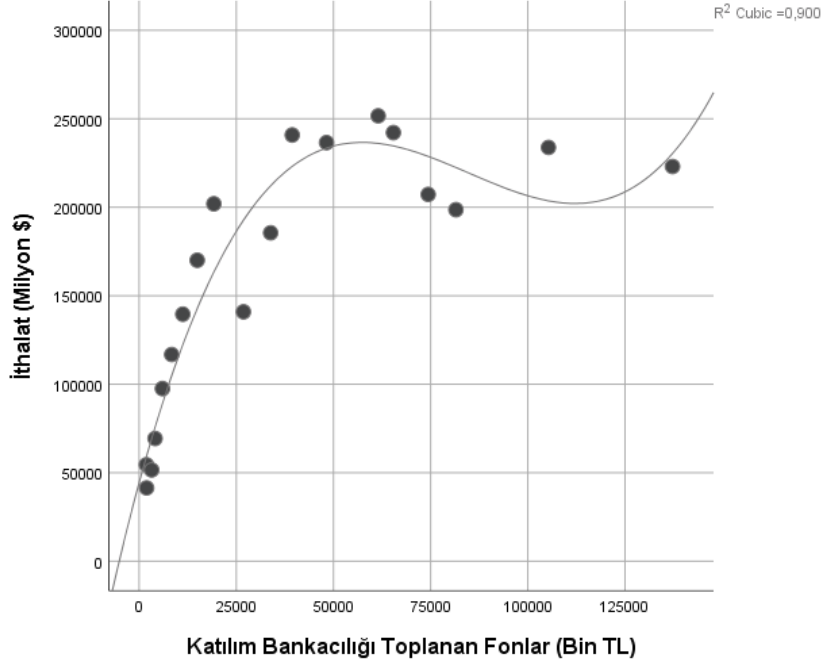
Toplanan fonlar ile personel sayısı arasındaki ilişkiyi kuadratik eğrisel ilişki daha iyi tanımlamaktaydı. Yani, çok fazla personel sayısı daha fazla fon toplanması anlamına gelmemektedir. Personel sayısının optimum düzeyde tutulması gerekmektedir. Ancak yeni şubelerin açılması gerekmektedir.

Katılım bankalarının topladığı fon miktarı üzerinde ulusal göstergelerin etkisine gelince GSYH ($\beta=0,99$; $p<0,001$) ve TÜFE'nin ($\beta=0,12$; $p<0,014$) pozitif yönlü etkilerinin olduğu anlaşıldı. Ancak, ithalat ve ihracatın anlamlı etkisi tespit edilmedi. (Not: Sunulan tüm β standardize değerlerdir. Yani bir birimlik değişime karşılık ilgili değişkenin ne kadar değişime neden olduğunu göstermektedir).

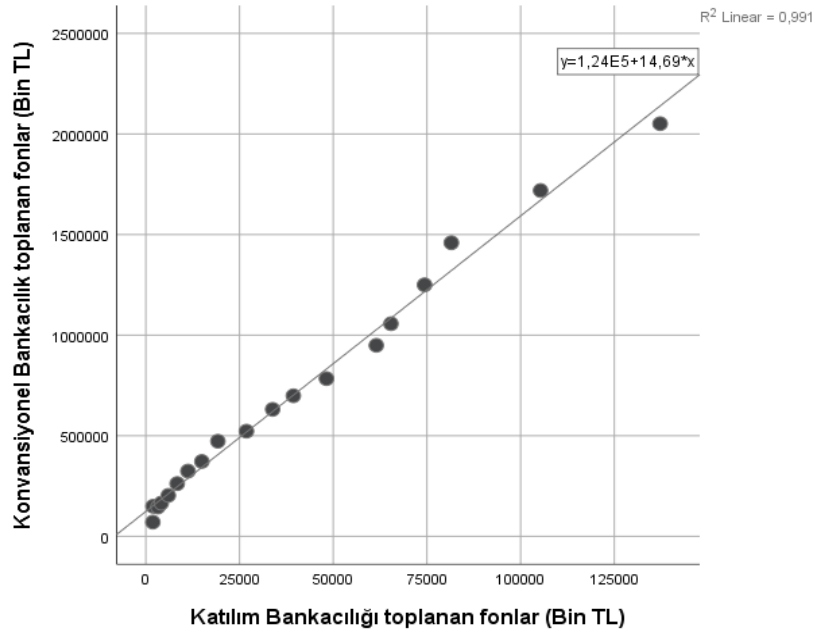
Grafik 3.5: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı ile GSYH Arasındaki İlişki (2000-2018)

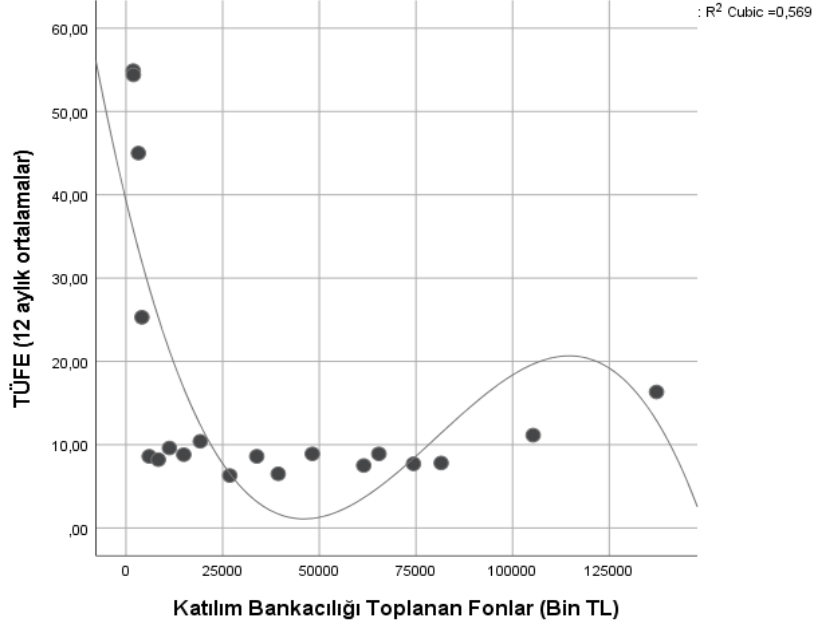
Grafik 3.6: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı İle İthalat Arasındaki İlişki (2000-2018)

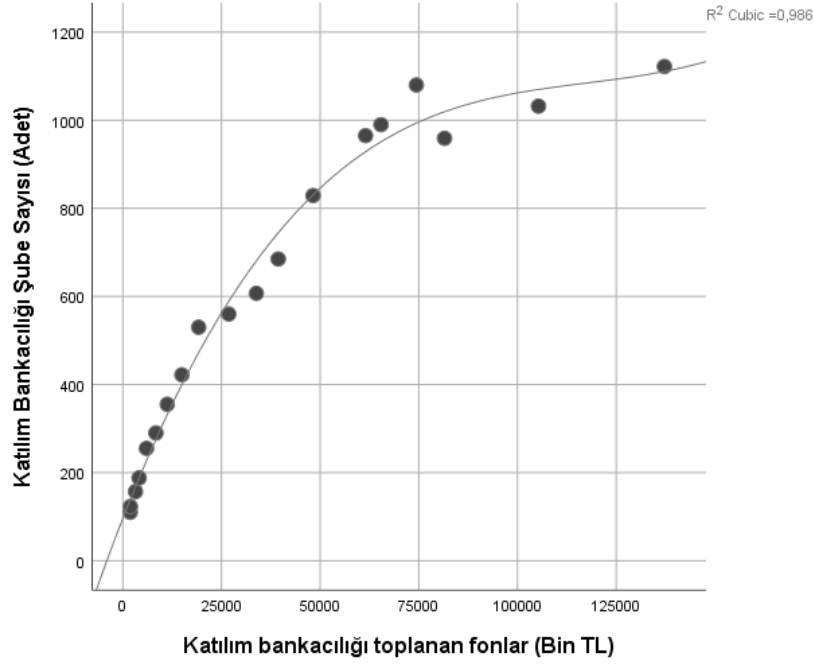
Grafik 3.7: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı ile Bankaların Toplam Fon Miktarı Arasındaki İlişki (2000-2018)

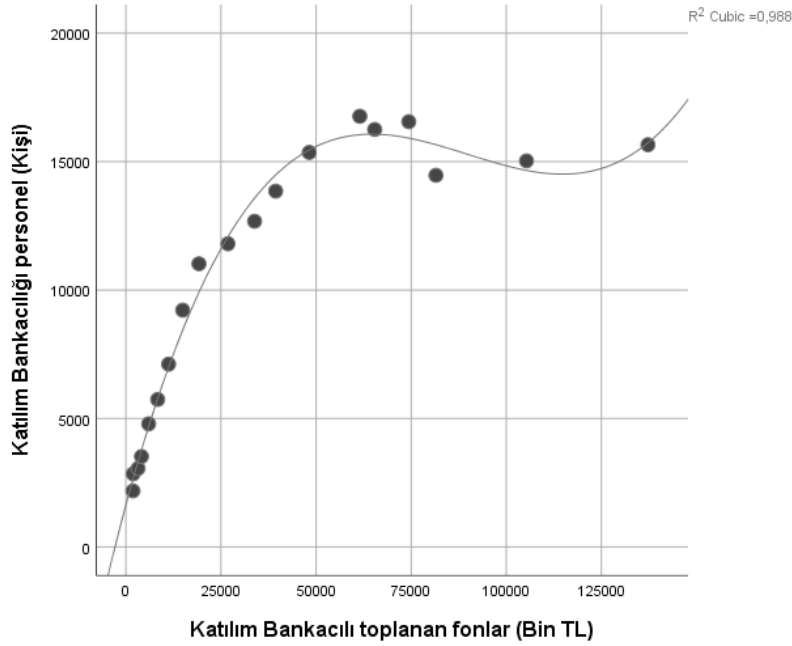
Grafik 3.8: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı İle TÜFE Arasındaki İlişki (2000-2018)

Grafik 3.9: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı İle Şube Sayıları Arasındaki İlişki (2000-2018)

Grafik 3.10: Katılım Bankaları Tarafından Toplanan Fon Miktarı İle Personel Sayıları Arasındaki İlişki (2000-2018)

Zaman serisi analizinde geleneksel ve ARIMA modelleri oluşturuldu. Mevsimsellik etkisi saptanmadığından toplanan fon, kullandırılan fon, toplam aktifler, özkaynaklar ve personel sayıları için Brown geleneksel modelleri oluşturuldu. Katılım bankacılığı net kar miktarı ve şube sayıları için ARIMA modelleri daha anlamlı bulundu.

Katılım bankacılığı toplanan fonlar bağımlı değişken olarak alınarak oluşturulan modelin uyum iyiliği test sonuçları yüksek göstergelere sahip bulundu. $R^2=0,919$, $RMSE=2883,23$, $MAPE=40,64$ ve $BIC=14,21$ olarak hesaplandı. Bağımsız değişkenler için Ljung-Box Q model uyum iyiliği için minimum $p=0,732$ (maks $p=0,998$) bulundu. Buna göre, 2025 yılına kadar olan tahmin değerleri 169.130 bin TL'den 360.590 bin TL'ye kadar değişim gösterdi. Diğer katılım bankacılığı göstergelerine ait tüm tahmin değerleri Tablo 3.13.3'de sunuldu.

Özkaynaklar, aktifler ve fonlara ait dağılım gösterdiği anlaşılmıştır. Net kar, personel sayısı ve şube sayısı için daha geniş aralıklı alt ve üst sınırlara sahip olduğu görülmüştür. Beş yılın sonunda şube modellerin uyum iyiliği değerlerinin daha yüksek

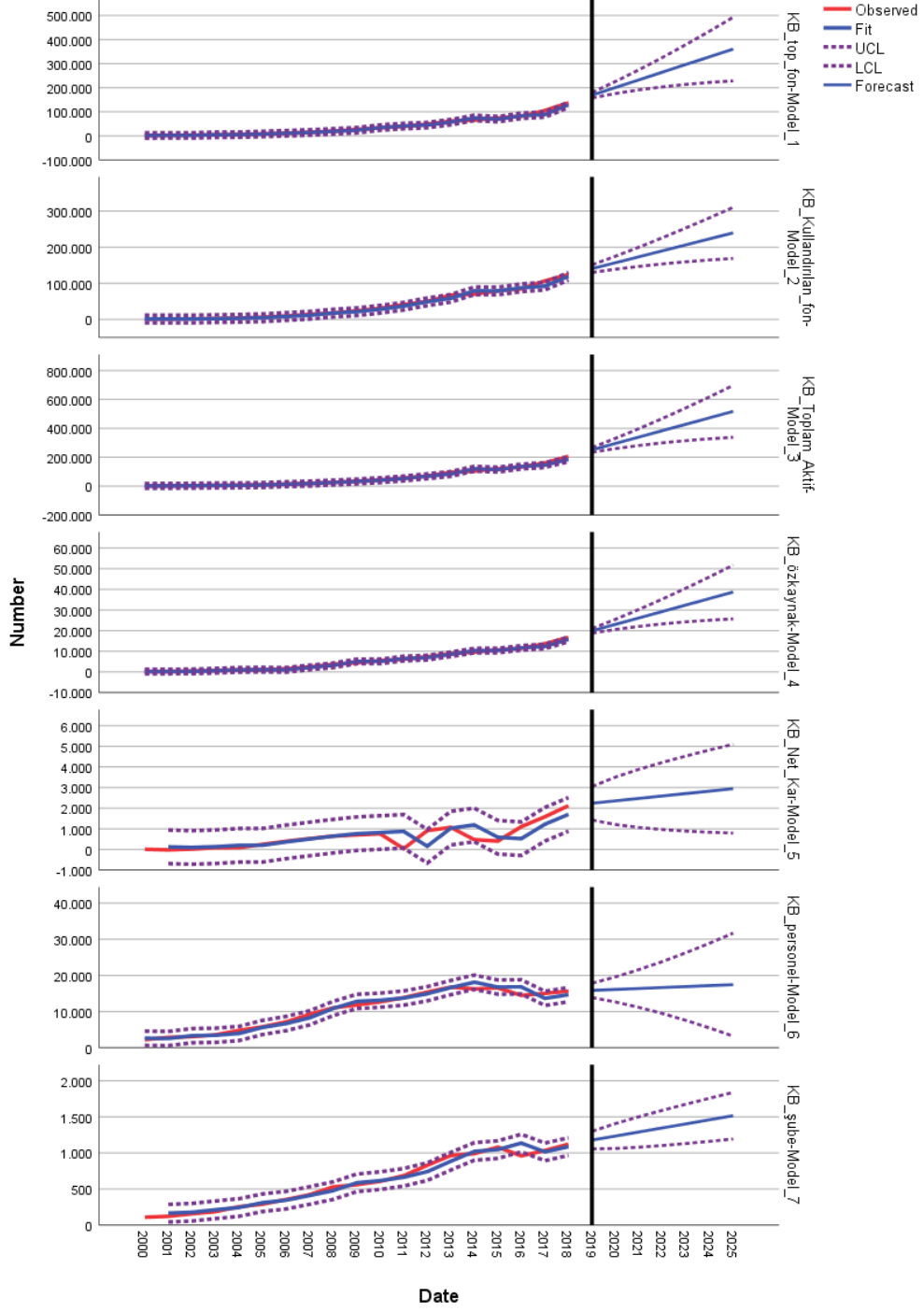
olduğu, tahminlere ait alt ve üst sınırların daha anlamlı sayısının 1500'ün üzerine, personel sayısının ise 17.000 in üzerine çıkacağı öngörülmektedir (Şekil. 3.2).

Tüm bulgulara göre katılım bankacılığının bankacılık sektörü ile aynı paralelde büyüdüğü söylenebilir. Katılım bankacılığı toplanan fonları, aktifleri ve zkaynaklar yönünden daha yüksek oranda büyüme göstermektedir. Karlılık, personel ve Şube sayısı yönünde daha düşük oranda fakat daha geniş güven aralığında büyüme göstermektedir. Ancak ülkenin ekonomik büyümesi ile katılım bankacılığı göstergeleri paralel büyüme göstermemiŐtir. Katılım bankacılığı göstergeleri ülkenin milli geliri ve milli hasılası ile birlikte büyüme göstermektedir. Enflasyon oranları ile ters yönlü bir ilişki görülmemektedir.

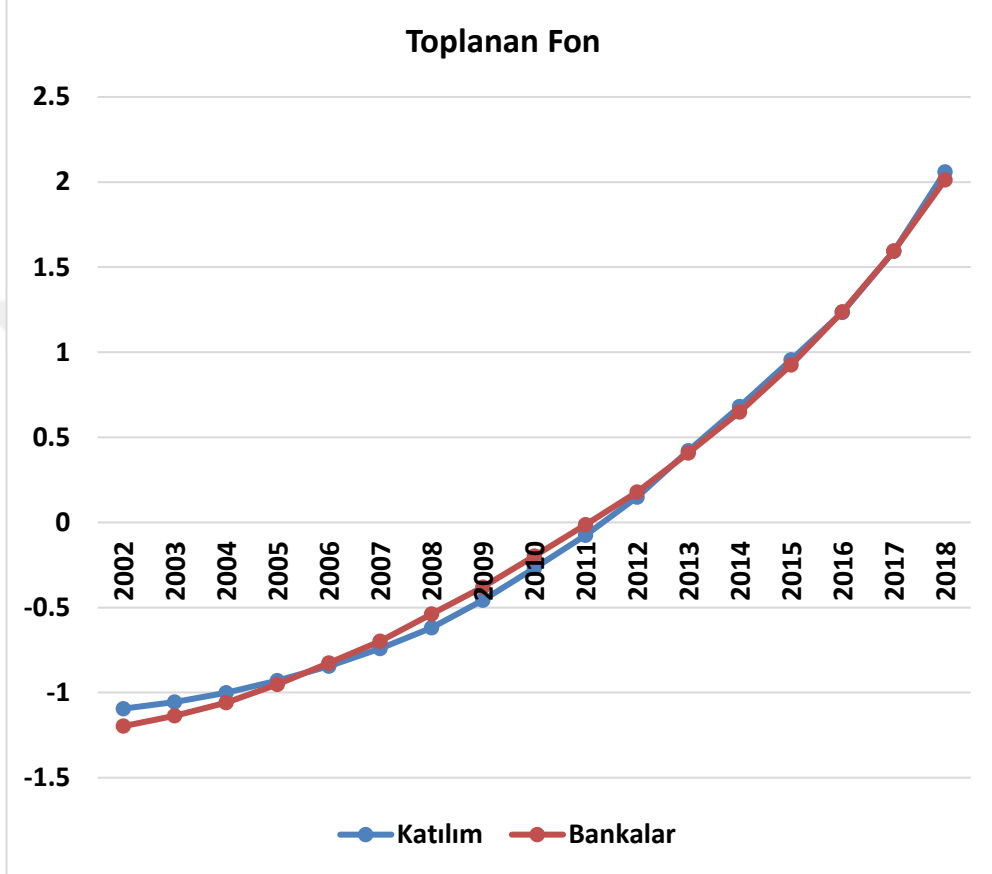
Tablo 3.13.3: Katılım Bankacılığı Göstergelerine Ait Tahmin Değerleri

	Yıllar	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Katılım Bankacılığı Toplanan Fon (Milyon TL)	<i>Tahmin</i>	169130	201040	232950	264860	296770	328680	360590
	<i>Üst sınır</i>	180301	226018	274747	326044	379614	435241	492763
	<i>Alt sınır</i>	157959	176061	191153	203675	213926	222118	228416
Katılım Bankacılığı Kullanılan Fon (Milyon TL)	<i>Tahmin</i>	140.579	157090	173600	190111	206621	223132	239642
	<i>Üst sınır</i>	151.147	175119	200271	226463	253595	281589	310387
	<i>Alt sınır</i>	130.011	139061	146929	153758	159648	164674	168898
Katılım Bankacılığı Toplam Aktifler (Milyon TL)	<i>Tahmin</i>	251148	295558	339968	384377	428787	473197	517607
	<i>Üst sınır</i>	267811	331146	398350	468899	542422	618647	697364
	<i>Alt sınır</i>	234485	259970	281585	299856	315152	327747	337850
Katılım Bankacılığı Özkaynaklar (Milyon TL)	<i>Tahmin</i>	19914	23049	26184	29319	32453	35588	38723
	<i>Üst sınır</i>	21016	25512	30305	35351	40621	46094	51754
	<i>Alt sınır</i>	18813	20586	22063	23286	24286	25082	25692
Katılım Bankacılığı Net Kar (Milyon TL)	<i>Tahmin</i>	2240	2357	2475	2592	2710	2827	2945
	<i>Üst sınır</i>	3054	3508	3884	4220	4529	4820	5097
	<i>Alt sınır</i>	1426	1207	1066	965	890	834	792
Katılım Bankacılığı Personel Sayısı	<i>Tahmin</i>	15847	16113	16378	16644	16910	17175	17441
	<i>Üst sınır</i>	17815	19592	21616	23859	26299	28919	31708
	<i>Alt sınır</i>	13880	12634	11141	9429	7520	5431	3174
Katılım Bankacılığı Şube Sayısı	<i>Tahmin</i>	1178	1234	1291	1347	1403	1459	1516
	<i>Üst sınır</i>	1300	1407	1502	1591	1676	1758	1838
	<i>Alt sınır</i>	1056	1062	1080	1103	1131	1161	1193

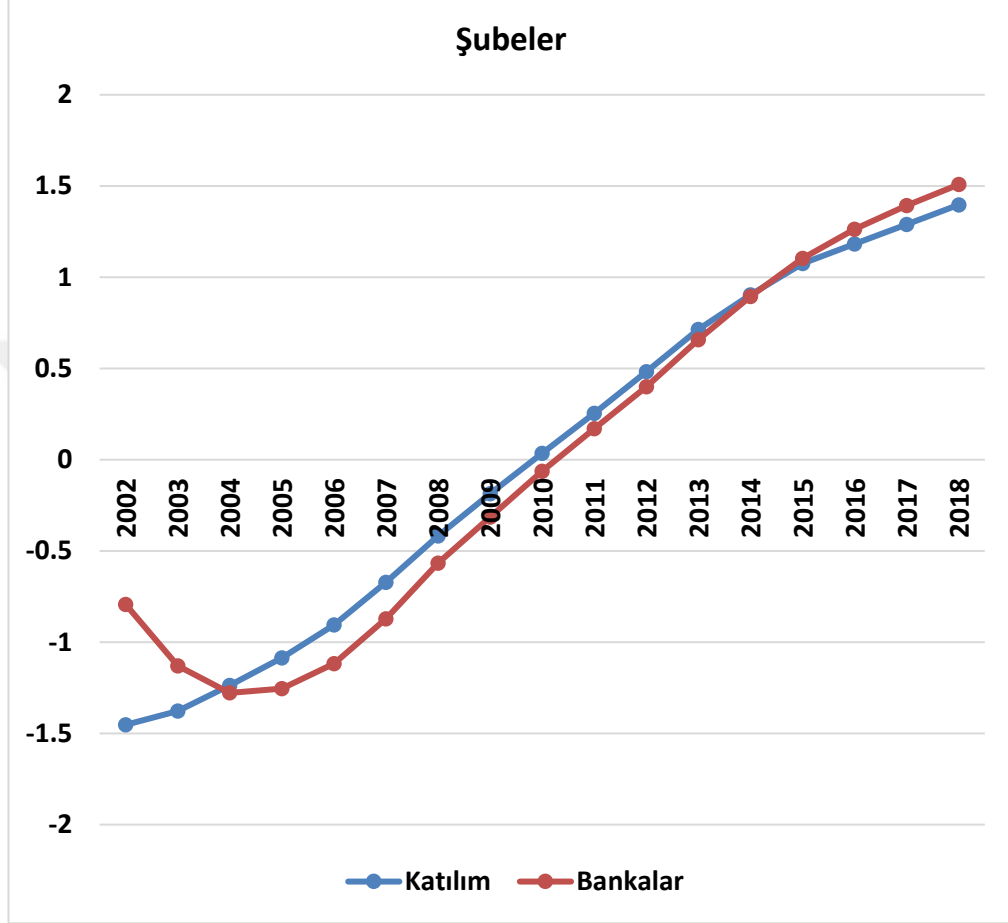
Şekil 3.2: Katılım Bankacılığı Göstergeleri Güven Aralıkları İle Birlikte Gözlenen Ve Tahmin Değerleri (2000-2025)

Şekil 3.3: Hareketli Ortalamalara Göre Katılım Ve Konvansiyonel Bankacılık Toplanan Fon Miktarı

Şekil 3.4: Hareketli Ortalamalara Göre Katılım Ve Konvansiyonel Bankacılık Şube Sayısı

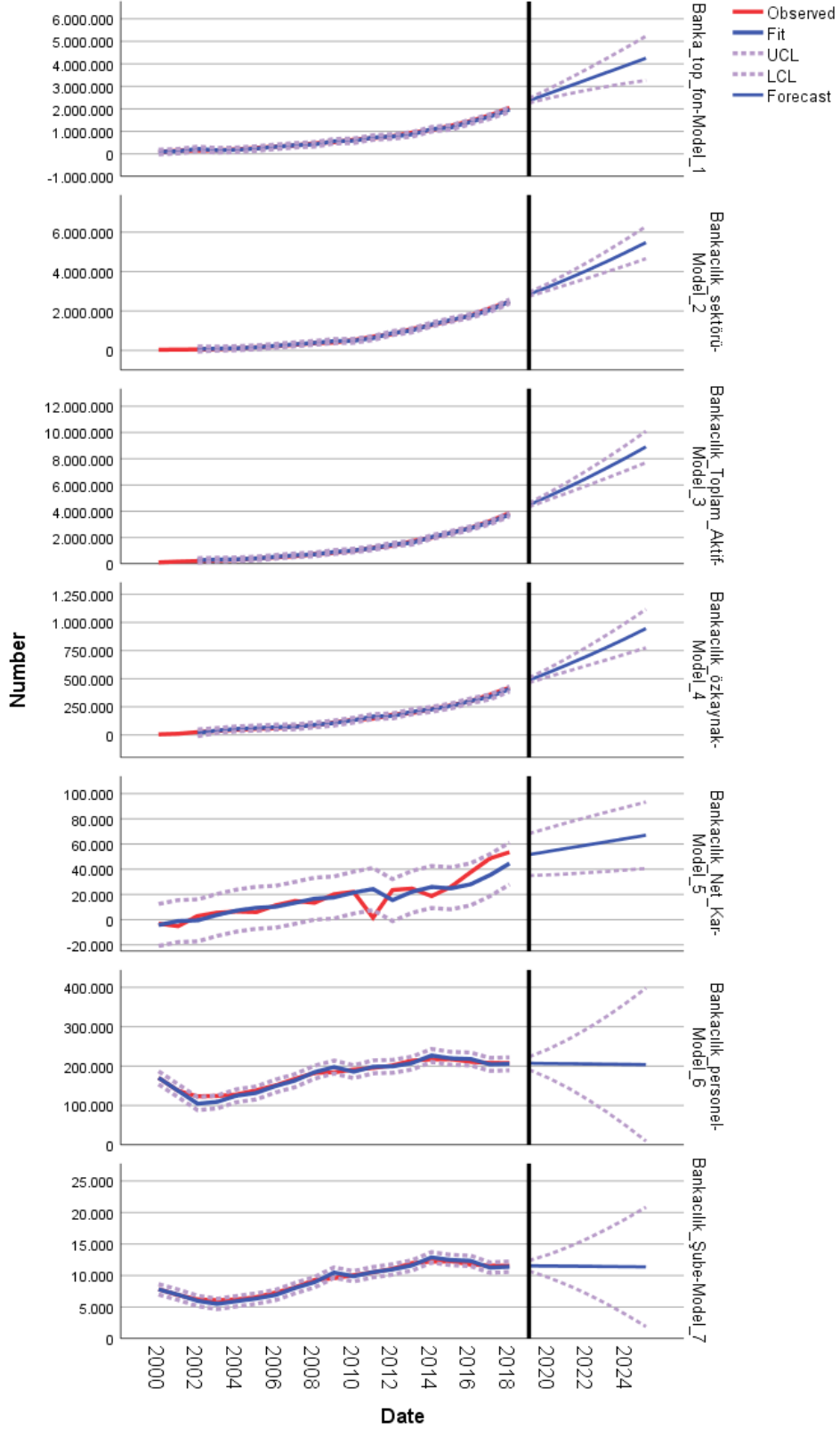
Konvansiyonel bankacılık verileri dikkate alınarak zaman serisi analizi gerçekleştirildi. Mevsimsellik etkisi konvansiyonel bankacılık için de saptanmadı. Bankacılık toplanan fon, şube ve personel sayıları için Brown geleneksel modelleri oluşturuldu. Bankacılık kullanılan fon, toplam aktifler ve özkaynaklar için ARIMA modelleri daha anlamlı bulundu. Bankacılık net kar miktarı için Holt modeli oluşturuldu. Oluşturulan modelin uyum iyiliği test sonuçları yüksek göstergelere sahip bulundu. $R^2=0,953$, $RMSE=27261,48$, $MAPE=21,01$ ve $BIC=19,07$ olarak hesaplandı. Bağımsız değişkenler için Ljung-Box Q model uyum iyiliği için minimum $p=0,788$ (maks $p=0,984$) bulundu. Buna göre, 2025 yılına kadar olan bankacılık toplanan fonlar

için tahmin değerleri 2.364.011 bin TL'den 4.248.100 bin TL'ye kadar değişim gösterdi. Diğer konvansiyonel bankacılık göstergelerine ait tüm tahmin değerleri Tablo 3.13.4'de sunuldu. Özkaynaklar, aktifler ve kullanılan fonlara ait modellerin uyum iyiliği değerleri diğer değişkenlere göre daha iyi bulundu. Beş yılın sonunda net kar artış oranı azalarak artarken, katılım bankacılığı aksine konvansiyonel bankacılık için şube sayısı ve personel sayısının azalacağı öngörülmüştür (Şekil 3.5).

Tablo 3.13.4: Konvansiyonel Bankacılık Göstergelerine Ait Tahmin Değerleri

	Yıllar	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Kon. Bankacılık Toplanan Fon (Bin TL)	<i>Tahmin</i>	2364011	2678025	2992040	3306055	3620070	3934085	4248100
	<i>Üst sınır</i>	2464974	2882893	3320662	3775779	4246407	4731171	5229003
	<i>Alt sınır</i>	2263047	2473158	2663419	2836332	2993734	3136999	3267197
Kon. Bankacılık Kullandırılan Fon (Bin TL)	<i>Tahmin</i>	2849315	3227617	3641867	4067272	4518688	4987213	5478180
	<i>Üst sınır</i>	2952113	3404547	3925836	4464743	5046550	5654779	6297333
	<i>Alt sınır</i>	2746516	3050687	3357898	3669801	3990825	4319646	4659028
Kon. Bankacılık Toplam Aktifler (Bin TL)	<i>Tahmin</i>	4482210	5143245	5829165	6551018	7303012	8088184	8904941
	<i>Üst sınır</i>	4626193	5399915	6239814	7129807	8071850	9062559	10101241
	<i>Alt sınır</i>	4338226	4886576	5418515	5972229	6534174	7113809	7708641
Kon. Bankacılık Özkaynaklar (Bin TL)	<i>Tahmin</i>	486487	554975	626664	701545	779623	860894	945361
	<i>Üst sınır</i>	508705	592080	686520	784722	890177	1000385	1116514
	<i>Alt sınır</i>	464268	517871	566809	618367	669069	721404	774209
Kon. Bankacılık Net Kar (Bin TL)	<i>Tahmin</i>	51596	54158	56720	59281	61843	64405	66967
	<i>Üst sınır</i>	68249	72774	77112	81306	85388	89377	93289
	<i>Alt sınır</i>	34943	35541	36328	37256	38298	39432	40644
Kon. Bankacılık Personel Sayısı	<i>Tahmin</i>	207151	206587	206023	205459	204895	204331	203767
	<i>Üst sınır</i>	223568	243295	267447	295374	326641	360931	398005
	<i>Alt sınır</i>	190735	169879	144599	115544	83150	47731	9529
Kon. Bankacılık Şube Sayısı	<i>Tahmin</i>	11538	11512	11486	11460	11434	11408	11382
	<i>Üst sınır</i>	12365	13332	14509	15869	17388	19054	20853
	<i>Alt sınır</i>	10711	9693	8463	7052	5480	3762	1910

Şekil 3.5: Konvansiyonel Bankacılık Göstergeleri Güven Aralıkları İle Birlikte Gözlenen Ve Tahmin Değerleri (2000-2025)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL FİNANS MERKEZİ VE KATILIM BANKACILIĞI

4.1.On Birinci Kalkınma Planında İstanbul Finans Merkezi ve Katılım Bankacılığı

Kalkınma planları 1963 yılından itibaren beş yılda bir yapılan ve pek çok sosyal ve beşerî konu ile birlikte ekonomik alanda varılmak istenilen hedefleri ve izlenecek politikaları açıklayan planlardır. Bu planlar kamu kesimi için emredici, özel sektör için ise özendirici ve tavsiye niteliğindedir. Bu planlardan on birincisi 19 Temmuz 2019 da Resmî Gazete de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. (Uzkesici, 2019)

On birinci Kalkınma planında dönem sonu (2023 yılı) için öngörülen temel makroekonomik göstergeler rakamları şu şekildedir; büyüme oranı %4,3, enflasyon oranı %5, işsizlik oranı %9,9, bütçe açığı %2, ihracat 222,6 milyar dolar, turist sayısı 75 Milyon, Gayri Safi yurtiçi Hasıla 1.080 milyar dolar ve kişi başı gelir de 12.484 dolar olacak şekilde öngörülmektedir.

Bu plan Türkiye'nin beş yıl içerisinde sosyal ve ekonomik alanda varmak istediği yerin 5 yıllık bir yol haritası gibidir. Bu yolculukta beş ana konu üzerinde odaklanmıştır.

- 1-Rekabetçi üretim ve verimlilik
- 2-İstikrarlı ve güçlü ekonomi
- 3-Nitelikli insan ve güçlü toplum
- 4-Yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre
- 5-Hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim

Kalkınma planında odak sektör sanayi sektörü olarak belirlendi. Yerli üretimin artırılması ve sanayileşmenin hızlandırılması yanı sıra katma değerli üretimin artırılması hedeflenmektedir. Bunu başarabilmek için dönem sonuna kadar Ar-Ge

harcamalarının GSYH'ye oranının yüzde 1,8'e çıkarılması ve Ar-Ge personeli sayısının 300 bine yükselmesi planlanmaktadır. (Karagöl, 2019)

On Birinci Kalkınma Planında ülkemizin küresel bir finans merkezi olma yönünde kararlı adımlarla ilerlemesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, sermaye piyasaları geliştirilecek, finansal teknoloji ekosistemi güçlendirilecek ve faizsiz finansın sektör içerisindeki ağırlığı artırılacaktır. Ekonomide eşgüdüm ve uyum esas olacaktır. Sektörler arası güçlü koordinasyon ile para, maliye ve gelir politikaları arasında etkin uyum ile makroekonomik istikrarın kalıcılığı sağlanacaktır.

On Birinci Kalkınma Planı, verimliliği öncü kılan, sanayi sektörünün baş rol üstlendiği ihracata dayalı istikrarlı bir büyüme planıdır. Bunun yanı sıra Kimya, İlaç-tıbbi cihaz, Makine-elektrikli teçhizat, Otomotiv, Elektronik ve Raylı sistem araçları sektörü öncü sektörler olarak belirlenmiştir. Birey, firma, sektör ve devlet olmak üzere tüm düzeylerde rekabetçiliğin geliştirilmesi ve verimliliğin artırılması hedeflenmektedir. Plan döneminde, yıllık ortalama yüzde 2,8 oranında artışla, 4,3 milyon ilave istihdam sağlanarak işsizliğin %9,9 seviyelerine gerilemesi öngörülmektedir.

Rekabet gücünün ve verimliliğin artırılması, teknoloji kapasitesinin geliştirilmesi sayesinde sanayinin yıllık ortalama yüzde 5,7 oranında büyümesi ve üretimin GSYH içerisindeki payının yüzde 24,2'ye çıkması hedeflenmektedir. Tarım sektörünün yıllık ortalama yüzde 3,1 oranında büyümesi ve GSYH içerisindeki payının yüzde 5,4'e gerilemesi, turizm hizmetlerinin çeşitliliği ve niteliği artırılarak yılda 75 milyon turist rakamına ulaşarak hizmetler sektörünün GSYH içindeki payının yüzde 60,1 olması beklenmektedir. Turizm alanında yapılacak teşvik ve yatırımlarla bu hedeflere ulaşip turizm gelirleri ile cari açığın azaltılması hedeflenmektedir.

Tablo 4.1.1: Büyüme ve İstihdam Gerçekleşme Hedefleri

	2018	2023
Temel Göstergeler		
GSYH (2009=100 Zin. Hac., Milyar TL)	1.737	2.142
GSYH (Cari, Milyar TL)	3.701	7.453
GSYH (Cari, Milyar Dolar)	784	1.080
Nüfus (Yıl Ortası, Milyon Kişi)	81,4	86,5
Kişi Başına GSYH (Cari, Dolar)	9.632	12.484
Kişi Başına GSYH (SAGP, Dolar)	28.205	37.423
Katma Değerin Sektörel Dağılımı (Cari GSYH'ya Oran, Yüzde)		
Tarım	5,8	5,4
Sanayi	22,2	24,2
Hizmetler	61,5	60,1
İşgücü Piyasası		
İşgücüne Katılma Oranı (%)	53,2	56,4
İşgücü (Milyon Kişi)	32,3	36,7
İstihdam (Milyon Kişi)	28,7	33,0
İstihdam Oranı (%)	47,4	50,8
İşsizlik Oranı (%)	11,0	9,9

Kaynak: 2023 yılı verileri On Birinci Kalkınma Planı tahminleridir.

Planın Finans alanında öngördüğü düzenleme ve geliştirmelerin başında finansal okur yazarlığı artırmak geliyor. Hane halkının, firmaların ve Kobilerin finansal okur yazarlığını artırarak tasarruf ve verimliliğe katkıları amaçlanmaktadır. Bunu teminen finansal hizmetlere erişimin kolaylaştırılması, finansal bilincin ve yatırımcı tabanının geliştirilmesi için faaliyetler yürütülecektir. İlk, orta ve yükseköğretim kurumlarında finansal okuryazarlık eğitimi yaygınlaştırılacak, söz konusu eğitimin, yaygın eğitim kapsamında yetişkinlere de verilmesi sağlanacaktır.

Tablo 4.1.2: Yurtiçi Tasarruf hedefleri

	2018	2023
Yurtiçi Tasarruf Oranı (GSYH içinde, %)	26,5	30,3
Kamu Kesimi Tasarruf Oranı (GSYH içinde, %)	1,8	2,4
Özel Kesim Tasarruf Oranı (GSYH içinde, %)	24,7	27,9
BES Katılımcı Sayısı (Milyon Kişi) ¹	11,6	15,2
BES Fon Tutarı (Milyar TL) ^{1,2}	96,3	296

Kaynak: 2018 verileri Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile Emeklilik Gözetim Merkezine aittir. 2023 yılı verileri On Birinci Kalkınma Planı tahminleridir.

(1) Gönüllü ve otomatik katılıma dayalı sistemlerin toplamıdır. Yıllık değerlerdir.

(2) 2018 fiyatlarıyla

On birinci kalkınma planı tasarrufu teşvik ve destekleyen bir plandır. Finans alanında araç çeşitlendirmesi yapılarak finansal sistem dışında kalan kaynakların, finansal sisteme çekilmesi sağlanacaktır. Yastık altı tasarrufların finansal sisteme çekilmesi için yeni özel teşvikler tasarlanacaktır. Hane halkının borçlanarak harcama yapması yerine önce tasarruf etmesi sonra harcaması desteklenecek. Bireysel emeklilik sistemi (BES); katılımcı sayısı, sistemde kalış süresi ve fon tutarını artıracak şekilde geliştirilecek, küçük ihtiyaçlar için sistemden çıkmayı gerektirmeyecek düzenlemeler yapılacaktır.

Hızla büyüyen küresel helal ürün pazarından daha fazla pay almak için çaba sarf edilecektir. Bunun için ülkemizde bulunan İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsünden daha fazla faydalanılacaktır. Helal ürün alanında faaliyet yapan firmalara yönelik destek mekanizmaları geliştirilerek faaliyet çeşitliliği ve faaliyet hacmi artışı sağlanacaktır.

On birinci kalkınma planının finans alanında ön önemli maddelerinden biri de *İstanbul Finans ve Teknoloji Üssü*'nün kurulacak olmasıdır. Bu üs bir bakıma İstanbul Finans Merkezi'nin ön çalışması gibi olacaktır. Diğer bir önemli madde de finansal piyasa düzenleyici ve denetleyici kuruluşları daha etkin hale getirmek için *Türkiye Finansal Hizmetler Kurulu* çatısı altında toplanacak olmasıdır. Bu dönemde Varlık yönetim şirketleri Finansal Kurumlar Birliğine üye olabilecek, reel sektör Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) gözetimindeki banka dışı finansal kuruluşlardan fon kullanması özendirilecektir.

On birinci kalkınma planında, farklı nitelikteki finansal araçları güvenilir kurumlar aracılığıyla geniş bir yatırımcı tabanına sunabilen, reel sektörün finansman ihtiyacına düşük maliyetler ile cevap verebilen, kurumsal yapısı güçlü olan *İstanbul'un cazip bir küresel finans merkezi* olmasını temel amaç olarak planlamıştır.

On birinci kalkınma planını diğerlerinden ayrı kılan en önemli özelliğinden biri de ilk defa bir kalkınma planında ***Faizsiz Finans*** başlık açılması ve bu alanda hedefler konulmuş olmasıdır. Planda faizsiz finans ile ilgili maddelerin özeti şöyledir; faizsiz finans yaygınlaştırılarak güçlendirilecek, ürün ve hizmet çeşitliliği sağlanacak,

kamuoyu faizsiz finans konusunda daha fazla bilgilendirilecek, faizsiz finans farkındalık artırılacak, emtia murabahası işlemleri (hali hazırda daha ziyade tevarruk işlemlerinde kullanılmakta, yurtdışı piyasalarda işlem yapılmakta) için platformlar oluşturulacak, kamu yatırımlarının finansmanında kira sertifikası işlemleri artırılacak, kira sertifikaları ihracını kolaylaştırıcı hukuki düzenlemeler yapılacak, faizsiz finans terminolojisi uluslararası standartlara uygun ve standart hale getirilecek, katılım sigortacılığı teşvik edilip geliştirilecek, katılım reasürans formu kurulacaktır.

On birinci Kalkınma planındaki Faizsiz Finans İle ilgili başlıklar şu şekildedir;

- *Faizsiz finans sisteminin ülkemiz finans sistemindeki yeri güçlendirilecek, faizsiz finans alanında ürün ve hizmet çeşitliliği ile insan kaynağı geliştirilecek, politika geliştirme süreçlerini destekleyecek araç ve mekanizmalar oluşturulacaktır.*

- *Katılım bankacılığının yaygınlaştırılması amacıyla yeni iş modeli/pencere sistemi uygulamasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.*

- *Faizsiz finans sisteminin işleyişi ve finansal ürünler hakkında kamuoyunun daha fazla bilgilendirilmesi sağlanarak faizsiz finans sistemine ilişkin farkındalık artırılacaktır.*

- *Faizsiz finans alanında bütüncül veri raporlama altyapısı oluşturulacaktır.*

- *Faizsiz finans sistemine ilişkin ürün ve hizmet çeşitliliğini artırmaya yönelik düzenlemeler yapılacaktır.*

- *Emtia murabahası işlemlerinin yurt içinde gerçekleştirilebilmesi için kira sertifikasına, elektronik ürün senedine veya hisse senedi portföyüne dayalı platformların oluşturulması sağlanacaktır.*

- *Kamu yatırımlarının finansmanında kira sertifikası ihraçlarının kullanımı artırılacaktır.*

- *Kira sertifikası ihraçlarında özel amaçlı kuruluşların kullanımında uygulama kolaylığı sağlanması için hukuki düzenlemeler revize edilecektir.*

- Faizsiz finans denetim standartları oluşturulacaktır.
- Faizsiz finansa ilişkin araç ve kurumların terminolojisinin standardizasyonu sağlanacaktır.
- Faizsiz finans kurumsal yönetim sistemi tesis edilecek ve uluslararası uygulamalarla uyumlaştırılacaktır.
- Katılım sigortacılığını teşvik edici mahiyette mevzuat ve kurumsal yapı geliştirilecek ve her tür risk grubuna hitap eder şekilde yaygınlaştırılacaktır.
- Ülke kaynaklarının yurt dışına akışının önüne geçilmesi için katılım reasürans fonu kurulacaktır. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Stareji ve Bütçe Başkanlığı, 2019)

Tablo 4.1.3: Mali Piyasa Hedefleri

	(Yüzde)	
	2018	2023
Bankacılık Kredileri/GSYH	67,3	82,2
Katılım Bankaları Kredilerinin Toplam Krediler İçindeki Payı	4,7	7,0
BİST Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH	21,5	39,3
Özel Sektör Borçlanma Araçları Nominal Stoku/GSYH	1,7	5,8

Kaynak: 2018 verileri BDDK, SPK ve TÜİK'e aittir. 2023 yılı verileri On Birinci Kalkınma Planı tahminleridir.

4.2.İslami Finansın/Katılım Bankacılığının Avantajlar

Dünyada 2015 yılsonu itibariyle 2,2 trilyon dolar olan islami finans varlıkları 2018 yılsonunda 2,54 trilyon dolarla ulaşmıştır. 2018 yılında islami fonlarda dolar bazında ortalama %15'lik büyüme olmuştur. En çok büyüme sukuk sektöründe olur iken en düşük büyüme tekaful sektöründe olmuştur. Genel olarak büyümenin devam edeceği, 2024 yılında faizsiz İslami varlıkların 3,47 trilyon dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2018 yılsonu itibari ile dünya üzerinde 1447 adet finansal kurum faizsiz finans sektöründe faaliyet göstermektedir. (icd-thomson-reuters-islamic-finance-development-report-2019, 2020)

Katılım bankacılığı birçok ülkede finansal sistemlerin önemli ve ayrılmaz bir parçası olmaya devam etmektedir. Katılım bankacılığı, küresel finansın %2' sinden azını oluştursa da mevcut haliyle 60' tan fazla ülkede faaliyet göstermekte ve sektörel olarak 14 bölgede sistematik olarak önem kazanmıştır (Ambrose, 2017).

Son yıllarda körfez ülkelerindeki İslami finansın gelişiminden kaynaklı olarak dünyada İslami finansın pazar payında ciddi yükselişlerin olması ülkelere yatırım çekmek isteyen otoritelerin bazı teşvik girişimlerine neden olmuştur. Çoğu Avrupa ülkesi İslami hizmet veren kurum sayısını ve enstrüman çeşitliliğinin artırılması gibi teşvikler ile körfez sermayesi başta olmak üzere İslami sermaye yatırımlarını ülkelere çekerek İslami finans alanındaki konumlarını güçlendirmişlerdir (Karagöl, Koç, & Kızılkaya, 2017).

TKBB tarafından hazırlanan Katılım Bankaları 2018 raporunda katılım bankalarının aktiflerinin 206,806 milyon TL, toplanan fonların ise 137,220 milyon TL olduğu ve sektör içindeki payın yaklaşık %5 olduğu ifade edilmektedir. Mevduat bankalarının aktifleri ise 3,867 milyar TL'yi geçmektedir. Ancak katılım bankalarına ait rakamların daha önceki yıllara göre oransal olarak iki katına çıktığı izlenmektedir. Büyüme rakamları bu şekilde devam ettiği ve ekonomik büyümeyi frenleyecek olağanüstü krizler yaşanmadığı sürece katılım bankacılığının hem bankacılık sektörüne hem de Türkiye ekonomisine büyük katkıları olacaktır. İslami Finans Merkezi etkin girişimler ile istenilen düzeye ulaşacağından öncelikle Türkiye içerisinde faaliyet gösteren işletmelerin istenilen düzeyde olması gerekmektedir.

Yaşanan küresel kriz sonrası İslami Bankacılık avantajlı konuma gelmişti ve bu nedenle Körfez Ülkeleri şu anki büyüklüklerinin birkaç katı daha olabilirlerdi. Ancak oldukça düşen petrol fiyatları ülkelerin ilk defa tahvil ile borçlanmasına neden oldu. Tahvil çıkışının yaklaşık 150 milyar dolar olması büyümeyi gerilettiler. Ancak körfez ülkeleri bu durumu aşma durumuna gelmişlerdir. S&P'nin yayınladığı bir raporda İslami bankacılık payının büyüyeceği, bankacılık sistemindeki varlıklarının dörtte bir oranına yaklaşacağı ifade edilmekte ve hatta yapılan projeksiyon analizinde 5-6 yıl gibi bir süre verilmektedir (Özkan M. , 2017).

Körfez ülkeleri içerisinde Faizsiz Bankacılık aktiflerinin payı en büyük olan ülke Suudi Arabistan'dır. Bunu Birleşik Arap Emirlikleri ve Malezya izlemektedir. Türkiye'nin bu ülkeler ve diğer körfez ülkeleri olan Katar, Umman, Kuveyt ile ekonomik ve ticari ilişkilerini güçlendirmeye başladığı izlenmektedir. İFM projesi bu anlamda, Körfez sermayesinin daha uzun vadeli sermaye girişlerine imkân sağlayacak olması ile Türkiye'ye ciddi bir ekonomik kazanım getirmesini sağlayacaktır (Karagöl, Koç, & Kızılkaya, 2017).

Türkiye'nin küresel ekonomik krizi en rahat atlatan ülkeler içerisinde olması, katılım bankacılığının aktif olduğu ülkeler açısından Türkiye'yi sermaye hareketinin yönelebileceği güvenli bir ülke olarak görmelerine neden olmuştur. İFM stratejisi içerisinde İslami Finans Merkezinin de kurulacak olması güçlü ve güvenli bir kurumsal yapıya dönüşeceği düşünülmektedir. Bu tür yapılar güçlü sermayenin yatırım yapacağı alanlar olduğundan İFM için bu durum avantaj olarak ortaya çıkmaktadır (Aktas, 2013: 180-190) (Usmani, 2010).

İslami finans sektöründeki finansal enstrüman çeşitliliğinin ve türev ürünlerin artırılması İslami finans merkezi olma yolunda etkili adımlardan birisidir. Enstrümanların bankacılık sektörü ve borsalarda faaliyet gösteren şirketler tarafından işlem yapılabilecek hale getirilmesi gerekmektedir. Katılım Bankaları, gelir endeksli tahvillerle, aşırı nakitlerini ve yurtdışındaki yatırımlarını Murabaha ortamında değerlendirme fırsatı yakalayabilirler.

Dünya genelinde de yalnızca İslam ülkeleri değil Citigroup, UBS, Deutsche Bank, Lloyd Bank, HSBC ve TSB gibi büyük bankalar da faizsiz bankacılık pastasından pay almaya başlamışlardır. İFM açısından düşünüldüğünde ürün çeşitliliğinin yabancı yatırımcılar açısından cazip olacağı düşünülmektedir (Gudil, 2007).

Murabaha, mudarebe, müşareke ve icar (leasing) haricinde yeni enstrümanlar önem kazanmaya başlamıştır. Sukuk (İslami bono) en başta olmak üzere salam, istisna, tekafül gibi yatırım araçlarının geliştirilmesi için yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Sukuk, ilk olarak bir katılım bankası tarafından ihraç edilmiş ve şu anda Türkiye'de oldukça yoğun ilgi gören bir yatırım aracı haline dönüşmüştür. Bunun nedeni, İslami

kuralların parayla para kazanılamayacağını ve bunun faiz olarak değerlendirilmesindedir.

İFM projesi tamamlandığı takdirde sukuk piyasasının artması düşünülmekte, Türkiye'nin İslam ülkeleri ile ekonomik ilişkilerinde bu enstrümanın ön plana çıkacağı beklenmektedir (Birben, 2013).

Katılım bankacılığının 2008 küresel kriz döneminde klasik bankalara göre likidite, kârlılık ve toplam aktifler açısından daha stabil oldukları görülmüştür (Aktas, 2013: 180-90). Bu analiz, İFM açısından oldukça önemli bir durumdur. Katılım bankacılığı İFM'nin İslami finans açısından değerini artıracaktır. Körfez ve Uzakdoğu ülkeleri açısından Türkiye'nin önemi artmaktadır. Bu durum, sermayenin Türkiye'ye akması açısından yabancı yatırımcı için bir cazibe merkezi olmasına neden olacaktır. Katılım bankacılığı sektöründe üçü özel üçü de kamuya ait altı banka olarak faaliyet göstermektedir. Bu birliktelik İFM içerisinde güçlü bir şekilde yer alacağından İFM'nin muhtemel potansiyeli açısından sektörel pastadan büyük oranda pay alacağı düşünülmektedir.

Katılım bankacılığının sigortacılık sektörüne girmesi de elini güçlendirmiştir. Ancak klasik sigorta anlayışı katılım bankacılığı için uygun değildir. Bu anlamda farklı sigorta enstrümanları türetilmiştir. Bunlardan en önemlisi tekafüldür. Arapça kökenli kefalet kelimesinden gelen tekafül, karşılıklı dayanışma esaslı ve faiz içermeyen bir sistemdir (Polat, 2015). Katılımcı tarafından ödenen primlerin bir kısmı ya da tamamı diğer katılımcıları da potansiyel risklere karşı korumak için fona katılır. Katılımcıların mevduatı İslam fihına uygun yatırımlarda kullanılırken herhangi bir katılımcının açığı olması durumunda fon, katılımcıya karz-ı hasen (faizsiz borç) sağlamaya çalışır (Çalık, 2011). Özellikle Uzakdoğu ülkelerinde gelişmiş olan tekafül ülkemizdeki yasal altyapıdan dolayı istenilen düzeye gelmekte gecikmiştir. Ancak son yıllarda tekafül yerine “katılım sigortacılığı” kavramının kullanılması ile kaynak çeşitlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Özellikle Bireysel Emeklilik Sistemi (BES)'in yaygınlaşması ve devlet güvencesi altına alınması ve katılım payının belirli oranda devlet tarafından karşılanması Türkiye'nin sigortacılık konusunda önünün açık olduğunu göstermektedir.

Bireysel emeklilik sisteminde toplam katılımcı sayısı 2018 yılı sonu itibarıyla 6,9 milyon kişiye ulaşmıştır. Devlet katkısı dahil birikmiş fon tutarı da 87,9 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2017 yılında otomatik katılım sisteminin yürürlüğe girmesi ile bireysel emeklilikte genişleme sağlanmıştır. Buna göre 2018 yılı aralık ayı itibarıyla otomatik katılım sistemindeki katılımcı sayısı 5 milyon kişiye, biriken fon tutarı da 4,6 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2019 yılı sonunda devletin BES e aktardığı Devlet katkısı 19,4 milyar TL' ye ulaşmış olacaktır. (Bireysel Emeklilik Sistemi, 2019)

Türkiye'deki İslami finans açısından önemli bir gelişme de özel işletmeler ile devam etmekte olan katılım bankacılığına kamunun da katılmasıdır. Bunun yanı sıra 2019 yılında Emlak Bankası Katılım bankası olarak faaliyetine yeniden başlamıştır. Kamu katılım bankaları yılların getirdiği bankacılık tecrübeleri ve teknolojik altyapılarını kullanarak faizsiz bankacılık sektörüne yeni bir soluk getirmişlerdir. İFM içerisinde hem Ziraat Bankası hem de Vakıfbank'ın fiziki güçlü bir şekilde yer alacak olmaları İslami finans merkezi açısından da büyük bir ilerleme ve kazanç olacaktır (Karagöl, Koç, & Kızılkaya, 2017).

4.3.İslami Finansın/Katılım Bankacılığının Dezavantajlar

Katılım bankacılığının temel sermayesi körfez ülkeleri ve kamu bankalarıdır. Ortadoğu ve Körfez coğrafyasında ise sorunlar bir türlü bitmemekte, bitecek gibi de görünmemektedir. Önümüzdeki yıllarda Müslüman ülkelerin alacağı pozisyonlar İslami finansı da etkileyeceğinden bu durum, Türkiye'deki bir finans merkezi açısından dezavantaj gibi durmaktadır. Ayrıca, katılım bankacılığı payının istenilen düzeyde olmaması ve sigortacılık sektöründeki faizsiz yatırımın başlangıç düzeyinde olması İslami finans merkezi açısından olumsuz bir durum olarak algılanmaktadır. Türkiye'deki yatırımcılar yönüyle geleceğe güvenle bakılan bir algı olmasına rağmen yabancı yatırımcı, uluslararası siyasi konjonktür nedeniyle aynı düzeyde güvene sahip görünmemektedir. Başka bir konu da katılım bankacılığı enstrümanlarıdır. Her ne kadar çeşitliliği artsa ve bunlar ile ilgili bilimsel çalışmalar yapılırsa da yatırımcı ve mevduat sahipleri açısından bazı ürünler henüz yatırım için çekingenlik oluşturmaktadır. Sigortacılık için henüz faizsiz sistem mantığının zihinlerde yerleşmediği anlaşılmaktadır.

4.4.İstanbul Finans Merkezi ve Katılım Bankacılığı

İstanbul'un finans merkezi fikri ikibinli yıllarda ortaya atılmış, ilk duyurusu 2008 yılında İstanbul Finans Merkezi projesi ile başlamış, dokuzuncu kalkınma planında (2007-20213) 546. Maddede bahsi geçmiş, 2009 yılında Yüksek Planlama Kurulu kararı ile İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Startejisi ve Eylem Planı onaylanıp Resmi Gazete yayınlanmış, bu eylem planına göre çalışma gurupları oluşturulmuş, sonraki yıllarda yapılan onuncu (2014-2018) ve on birinci (2019-2023) kalkınma planlarında da yer almaya devam etti. 2015 yılında Faizsiz Finans Koordinasyon kurulu oluşturularak Katılımcı ve Faizsiz Finans Yapısı adı ile İstanbul Finans Merkezinin alt bileşenleri arasında yer aldı.

Bu tez çalışmamız İstanbul'un finans merkezi olması ve Katılım bankacılığı başlığı altında İstanbul'un uluslararası finans merkezi olması durumunda katılım bankacılığına pozitif katkılarının olacağı hipotezi üzerinden çalışmalar yapıldı. Bu doğrultuda İstanbul'un Finans merkezi olma durumu ile katılım bankacılığının mevcut ve gelecek durumu ayrı bölümler olarak çalışıldı. Her iki bölüm arasında ilişki analiz edildi.

İstanbul'un finans merkezi olması ile ilgili yapılan literatür araştırmasında İstanbul'un rakiplerine göre finans merkezi olmak için büyük potansiyel taşıdığı görüldü. İstanbul küresel finans merkezleri endeksine ilk defa 2009 yılında 72. sıradan girdi. Finans merkezi fikri ilk ilan edildiği günden bugüne kadar İstanbul'un finans merkezi olması için pek çok çalışma yapılmıştır. Çalışma komiteleri kuruldu, nitelikli iş gücü, imaj, yasal alt yapı, politik ve ekonomik istikrar, düzenleyici çevre, iş yapma kolaylığı, alt yapı, iş yapma maliyesi, profesyonel hizmetlere erişebilirlik ve yaşam tarzı alanında çalışmalar yapıldı. Bu çalışmalar mali ve finans, yerel yönetim, ticaret odası, fiziksel alan ve eğitim ve tanıtım çalışmaları adı altında beş ana gurupta yapıldı. Bu guruplara yardım ve destek veren başlıca kuruluşlar Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Borsa İstanbul, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, Kalkınma Bakanlığı, İstanbul Valiliği ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'dir.

İstanbul finans merkezine destek olmak için;

-Banka, sigorta, borsa, sermaye piyasası gibi kuruluşların merkezleri İstanbul'a taşındı

-Bazı kamu kurumlarının merkezleri İstanbul'a taşındı veya İstanbul'a şubeleri açıldı

-Borçlar kanunu, sermaye piyasası kanunu ve yönetmenlikleri güncellenerek uluslararası standartlara uygun hale getirildi

-İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Vadeli İşlemler Borsası ve Altın Borsası, Borsa İstanbul adı altında birleşti

-İstanbul Tahkim merkezi faaliyete geçti

-Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi İstanbul'un finans merkezi olması için görevlendirildi.

Bu çalışmalar sonrası İstanbul küresel finans merkezleri endeksinde 72. Sıradan 2014 yılında 56.sıraya, 2014 yılında 42. Sıraya yükseldi. Sonraki yıllarda, Taksim olayları, Sultan Ahmet, havaalanı ve diğer yerlerde patlayan bombalar, 15 Temmuz darbe girişimi gibi ülke bütünlüğünü ve imajı tehdit eden olaylar nedeni ile 68. Sıraya kadar geriledi. 2019 mart ayında açıklanan endekse göre tekrar bir miktar ilerleme göstererek 59. Sıraya yükseldi. Fakat bu sıralama İstanbul'un finans merkezi olması için yeterli değildir.

İstanbul, Avrupa ve Asya da yer alan Varşova, Prag, Moskova, Riga, Budapeşte, Almatı, Talin ve St. Petersburg gibi rakip finans merkezlerine göre oldukça avantajlı olmasına rağmen uluslararası bir finans merkezi olarak kabul edilmekten uzaktadır. İlk etapta daha önemli olan finansal hizmetler sektörü derinliği, imaj, yasal çevre, politik ve ekonomik istikrar konularında ilerleme daha sonra da ikinci derecede önemli iş yapma kolaylığı, altyapı, profesyonel hizmetlere erişebilirlik alanlarında daha fazla ilerleme kaydetmesi uluslararası finans merkezi olma şansını artıracaktır.

İstanbul şu anda Türkiye'nin finans merkezidir. Sadece Türkiye'nin değil aynı zamanda Balkanların, Ortadoğu'nun, Kafkasların, Türki Cumhuriyetlerinin, Kuzey Afrika'nın kısmen de Körfez bölgesinin Finans merkezidir. Körfez bölgesinden

yabancıların son yıllarda Türkiye'ye akın etmesi, gayri menkuller alması, Türk bankalarında hesap açması dikkate alındığında körfez bölgesinin ağırlığı gittikçe artacağı düşünülmektedir. Bu hali ile İstanbul nerede ise Bölgesel Finans Merkezi olmuş durumdadır.

İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi olması uzun soluklu bir yolculuk olacaktır. Bu yolculuğun ne kadar süreceği ve hedefine ulaşıp ulaşmayacağı kesin değildir. Bu süreç içerisinde uluslararası gerekli olan kriter ve normlara uygun yasal ve hukuki düzenlemeler yapıp kısa vadeli hedefler konulup hedeflere ulaşılması yolculuğu daha verimli ve zevkli hale getirecektir. Bu konuda önerimiz; İlk hedef olarak İstanbul'un güçlü ve kabul edilir Bölgesel Finans Merkezi olduktan sonra ikinci hedef olarak Uluslararası İslami Finans Merkezi olması ve üçüncü hedef olarak ta daha uzun vadeli bir hedef olarak "Global Finans Merkezi olmak" olmalıdır.

Bunu hedeflere ulaşabilmek için Katılım Bankacılığının çok büyük katkıları olabilir. Dünya'da 2 Trilyon doları aşan İslami Finans var, fakat bu Finansa ait bir Finans Merkezi maalesef yok. İstanbul bu açığı dolduracak potansiyele sahiptir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Türkiye'de bankacılık özellikle de katılım bankacılığı üzerinde duruldu. Katılım bankacılığının doğuşundan günümüze serüveni literatür ve 2000 yılı sonrası bankacılık verileri ve Makroekonomik göstergelerle rakamları ile korelasyonları analiz edildi. 2025 yılın kadar mevduat, kredi, toplam aktifleri, özkaynakları, şube ve personel sayıları istatistiksel metodlar kullanılarak tahmin edilmeye çalışıldı.

Türkiye'de katılım bankacılığı 1983 yılında başlamakla birlikte 2005 yılında bankalar kanununa tâbi olduktan sonra büyümeleri ve yaygınlaşmaları hızlanmıştır. İstanbul finans merkezi fikrinin atıldığı dönemde dört adet katılım var iken bu süreç içerisinde Bank Asya sektöründen çekilmiş 2019 sonu itibari ile üçü kamuya üçü de özel sektör-körfez bölgesi ortaklığında olmak üzere altı katılım bankası faaliyetine devam etmektedir.

Çalışmamızda sadece katılım bankaları değil, katılım bankalarına benzer ve destekleyici faaliyet yapan kurumlar da çalışılmıştır. Katılım bankalarına benzer

çalışma içerisinde olan Emin Evim, Fuzul Ev gibi şirketler ve uygulamalarına yer verilirken bir finans merkezi için çok önemli olan ve katılım bankalarına destek mahiyetinde çalışma yapan portföy yönetim şirketleri, yatırım fonları, portföyler, katılım sigortacılığı, emeklilik şirketleri ile katılım bankalarında son yıllarda daha sık gördüğümüz destek uygulamalarından sukuk, tevarruk, karz ve vekalet uygulamalarına da yer verildi.

Yapılan çalışmada dünya üzerindeki islami finans varlıkları son yıllarda oldukça artarak 2018 yılı sonu itibari ile 2,5 trilyon dolara ulaştığı gözlemlendi. Bu varlıkların %76'sı bankacılık, %20'u sukuk, %3,3 islami fonlar, %1,3 de tekafül e aittir. Türkiye'de İslami finans daha ziyade bankacılık, o da daha ziyade mevduat toplama ve murabaha ve leasing yolu ile kredi kullandırmaktan oluşmaktadır. Finans merkezleri ve sermaye piyasalarında işlem gören sukuk ve fonlar ülkemizde daha yeni yeni gelişmektedir. Katılım sigortacılığı (Tekafül) ve bireysel emeklilik sigorta işlemleri son yıllarda ortaya çıkmalarına rağmen nispeten daha iyi durumdadır.

Yapılan istatistiki çalışmada bankacılık göstergeleri ile ulusal göstergeler (Milli gelir, GSYH, İthalat, İhracat) arasında fonlar, özkaynaklar, aktifler, şube ve personel sayıları arasında önemli düzeyde pozitif korelasyon var iken, TÜFE, ÜFE ve büyüme arasında anlamlı ilişki saptanamadı. Katılım bankacılığı göstergeleri ile GSYH, İthalat ve İhracat arasında önemli düzeyde ve pozitif yönlü korelasyon bulundu. Ayrıca konvansiyonel bankalara ait toplanan fon miktarı, özkaynaklar, şube ve personel sayıları ile anlamlı korelasyon değerleri elde edildi. Özetle Türkiye'nin makroekonomik rakamları büyüdükçe bankalar ve katılım bankaları da büyüyor, katılım bankalarının büyüme oranı konvansiyonel bankaların büyümesinden 1,5-2 kat daha fazladır. Katılım bankaları bankacılık sektöründen pay almaya devam ediyor.

Katılım bankacılığı 2005 yılına kadar kendi kulvarında faaliyetlerine devam etmiş, bankacılık kanununa tabi olduktan sonra bankalar sınıfına terfi etmiş ve bu tarihten sonra kurumsallık anlamında yeni bir sınıfa yükselmişlerdir. İslami Finansın İstanbul Finans merkezinin bir bileşeni olması ikinci terfileri olmuştur. 2019 yılında kabul edilen 11. Kalkınma planında İslami finansı ayrı başlık açılması katılım bankacılığının üçüncü terfisi olacaktır. Katılım bankacılığının arkasında artık devlet iradesi ve desteği

vardır. Bu da İstanbul Finans merkezinin islami finansa, katılım bankacılığına ilk pozitif katkısıdır. Bunun dışında İstanbul'un Finans Merkezi olması halinde Katılım Bankacılığına sunacağı katkılara net olarak ulaşamadı. Bununla birlikte İslami finansın İstanbul finans merkezinin bir bileşeni olması, İstanbul finans merkezi için yapılan düzenlemelerin hepsinin dolaylı olarak katılım bankacılığına, islami finansa çok önemli katkılar sağlayacağı gözlemlendi. “İstanbul’un Finans Merkezi Olma” fikri ve çabaları dahi Katılım Bankacılığının önünü açmaya oldukça fayda sağladığına şahit olundu.

Aynı şekilde büyüyen ve gelişen katılım bankacılığının dünya islami varlıklarının bir kısmını, Ortadoğu ve körfez bölgesinden önemli mevduat, sukuk ve fon işlemini İstanbul’a çekerek ilk aşamada İstanbul'un Uluslararası İslami Finans Merkezi olmasına ardından da sürecin Uluslararası Finans Merkezi olmakla taçlandırılmasına çok büyük katkılarının olacağı kanaatine varıldı.

İstanbul’un finans merkezi olması uzun soluklu bir süreçtir, bu süreçte atılacak her adım katılım bakası sektörünün büyümesine ve gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Resim 4.1: İstanbul Finans Merkezi inşaat çalışmaları

Kaynak: (<http://www.paraanaliz.com>),

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Katılım Bankacılığı Türkiye'nin gündemine yaklaşık 30 yıl önce girmiştir. Yaklaşık 20 yıllık bir süre emekleme dönemi olarak geçti. Katılım Bankaları, Mevduatın TMSF güvencesine girmesi, Bankalar Kanununa tabi olmalarından sonra hız bir şubeleşme ve büyüme trendine girildi. Henüz istenilen seviyelerde olmamalarına rağmen büyümelerine devam etmektedirler.

Dünya çapında 2 trilyon doları aşan islami finansın büyüklüğü, kendisine merkezler aramaktadır. 2009 yılında İstanbul'u Uluslararası bir finans merkezi olabilmesi için İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM) Staretejisi ve Eylem Planı hazırlandı. Bu eylem planının yedi bileşeninden bir tanesi de Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Sisteminin geliştirilmesi idi. Bu görev de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na verilmişti.

Çalışmamız, İstanbul Finans Merkezi'nin ve Katılım Bankacılığının Uluslararası Finans Merkezi çerçevesinde mevcut durumu, gelecek vizyonu ve birbirlerine destek ve katkılarını ortaya koymak için hazırlanmıştır. Türk ekonomisi hızla büyür iken, Dünya'da İslamî Finansa rağbet her geçen gün artar iken Türkiye'de Katılım bankacılığı inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Üç tane finans kurumu sektörden çekilmiştir. Kamudan üç banka da Katılım bankacılık sektöre dahil olmuştur. Buna rağmen Katılım bankacılığın bankacılık sektöründeki payı %5-6 seviyelerini aşamamıştır. Katılım bankacılığı bu atılımını İstanbul Finans Merkezi ile atabilir mi? İstanbul Finans Merkezi olur ise katılım Bankacılığına katkısı ne olur? İstanbul Finans Merkezi olur mu?

Çalışmamızda bu soru ve sorunlara cevaplar bulabilmek için konu dört ana bölümde incelendi. Birinci bölümde, Uluslararası Finans Merkezleri'nin özellikleri, ikinci bölümde, İstanbul'un mevcut durumu ve potansiyeli, üçüncü bölümde, Türkiye'de Bankacılık ve Katılım Bankacılığı; geçmişi, bugünü ve gelecek potansiyeli, dördüncü bölümde, İstanbul Finans Merkezi potansiyeli ile Katılım bankacılığı potansiyeli ve aralarındaki ilişki.

Literatür incelendiğinde sunulan tezler veya yayınlanan makalelerde bu konu ile ilgili paralel bir çalışma bulunmamıştır. İFM ile ilgili çok sayıda rapor düzenlenmiş olmasına rağmen akademik çalışma az sayıdadır. İslami Finans Merkezi başlığında ise ilgili kurum veya kuruluşların rapor ve açıklamaları mevcuttur. Ancak katılım bankacılığı ile finans merkezi arasındaki ilişkilerin ortaya konulduğu akademik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

İstanbul, Küresel Finans Merkezleri Endeksi'ne ilk defa 2009 yılında 72. sıradan girmiştir. 2012 yılında 56. 2014 yılında 42. sıraya yükseldi. Daha sonra çeşitli olay ve sebepler ile (Taksim olayları, Sultan Ahmet, Havaalanı vb yerlerde patlayan bombalar, 15 Temmuz Darbe girişimi vb.) 68. sıraya geriledi, 2019 Mart ayında tekrar 59. sıraya yükseldi. İstanbul iddiasını sürdürebilmesi için bu sıralamada yerini hızlıca yükseltmeli bu konuda ciddi hedefler koyup ilk etap ve kısa vadede 20-30 arası, orta vadede 15-20. sırada yer alması Uluslararası Finans Merkezi iddiasına ciddi katkılar sağlayacaktır. Bunun için yapılması gerekenler;

- 1-İş ortamının geliştirilmesi,
- 2-Yeterli ve etkin beşerî sermayeye sahip olması,
- 3-Başta iletişim ulaşım ve çevre düzenlemeleri olmak üzere düzgün bir altyapıya sahip olunması,
- 4-Finansal hizmetler sektörünü çeşitlendirerek geliştirilmesi,
- 5- Şehrin itibar ve imajının yaygınlaştırılmasıdır.

Bu konuda epey çalışmalar yapılmış ve mesafeler alınmıştır. Bankacılık Kanunu 2005'te yenilendi, Faizsiz Finans Kurumları bu kanuna tabi olup Katılım Bankası adını aldı. Son yıllarda yapılan çalışmaları kısaca özetlersek; Banka, sigorta, borsa, sermaye piyasası gibi kuruluşların merkezleri İstanbul'a taşınmıştır. Ekonomik kamu kurumları merkezlerini İstanbul'a ya taşıdı veya şubelerini açtı. Borçlar Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu ve yönetmelikleri güncellenerek uluslararası standartlara uygun hale getirildi. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Vadeli İşlemler Borsası ve Altın Borsası Borsa İstanbul adı altında birleşti. İstanbul Tahkim Merkezi faaliyete geçti.

Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi İstanbul'un Finans Merkezi olması konusunda çalışmalar yapması, yapılan çalışmaların devamlılığı konusunda hem görevlendirildi hem de yetkilendirildi. En önemli gelişmelerden biri de 2019 Temmuz ayında açıklanan ve 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma planında İslami Finans için ayrı başlık açıldı, yapılacaklar sıralandı, İstanbul'un cazip bir küresel finans merkez olma fikri teyid edildi.

Finans merkezi hakkında hazırlanan raporlarda İslami Finans veya Katılım Bankacılığı başlıklarına yer verilmiştir. Bu çalışmamız, 2023 vizyonu kapsamında katılım bankacılığının hem hizmet kalitesinde ve ürün çeşitliliğinde hem de rakamsal boyutlarda günümüzden çok daha iyi bir durumda olacağını ortaya koymuştur. Bankacılık sektörünün ve makro ekonomik göstergelerin son 18 yıllık bilgileri analiz edildiğinde geleceğe dönük tahminler, katılım bankası hacminin yaklaşık ikiye katlanacağını, şubeleşmenin artacağını ve toplam bankacılık pastası içerisindeki payın %10 ile %12 arasında olacağını göstermektedir.

Katılım bankacılığı göstergeleri bankacılık sektörü ve ülkenin ekonomik göstergeleri ile güçlü ve pozitif yönlü korelasyona sahip bulunmuştur. Türk Ekonomisi büyüdükçe, gelişme gösterdikçe Katılım Bankaları da büyüyecek ve gelişecektir. Son 18 yılda Katılım Bankalarının hem mevduatta hem de kredide büyümesi (2014-2016 yılları hariç) bankacılık sektörünün 1,5-2 katı arasındadır. Katılım Bankaları bu şekilde büyümeye devam ederse bankacılık sektöründen pay almaya devam edecektir.

Katılım bankacılığı ile ilgili hedeflere ulaşmak kolay olmayacaktır. Ancak zor bir hedef olarak ta görmemelidir. İstikrarın korunması, reklam süreci faaliyetinin doğru yönetilmesi, finansal kurumların müşteri memnuniyeti ve personel politikalarını doğru bir şekilde yönetmeleri ile piyasaların analiz edilerek izlenmesi, yeni ürünlerin geliştirilip hizmete sunulması, yeni müşterilere ulaşılması hedeflere ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Hedeflerin zor değil de zorlayıcı olarak düşünülmesi katılım bankalarının büyümesine katkı sağlayacaktır.

İstanbul şu anda sadece Türkiye'nin değil aynı zamanda Balkanların, Ortadoğu'nun, Kafkasların, Türkî Cumhuriyetlerinin, Kuzey Afrika'nın, kısmen de Körfez

Bölgesi'nin Finans merkezidir. Bu hali ile İstanbul nerede ise bölgesel bir Finans Merkezi olmuş durumdadır.

İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi olması uzun soluklu bir yolculuk olacaktır. Bu yolculuğun ne kadar süreceği ve hedefine ulaşıp ulaşmayacağı kesin değildir. Bu bir süreçtir. Bu süreçte önemli olan yolculuğun nasıl yapıldığı, kimler ile yapıldığı ve konforunun ne olduğudur. Bu süreç içerisinde kısa hedefler konulup hedeflere ulaşılması yolculuğu daha zevkli hale getirecektir. İlk hedef İstanbul'un güçlü ve kabul edilir Bölgesel Finans Merkezi olduktan sonra ikinci hedef Uluslararası İslami Finans Merkezi olmak olmalıdır. Bu hedefine ulaşmak İstanbul'u Uluslararası Finans Merkezi olma hedefine bir basamak daha yakınlaştırmış olur. Bunu hedefe ulaşabilmek için katılım bankacılığının çok büyük katkıları olabilir. Dünya'da 2 Trilyon dolara yakın İslami Finans var, fakat bu finansla ait bir İslami Finans Merkezi maalesef yok. İstanbul bu açığı dolduracak potansiyele sahiptir.

Yapılan bu çalışmada, taranan kaynak ve literatürde İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi olması halinde Katılım Bankacılığına sunacağı direk katkılara net olarak ulaşılamadı. Bununla birlikte İstanbul Finans Merkezi ile ilgili yapılan çalışmalar, İslami Finans'ın İFM bileşenlerinden olması, 11. Kalkınma Planında İslami Finans'a ayrı bir başlık açılması, Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisinin bu konuda yetkilendirilmesi Katılım Bankacılığının önünü açmaya oldukça fayda sağladığına şahit olundu. Aynı şekilde Katılım Bankacılığının da başta İstanbul'un Uluslararası İslami Finans Merkezi olmasına ardından da sürecin Uluslararası Finans Merkezi olmakla taçlandırılmasına çok büyük katkıların olacağı gözlemlendi. Bundan sonra yapılacak akademik çalışmalar bize bu sonuca nasıl gidileceğini daha net olarak sunacaktır.

KAYNAKÇA

- 26 Grafikle Türkiye Ekonomisinin 15 Yılı. (2016).
<http://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1305219-turkiye-ekonomisinde-son-15-yil-boyle-gecti> [25 Haziran 2017]
- AAOIFI, A. (2012). *Faizsiz Bankacılık Standartları*. istanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yayın No:2.
- Akgüç, D. Ö. (1989). *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Aktas, M. (2013). Stability Of The Participation Banking Sector Against The Economic Crisis In Turkey. *International Journal of Economics and Financial Issues Dergisi*, 3(1): 180-190.
- Akyol, H., ve Baltacı, N. (2015). Uluslararası Bir Finans Merkezi Olarak İstanbul'un Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-36.
- Akyüz, O. (2019). İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi Olacağına İnançım Tam. *Katılım Finans Dergisi*, (13): 10.
- Alawode, A. (2015). İslamic Finance. <http://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/islamic-finance> [22 Eylül 2019]
- Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. (2019). <https://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx> [14 Ekim 2019]
- Albaraka Portföy. (2019). <https://albarakaortfoy.com.tr/> [12 Ekim 2019]
- Al-Muharrami, S., ve Hardy, D. C. (2013). *Cooperative and Islamic Banks: What can they Learn From Each Other?* Washington DC, USA: IMF (Yayın No:WP/13/184).

- Ambrose. (2017). IMF: Islamic Banks Need to Improve on Financial Safety Net, Liquidity. <https://www.islamicfinance.com/2017/04/imf-islamic-banks-need-improve-financial-safety-net-liquidity> [27 Eylül 2017]
- Apak, P. D., ve Elverici, G. (2008). "İstanbul'un Finans Merkezi Olması" Projesinin Değerlendirilmesi. https://www.journal.mufad.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=329%3Aİstanbulun-finans-merkezi-olmasi-projesinin-degerlendirilmesi&catid=915%3Asayi-8-nisan-2008&Itemid=55&lang=tr [15 Mayıs 2019]
- Apaydın, H. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/karz> [8 Aralık 2019]
- Arıkan, U. (2014). İktisat Tarihi ve Türkiye’de Uygulanan Ekonomik Sistemler. <http://akademikperspektif.com/2014/05/01/iktisat-tarihi-ve-turkiyede-uygulanan-ekonomik-sistemler> [25 Kasım 2017]
- Aslan, Ö., ve Korap, H. L. (2006). Türkiye'de Finansal Gelişme Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17: 1-20.
- Bankalarımız 2017 . (2019). İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Bayındır, S. (2005). *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- , (2019). Katılım Bankacılığının Ruhuna El Fatiha Mı?. <http://www.iktisad.org.tr/katilim-bankaciliginin-ruhuna-el-fatiha-mi> [22 Aralık 2019]
- Bayrak, M., ve Kanca, O. C. (2013). Türkiye'de 1970-2011 Yılları Arasında Oluşan Ekonomik Ve Siyasi Gelişmelerin Seyri. *Akademik Bakış Dergisi*, (35): 1-20.

- Bayraktutan, Y., ve Demirtaş, I. (2011). Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari Açığın Belirleyicileri: Panel Veri Analiz. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2):1-28.
- Bereket Emeklilik. <https://www.bereket.com.tr/hakkimizda/bereket-emeklilik> [27 Kasım 2019]
- Bereket Sigorta. <https://www.bereket.com.tr/hakkimizda/bereket-sigorta> [27 Kasım 2019]
- Bhatia, R. (2017). International Financial Centre. http://www.wikinvest.com/wiki/International_financial_centre [22 Eylül 2017]
- Bhattacharya, A. (2011). The Feasibility of Establishing an International Financial Center in Shanghai. *Journal of Asia-Pacific Business* , 12(2): 123-140.
- Birben, B. (2013). Developments Of New Interest – Free Banking Instruments In Turkish Participation Banking. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Bireysel Emeklilik Sistemi. <http://www.sbb.gov.tr/bireysel-emeklilik-sistemi> [16 Aralık 2019]
- Bizim Menkul Değerler. http://www.bmd.com.tr/page/kategori_detay/32/hakkimizda.htm [22 Ekim 2019]
- İstanbul Uluslararası Finans Merkezi. https://www.borsaistanbul.com/data/kilavuzlar/Istanbul_Uluslararası_Finans_Merkezi.pdf [17 Aralık 2019]
- Bourkhis, K., ve Nabi, M. S. (2013). Islamic And Conventional Banks' Soundness During The 2007-2008 Financial Crisis. *Review of Financial Economics Dergisi*, 22(2): 68-77.

Bulut, H. İ., ve Er, B. (2012). *Katılım Finansmanı*. istanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. <https://www.bumko.gov.tr/Eklenti/10329,temel-ekonomik-buyuklukler2000xls.xls> [30 Nisan 2019]

Cebeci, İ. (2010). *Modern İslam İktisadi Literatüründe Murabaha Tartışmaları*. İstanbul: Marmara Ün. İlahiyat Fak.

----- . Teverruk, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. : <https://islamansiklopedisi.org.tr/teverruk> [8 Aralık 2019]

Coskun, Y. (2011). Does Power of Political Economy and Regulation Make Istanbul a Financial Center? <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/36847/> [27 Eylül 2017]

Çalık, A. (2011). Tekafül Sigorta Sistemi ve Katılım Bnkalarında Uygulanabilirliği. <http://www.tkbb.org.tr/arama-sonuclari?srch=tekaf%C3%BCI> [27 Eylül 2017]

Çelik, O., Doğan, K. C., ve Doğru, B. (2012). İstanbul Uluslararası Bir Finans Merkezi Olma Potansiyelini Artırıyor Mu? *16. Finans Sempozyumu (10-13 Ekim)* : 530-538. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Çevik, F. (2012). *Uluslararası Finans Merkezleri Ülke Ekonomilerine Etkileri ve İstanbul'un Potansiyeli*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası yayınları Yayın No:2011-7.

Çürük, S. A. (2013). İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi Mevcut Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> [21 Eylül 2019]

Delice, G. (2000). Uluslararası Finansal Sermaye Akımlarını Belirleyen Faktörler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (55-1): 53-77.

- DİB. (2017). Türk Ekonomisinin Genel Görünümü. <http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelistmeler.tr.mfa> [21 Eylül 2019]
- Doing Business*. (2017). World Bank <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/turkey> [27 Eylül 2019]
- Döndüren, H. (1999). Müşareke. *Şamil İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: İhya Yayınları.
- (2009). Para Vakıfları ve Günümüz Bazı Alternatif Finansman Kaynakları. <http://www.sadabat.net/index.php?menuid=3&mk=249&title> [18 Mayıs 2019]
- (2010). *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı. (2009). Kalkınma Bakanlığı. <http://www3.kalkinma.gov.tr/> [27 Eylül 2019]
- İstanbul Finans Merkezi'nin Temeli Atıldı. (2017). Dünya Ekonomi Haber. <https://www.dunya.com/ekonomi/istanbul-finans-merkezinin-temeli-atiliyor-haberi-333684> [27 Eylül 2019]
- El-Haseni, A. H. A. (1996). *İslam'da Para*, (A. Esen, Çev.), İstanbul: İz Yayıncılık
- Emin Evim Şirketler Topluluğu. (2019). <https://www.eminevim.com/> [13 Ekim 2019]
- Emlak Katılım Şubeleşmeye Gidiyor. (2019). Hürriyet Gazetesi Ekonomi Sayfası <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/emlak-katilim-bankasi-subelesmeye-gidiyor-41161956> [17 Ekim 2019]
- Emlak Katılım. (2019). <https://www.emlakbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/hakkimizda/tarihce> [17 Ekim 2019]

- Erdemir, İ. (2012). İFM Düzenleyici ve Denetleyici Alt Çalışma Grubu Raporu. Kalkınma Bakanlığı. <http://www3.kalkinma.gov.tr/.../Duzenleyici%20ve%20Denetleyici%20Cerceve%20Raporu.do...> [27 Eylül 2019]
- Esen A., ve Karabacak S. (2014). National Shariah Boards: Global Applications and The Case of Turkey. *Afro Eurasian Studies*, V. 3, I.2 Fall-2014 ISSN: 2147-110X
- Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 31. (2019). Kamu Gözetimi Ve Muhasebe Denetim Standartları Kurumu. [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/FFMS/FFMS_31\(3\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/FFMS/FFMS_31(3).pdf) [20 Aralık 2019]
- Faizsiz Sigortacılık Sistemi Tekafül Nedir?. (2016). Katılım Dünyası. <https://katilimdunyasi.com/2016/01/15/faizsiz-sigortacilik-sistemi-tekaful-nedir/> [8 Aralık 2019]
- Finansal Kurumlar Birliği Finansal Kiralama Raporları. (2019). <https://www.fkb.org.tr/raporlar-ve-yayinlar/raporlar/finansal-kiralama-sektor-raporlari/> [3 Şubat 2020]
- Fon (Ekonomi). (2019). [https://tr.wikipedia.org/wiki/Fon_\(ekonomi\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Fon_(ekonomi)) [9 Aralık 2019]
- Fuzul Oto. (2019). <http://fuzuloto.com/Sayfalar/Tarihce/14> [25 Eylül 2019]
- GFCI_25 Report. (2019). https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_25_Report.pdf [28 Aralık 2019]
- Global Metro Monitoring 2018. (2019). Brookings/Global Metro Monitoring 2018. <https://www.brookings.edu/research/global-metro-monitoring-2018/> [5 Ocak 2019]
- GoldPlus. (2019). http://www.goldplus.com.tr/page/kategori_detay/29/altin-katilim-fonu-nedir.htm [28 Kasım 2019]

- Gudil, O. (2007). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi ile Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi*. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Gündoğdu, A., ve Dizman, A. S. (2013). İstanbul Finans Merkezi Projesinin SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi ve Dünya Finans Merkezleri İle Kıyaslanması. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 5(1): 1-15.
- İFM Başbakanlık Genelgesi. (2016). İstanbul Finans Merkezi. <http://www.istanbulfinansmerkezi.com/index.php/mevzuat/basbakanlik-gengelgesi-201011> [27 Eylül 2019]
- İFM İstanbul Finans Merkezi Çalışmaları.(2017). İstanbul Finans Merkezi. <http://www.istanbulfinansmerkezi.com/index.php/component/content/article/47-slide-show/160-mehmetsimsek> [27 Eylül 2019]
- İFM Projesi Altyapı Komitesi. (2011). İstanbul Finans Merkezi Altyapı Komitesi. <http://ifm.ibb.gov.tr/Calismalar/Sayfalar/Dokumanlar.aspx> [27 Eylül 2019]
- İLBANK. (2016). İstanbul Finans Merkezi Çalışmaları Hızla Devam Ediyor. <http://www.ilbank.gov.tr/index.php?Sayfa=htmlsayfa&hid=2678> [27 Eylül 2019]
- İmamoğlu, Z., ve Tüzel, E. (2016). *2016'ya Girerken Türkiye ve Dünya Ekonomisi*. İstanbul: TÜSİAD.
- İstanbul 130 Ülkeye Bedel. (2017). Hürriyet Gazetesi Ekonomi sayfası <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/istanbul-130-ulkeye-bedel-40443427> [5 Ocak 2019]
- İstanbul Finans Merkezi. (2019). <http://www.istanbulfinansmerkezi.com/index.php/component/content/article/47-slide-show/182-konferansifm> [5 Mayıs 2019]

İstanbul Finans Merkezi Projesi Değişiyor. (2019). *İndigo Dergisi*.
<https://indigodergisi.com/2019/03/istanbul-finans-merkezi-projesi-degisiyor/> [5 Ocak 2019]

İslami Fon Yönetimi. (2019). T.C. Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/08/%C4%B0sedak-%C4%B0slami-Fon-Y%C3%B6netimi.pdf> [21 Aralık 2019]

İstanbul Valiliği. (2019). Bir Bakışta İstanbul. <http://www.istanbul.gov.tr/bir-bakista-istanbul> adresinden alındı [5 Ocak 2019]

İSTKA. (2012). *Türkiye ve İstanbul Bölgesinde Turizm*. İstanbul: İstanbul Kalkınma Ajansı.

İş Yapma Kolaylığı Nedir?. (2019). T.C.Hazine Ve Maliye Bakanlığı. <https://www.hmb.gov.tr/is-yapma-kolayligi-nedir> [29 Aralık 2019]

ICD-Refinitiv Islamic Finance Development Report-2019. https://icd-ps.org/uploads/files/IFDI%202019%20DEF%20digital1574605094_7214.pdf [Ocak 2020]

Işık Sigorta Asya Emeklilik. (2019). <http://www.sigortagundem.com/haber/isik-sigorta-ve-asya-emekliligin-adlari-bereket-oldu/1172351> [27 Aralık 2019]

Karagöl, E., Koç, Y., ve Kızılkaya, M. (2017). *İstanbul'un Finans Merkezi Olma Arayışı*. İstanbul: SETA.

Karagöl, E. T. (2019). *11.Kalkınma Planı Neleri Kapsıyor?* Yeni Şafak Gazetesi <https://www.yenisafak.com/yazarlar/erdaltanaskaragol/11-kalkinma-plani-neleri-kapsiyor-2052009> [28 Şubat 2020]

Katılım Bankaları Birliği. (2019). <http://www.tkbb.org.tr/> [21 Aralık 2019]

- Katılım Emeklilik. (2019). <https://www.katilimemeklilik.com.tr/bireysel-emeklilik/bireysel-emeklilik-sistemi-hakkinda/faizsiz-bireysel-emeklilik-sistemi-nedir/> [26 Kasım 2019]
- Katılım Sigortacılığı. (2019). <https://www.katilimemeklilik.com.tr/katilim-sigortaciligi/katilim-sigortaciligi-hakkinda/> [27 Kasım 2019]
- Kayahan, Y. D., ve Görkaş, D. (2019). Vakıf ve Para Vakfi Kavramları Tarih Gelişimi. <http://islamekonomisi.org/vakif-ve-para-vakfi-kavramlari-ve-tarihi-gelisimi/> [18 Mayıs 2019]
- KT Portföy. (2019). <https://www.ktportfoy.com.tr/yatirimci-kilavuzu/sukuk-kira-sertifikalari/kira-sertifikalari-sukuk-nedir.34.aspx> [8 Aralık 2019]
- Kuveyt Türk Silver Plus Fonu İMKB'de. (2012). Akşam Gazetesi. <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/kuveyt-turk-silver-plus-fonu-imkbde--116979h/haber-116979> [28 Aralık 2019]
- Kuveyt Türk. (2019). <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk> [15 Ekim 2019]
- Luna-Martinez, J. (2016). Islamic finance in Malaysia: Filling The Gaps In Financial Inclusion. <http://blogs.worldbank.org/eastasiapacific/islamic-finance-malaysia-filling-gaps-financial-inclusion> [20 Ekim 2019]
- Mangır, F., ve Yılmaz, M. L. (2009). Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Finansal Liberalizasyonun Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Dergisi*, 12(1-2) <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/view/218> [29 Mayıs 2019]
- Mercan, M., ve Peker, O. (2013). Finansal Gelişmenin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(1): 93-120.
- Neova Sigorta. (2019). <https://www.neova.com.tr/hakkimizda/katilim-sigortaciligi> [27 Kasım 2019]

- Oruç, S., ve Turgut, A. (2014). Finansal Derinleşme, Ekonomik Büyüme ve Türk Finans Sistemi (1990-2010). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , Özel Sayı, 109-118.
- Osmanlı Bankası Tarihçesi. (2019). <https://www.finhat.com/osmanli-bankasinin-tarihcesi/> [11 Mayıs 2019]
- Özcan, H. M. (2015). İTO: Ticaretin Merkezi İstanbul Paranın da ‘Başkenti’ Olacak. <http://www.girisimhaber.com/post/2015/02/27/Ticaretin-Merkezi-Istanbul-Paranin-da-Baskenti-Olacak.aspx> [27 Eylül 2019]
- Özince, E. (2007). Uluslararası Bir Finansal Merkez Olarak Türkiye ve İstanbul. *Bankacılar Dergisi* , 6-8.
- Özkan, C. (2017). Siyasi İstikrar Ne Demektir? İstikrarlı Bir Hükümetin Nitelikleri Nelerdir?. <http://www.hukukajansi.com/siyasi-istikrar-ne-demektir-istikrarli-bir-hukumetin-nitelikleri-nelerdir-makale,1847.html> [27 Eylül 2019]
- Özkan, M. (2017). *Körfez Bölgesi’nde Faizsiz Bankacılık Yatırımları Artıyor*. İstanbul: TKBB.
- Özsoy, M. Ş. (2012). *Katılım Bankacılına Giriş*. İstanbul: Kuveyt Türk Katılım Bankası.
- Partal, M. O. (2016). Küresel Ekonomide İstanbul'un Yeri. <https://marmaralife.com/2016/07/21/kuresel-ekonomide-istanbulun-yeri/> [27 Eylül 2019]
- Polat, S. (2015). *Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekafülün Yeri ve Geleceği*. Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Portföy Nedir. (2019). Gedik Yatırım. <https://www.gedik.com/bilgi-egitimler/portfoy-nedir> [12 Ekim 2019]

- Sakarya'da Tefeciliğe Karşı "Türk Ticaret Bankası" Doğdu. (2018). Sakarya54 Web Sayfası . <http://www.sakarya54.net/sakaryada-tefeciligine-karsi-savas-turk-ticaret-bankasi-dogdu/> [18 Mayıs 2019]
- Savaşan, F., Saraç, M., ve Gürdal, T. (2013). Exploring The Demand Side Issues In Participation Banking in Turkey: Questionnaire Survey on Current Issues and Proposed Solutions. *Afro Eurasian Studies Dergisi* , (2):111-125.
- Selçuk, H. (2004, 09 22). Siyasi İstikrar ve Piyasalar. <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/152/siyasi-istikrar-ve-piyasalar> [27 Eylül 2019]
- Sharman, J. (2017). What is an IFC?. <http://www.ifcforum.org/what-is-an-ifc> [22 Eylül 2019]
- SPK. (2019). Sermaye Piyasası Kurulu. <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/447> [21 Aralık 2019]
- Şengüder, E. C. (2019). Yatırım Fonu Nedir? Çeşitleri Nelerdir?. <https://www.yatirimkredi.com/fon-fund-nedir-en-bilinen-fonlar-nelerdir.html> [12 Eylül 2019]
- Taşdemir, İ. (2008). *Uluslararası Finans Merkezi Olarak İstanbul'un Yapılanması ve Finans Kümelenmesi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Stareji ve Bütçe Başkanlığı. (2019, 7). *11.Kalkınma Planı*. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> [28 Şubat 2020]
- TCMB. (2017). Finansal İstikrar. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Finansal+Istikrar/Merkez+Bankasi+ve+Finansal+Istikrar> [27 Ekim 2019]
- Tekafül (İslami Sigorta) Nedir?. (2019). http://tekaful.net/?page_id=148 [8 Aralık 2019]

- Tekbaş, M. Ş. (2012). *İstanbul Bölgesel Ve Uluslararası Finans Merkezi (İFM)*. İstanbul: SERPAM (Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi).
- Temel Ekonomi ve Bankacılık Göstergeleri Türkiye-AB Ülkeleri 2017. (2018). <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/arastirma-ve-sunumlar/2017/4460> [5 Kasım 2019]
- TKBB Mukayeseli Tablolar. (2019). Türkiye Katılım Bankaları Birliği <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> [21 Aralık 2019]
- TSPAKB Global Finans Merkezleri ve İstanbul. (2007). TSPAKB (Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği) Vergi Konseyi. İstanbul
- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları .
- TÜİK. (2016). Bölgesel İstatistikler. <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik> [27 Eylül 2019]
- Türkiye Bankalar Birliği. (2019). <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/bankalar/64> [30 Nisan 2019]
- (2019). https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/iufm.pdf [30 Nisan 2019]
- Türkiye İllerin Yaş Ortalamaları 2017. (2019) . DrDataStats Veri Bankası. <https://www.drdatastats.com/turkiye-illerin-yas-ortalamalari-2017-yili/> [24 Aralık 2019]
- Türkiye Sigorta Birliği Resmi İstatistikler. (2019). <https://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler.aspx?pageID=909> [27 Kasım 2019]

- Türkiye Sukuk İhracına Doymuyor. (2019). Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-sukuk-ihracina-doymuyor/1583999> [8 Aralık 2019]
- Türkiye'deki Altın Mevduatı İlk Çeyrekte İkiye Katladı. (2019). Blomberght. <https://www.bloomberght.com/turkiye-deki-altin-mevduatlari-ilk-ceyrekte-ikiye-katladi-2223529> [22 Aralık 2019]
- Türkiye Finans. (2019). Türkiye Finans. <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx> [15 Ekim 2019]
- Usmani, M. T. (2010). Post-Crisis Reforms: Some Points to Ponder. <https://attahawi.com/2010/03/18/post-crisis-reforms-some-points-to-ponder-by-mufti-muhammad-taqi-usmani/> [27 Eylül 2019]
- Usta, Ö., ve Demireli, E. (2010). Risk Bileşenleri Analizi: İMKB'de bir uygulama. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12): 25-36.
- Utku, M. (2017). İstanbul, Faizsiz Finansın Merkezi Olabilir. <https://katilimfinansdergisi.com.tr/istanbul-faizsiz-finansin-merkezi-olabilir/> [18 Mayıs 2019]
- Uzkesici, D. (2019, 7 23). *11. Ekonomik Kalkınma Planı Analizi*. <https://pazarlamasyon.com/11-ekonomik-kalkinma-plani-analizi/> [28 Şubat 2010]
- Vakıf Katılım. (2019). <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/Pages/Vakif-Katilimi-Taniyin.aspx> [16 Ekim 2019]
- Yağcılar, G. (2011). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*. BDDK.İstanbul
- Yaman, Z. (2016). Ortak Altyapıya İlk Kazma Vuruluyor. <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/09/04/ortak-altyapiya-ilk-kazma-vuruluyor> [27 Eylül 2019]

Yatırımcı Kılavuzu-Sukuk. (2019). KT Portföy. <https://www.ktportfoy.com.tr/yatirimci-kilavuzu/sukuk-kira-sertifikalari/turkiyede-sukuk-piyasasi.26.aspx> [8 Aralık 2019]

Yeni Şafak (2019, 16 Nisan). Faizsiz Konut Talebi İki Kat Arttı.

Yılmaz, H. (2010). İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezleri ile Rekabet Düzeyinin Saptanmasına Yönelik Bir Çalışma. *10. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi(23-31 Ekim 2010)* (143-163). İstanbul : İstanbul İktisat Fakültesi Mecmuası.

Yunanistan'da 2 Milyar Euroluk Mevduat Çıkışı (2015).Dünya Gazetesi Ekonomi sayfası. <http://www.dunya.com/dunya/ulkeler/yunanistanda-2-milyar-euroluk-mevduat-cikisi-266095h.htm> [29 Mayıs 2016]

Ziraat Bankası. (2019). <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-tarihcesi> [19 Aralık 2019]

ZiraatKatılım. (2019). <http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx> [16 Ekim 2019]

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa VELİOĞLU

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam

Ekonomisi ve Finans Anabilim Dalı Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalı, 2020, İstanbul

Lisans: Ortadoğu Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, 1995, Ankara

B. MESLEKİ DENEYİM

1996-1997 Kuveyt Türk Dış İşlemler Müdürlüğü Dış Ticaret Uzman Yardımcısı

1997-2004 Kuveyt Türk Bursa Şubesi, Dış Ticaret, Pazarlama

2004-2005 Kuveyt Türk Osmangazi Şubesi Kurucu Müdür

2005-2008 Kuveyt Türk Karaköy Kurucu Müdürü

2008-2010 Kuveyt Türk Bursa Şubesi Müdürü

2011-2015 Kuveyt Türk Kızıtaşı Şubesi Kurucu Müdürü

2015-2018 Kuveyt Türk Beyazıt Şube Müdürü

2018-2020 Kuveyt Türk İkitelli Sanayi Şubesi Müdürü

1 Ocak 2020'den beri Kuveyt Türk Mall of İstanbul Şubesi Müdürü

C. İLGİ ALANLARI

Bankacılık, İslami Bankacılık, Ekonomi, Dış Ticaret